

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Факультет економіки та екології моря

Кафедра екології та природоохоронних технологій

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

« 14 » грудня 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**на тему: «ЕКОЛОГІЧНА СТРУКТУРА РАРИТЕТНОЇ КОМПОНЕНТИ
ОРНІТОФАУНИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»**

Виконав: студент Чигрін В.Ю.

6271м групи

(підпис)

Керівник роботи:

доцент, к.б.н.

(посада, науковий ступень вчене звання)

Мельничук С.С.

(підпис)

Миколаїв 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Факультет економіки та екології моря

Кафедра екології та природоохоронних технологій

Спеціальність 101 «Екологія»

Освітня програма «Екологія та охорона навколишнього середовища»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

(підпис)

«24» червня 2025 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Чигріну Віталію Юрійовичу

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Екологічна структура раритетної компоненти орнітофауни Миколаївської області»

Керівник роботи Мельничук С.С.

Затверджені наказом ректора № __ від «__» листопада 2025 року

2. Термін подання роботи: 20.12.2025 р.-25.12.2025 р.

Вихідні дані по роботі: 99 літературних джерел

3. Перелік питань, що належать до розробки (найменування розділів)

- I. Фізико-географічна характеристика району дослідження.
  - II. Матеріали та методи дослідження.
  - III. Характеристика орнітофауни в гніздовий період.
  - IV. Визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства.
  - V. Охорона праці.
6. Перелік презентаційних матеріалів електронна презентація з 20 слайдів
  7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I	<i>Мельничук С. С. доцент</i>	06.09.2025 р.	1.10. 2025 р.
II	<i>Мельничук С. С. доцент</i>	01.10. 2025 р.	15.10. 2025 р.
III	<i>Мельничук С. С. доцент</i>	15.10.2025 р.	15.11. 2025 р.
IV	<i>Літвак О.А., доцент</i>	15.11.2025 р.	25.11. 2025 р.
V	<i>Маринець О. М., доцент</i>	15.11.2025 р.	25.11. 2025 р.

8. Дата видачі завдання 06.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Підпис керівника
1	Підготовчий етап: вибір теми, розроблення, структури роботи, обґрунтування теми	вересень 2025 р.	
2	Опрацювання об'єктної частини дослідження (теоретичний етап) та методики дослідження	листопад 2025 р.	
3	Проведення експериментальних досліджень на території Миколаївської області	квітень-жовтень 2025р.	
4	Аналітичний етап – обробка та інтерпретація результатів експериментів	вересень – листопад 2025 р.	

5	Підготовка тексту роботи бакалавра	вересень – листопад 2025 р.	
6	Перевірка на наявність текстових збігів/ідентичності/схожості Із використанням програмно-технічного Засобу Антиплагіатної інтернет-системи Unichек	листопад 2025 р.	
7	Рецензування роботи магістра	грудень 2025 р.	
8	Попередній розгляд роботи магістра на кафедрі.	грудень 2025 р.	
9	Офіційний захист роботи магістра на засіданні АК	24.12.25 р.	

Студент
(підпис)

Чигрін В. Ю.
(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Мельничук С. С.
(ПІБ)

АНОТАЦІЯ

Дипломний проект містить 105 аркушів, 8 таблиць, 17 рисунків, перелік посилань 99 найменувань, додаток.

Метою даного дипломного проекту є узагальнення інформації про раритетну компоненту орнітофауни Миколаївської області та структуру її екологічних зв'язків.

У роботі розглянуто таксономічний склад та екологічну структуру орнітофауни за 2000-2025 рр. окремо для гніздових та негніздових видів і в контексті видів із Резолюції 6 Бернської конвенції, для збереження яких створюється об'єкти Смарагдової мережі Європи в Україні.

Виявлено, що орнітофауна області включає 303 види. До раритетної компоненти віднесено 293 (96,7 %) види птахів, які належать до 23 рядів та 61 родини. Досліджено, що на міжнародному рівні охороняється 293 (100 %), на державному – 72 (24,6 %), на регіональному – 44 (15,0 %) види.

Встановлено, що за характером перебування домінують гніздові види – 161 таксон, які належать до 4 орнітофауністичних комплексів, що свідчить про високе екологічне різноманіття. За часткою переважають лімnofіли – 40,4 % та дрімофіли – 37,9 %. За переважаючим субстратами «живлення–гніздування–відпочинку» види відносяться до 5 топоморф. Гідрофіли та дендрофіли представлені найбільшою часткою видів, відповідно, – 35,4 й 31,0 %.

Виявлено, що екологічна структура негніздової компоненти раритетної орнітофауни (104 види – без залітних) включає 6 топоморф. Переважають гідрофіли – 53,8 % та дендрофіли – 26 %. Ціж топоморфи переважають і у видів із Резолюції 6 Бернської конвенції.

Також розглянуто питання охорони праці, а саме права та обов'язки працівників у цій сфері.

Ключові слова: птахи, раритетні види, орнітофауністичні комплекси, екологічні зв'язки, Миколаївська область, охорона.

SUMMARY

The diploma project contains 105 sheets, 8 tables, 17 figures, the list of references of 99 names.

The purpose of this diploma project is to summarize information about the rare component of the avifauna of the Mykolaiv region and the structure of its ecological connections.

The work examines the taxonomic composition and ecological structure of the avifauna for 2000-2025 separately for breeding and non-breeding species and in the context of species from Resolution 6 of the Bern Convention, for the preservation of which the Emerald Network of Europe is being created in Ukraine. It was found that the avifauna of the region includes 303 species. The rare component includes 293 (96.7%) species of birds belonging to 23 orders and 61 families. It was studied that 293 (100%) species are protected at the international level, 72 (24.6%) at the state level, and 44 (15.0%) at the regional level.

It was found that by the nature of stay, nesting species dominate - 161 taxa, which belong to 4 ornithofaunal complexes, which indicates high ecological diversity. Limnophiles prevail by share - 40.4% and drymophiles - 37.9%. By the prevailing substrates of "feeding-nesting-resting", the species belong to 5 topomorphs. Hydrophiles and dendrophiles are represented by the largest share of species, respectively - 35.4 and 31.0%.

It was found that the ecological structure of the non-nesting component of the rare avifauna (104 species - excluding migratory ones) includes 6 topomorphs. Hydrophiles prevail - 53.8% and dendrophiles - 26%. The same topomorphs also prevail in species from Resolution 6 of the Bern Convention.

The issue of labor protection, namely the rights and obligations of employees in this area, is also considered.

Key words: birds, rare species, ornithofaunical complexes, ecological connections, Mykolaiv region, protection.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Опис території та природокористування.....	11
1.2. Природно-заповідні об'єкти та інші природоохоронні території.....	20
1.3. Клімат.....	22
РОЗДІЛ 2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	27
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ОРНІТОФАУНИ.....	33
3.1. Короткий огляд орнітофауни.....	33
3.2. Таксономічний склад та статуси раритетних видів.....	44
3.3. Природоохоронні статуси птахів.....	47
3.4. Екологічна структура орнітофауністичних комплексів раритетних видів.....	51
РОЗДІЛ 4. ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ, ЗУМОВЛЕНОЇ ЗАСМІЧЕННЯМ ЗЕМЕЛЬ В МЕЖАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ПРИІНГУЛЬСЬКИЙ»	62
4.1. Загальні положення.....	62
4.2. Порядок визначення забруднення (засмічення) земель.....	63
4.3. Методика визначення розмірів шкоди внаслідок забруднення земель.....	63
4.4. Розрахунок розміру шкоди від засмічення земель в межах території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський».....	66
РОЗДІЛ 5. ОХОРОНА ПРАЦІ.....	70
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТОК А.....	93

ВСТУП

Актуальність теми. Деградація довкілля, викликана інтенсивною господарською діяльністю людини, призвела до масштабних зрушень у природних екосистемах, наслідком чого є зменшення чисельності або зникнення багатьох видів тварин, рослин і грибів. Все це призвело до необхідності започаткування та збільшення кількості природоохоронних переліків та кількості таксонів у них з метою запровадження охорони останніх [6, 57].

Авторитетом у підготовці червоних книг є Міжнародний союз охорони природи та природних ресурсів (МСОП) – міжнародна неурядова організація при ЮНЕСКО, яка має консультативний статус. У 1949 р. при цій організації створено Комісію з оцінки стану рідкісних та зникаючих видів. Саме IUCN, який зараз об'єднує більше 1000 колективних членів, включно з державами, опублікував у 1963 р. перший реєстр рідкісних видів – Міжнародний Червоний список [6].

У колишньому СРСР рішення про створення Червоної книги та Положення про неї прийнято в 1974 р., а її перше видання побачило світ у 1978 р. і було приурочене до відкриття 14-ої Генеральної асамблеї МСОП, що проходила в Ашхабаді. У перше видання Червоної книги СРСР увійшли лише хребетні тварини, окрім риб, – загалом 154 види та підвиди. Друге видання вийшло у 1984 р. і містило більш розширений перелік тварин: до нього увійшли безхребетні (комахи, ракоподібні, черви), риби, було збільшено й кількість видів інших груп хребетних тварин. Ці книги містили й дані по Україні. Постанову про створення Червоної книги України прийнято Радою Міністрів УРСР у 1976 р. [6 та інші).

Збільшення кількості таксонів, що потребують охорони, добре ілюструє ведення головного природоохоронного документа нашої держави – Червоної книги України (ЧКУ). Перше однотомне видання ЧКУ вийшло у 1980 р. та містило 85 видів тварин та 151 вид судинних рослин. Друге й третє

видання Червоної книги України підготовлено у двох томах. Том «Тваринний світ» -надрукований у 1994 р. вміщував 382, у 2009 р. – 542 види тварин [56, 57].

Четверте видання не вийшло у друкованому виді, але в Переліку видів тварин і рослин, що заносяться до Червоної книги України, затвердженому у 2021 р., вже міститься 687 видів тварин [26]. Відповідно, птахи у ЧКУ представлені: 1980 р. – 28, 1994 р. – 67, 2009 р. – 87, 2021 р. – 91 видом.

З метою збереження відносно благополучних видів, з урахуванням особливостей місцевих популяцій, для підтримання локального біологічного різноманіття обласні ради можуть затверджувати власні, регіональні, переліки видів тварин (Міністерство екології) і рослин (обласна рада), які підлягають особливій охороні в межах області. Регіональні червоні списки дозволяють забезпечувати охорону видів, не занесених до ЧКУ тощо. Перший Регіональний червоний список Миколаївської області затверджений у 1990 р., що вміщував тварин і рослин, включав 19, а другий, що вміщував окремо тварин (2020 р.) – 44 види птахів [6, 25].

Для збереження біологічного різноманіття, зокрема птахів, створено ще низку природоохоронних переліків, виконувати які зобов'язалась і Україна: Європейський перелік видів, що знаходяться під загрозою; Бернська, Боннська й Вашингтонської конвенції, Афро-Євразійська Угода про охорону мігруючих видів птахів. А Резолюцією №6 Бернської конвенції, Пташиної директиви і Додатку II, а також Додатків IV та V) Оселищної Директиви передбачено ще й збереження та відновлення оселищ птахів – місць їх гніздування, харчування, зимівлі, міграційних скупчень тощо [5, 6].

Миколаївська область, більша частина якої розташована у межах Степова зони (93 %), починаючи з кінця XIX – початку XX ст. докорінно змінена господарською діяльністю [12, 27, 48]. Але завдяки своєму географічному положенню та різноманіттю екосистем (Кінбурнський півострів, море, лимани, басейни річок, лісові насадження тощо) вона підтримує існування близько 300 видів птахів [51], серед яких майже всі

занесені до природоохоронних переліків і відповідно є раритетним компонентом орнітофауни області [3, 25, 42 та інші].

Не зважаючи на велику кількість джерел, що містять дані про раритетну компоненту орнітофауни окремих територій (заповідних об'єктів), таксонів чи загалом теренів Миколаївської області, що охоплюють період 1987-2025 рр. [3, 8-11, 22, 29, 32, 33, 36, 42, 46, 49, 51 та інші] актуальний список раритетних видів Миколаївської області відсутній. Це стосується і структури екологічних зв'язків раритетних видів з оселищами [29, 35, 42, 45].

Тому здійснення таксономічної ревізії, визначення природоохоронних статусів видів у переліках міжнародного, державного та регіонального рівня (раритетна компонента), характеру їх перебування (статусах) та структури екологічних зв'язків з оселищами в Миколаївській області є потребою часу. Дані про екологічні зв'язки можуть бути впроваджені під час розробки заходів з охорони та відновлення популяцій раритетних видів та їхніх оселищ в об'єктах Смарагдової мережі Європи тощо, створених в межах області.

Отримані результати можуть слугувати основою для всебічного моніторингу змін у таксономічному складі, характерах перебування та екологічній структурі раритетної компоненти орнітофауни Миколаївщини. Усе це робить проведення нашого дослідження актуальним.

Мета роботи – узагальнити інформацію про раритетну компоненту орнітофауни Миколаївської області та структуру її екологічних зв'язків.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- Встановити таксономічний склад раритетної орнітофауни;
- Встановити статуси перебування раритетних видів у сучасний період;
- Дослідити структуру екологічних зв'язків раритетних видів.
- Дослідити екологічні зв'язки раритетних видів з оселищами.

Об'єкт дослідження – раритетні види птахів Миколаївської області.

Предмет дослідження – таксономічна та екологічна структура, статуси перебування та природоохоронні.

РОЗДІЛ 1

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА РАЙОНУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Опис території та природокористування

Миколаївська область утворена в 1937 р. Кордони області та її адміністративно-територіальний поділ неодноразово змінювались з часу створення (01.10.1937) і до кінця 1980-х рр. [1]. У 2021 р. завершена нова адміністративно-територіальна реформа – сформовано об'єднані райони, створено територіальні громади. Наразі область поділена на 4 райони: Миколаївський, Баштанський, Вознесенський та Первомайський, котрі включають 911 населених пунктів (рис. 1.1)

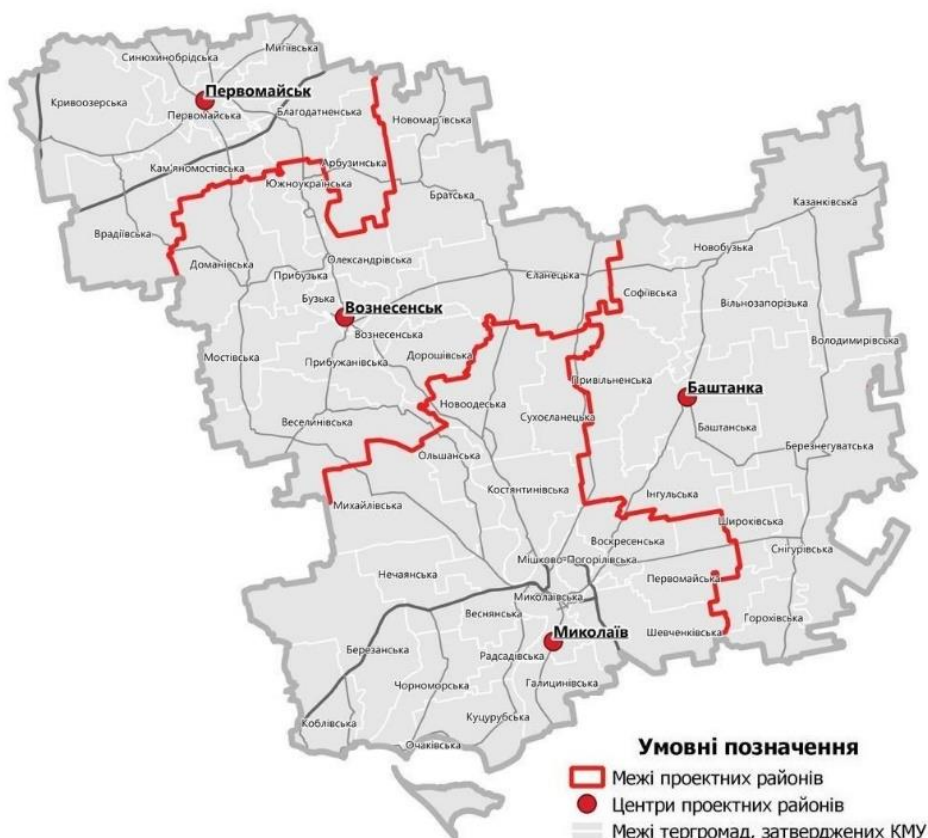

Рис. 1.1. Адміністративно-територіальний поділ Миколаївської області, актуальний станом на 01.01.2021 [75]

Згідно з даними Головного управління статистики Миколаївської області станом на 01.01.2022 чисельність населення області становила 1091821 особи, з них: 750698 ос. – міське, 321123 ос. – сільське населення. Відповідно за районами: Баштанський (площа 6706,4 км²) – 62789 ос. і 81445 ос. (разом 134234 ос.); Вознесенський (6152,7 км²) – 102068 ос. і 73474 ос. (175542 ос.); Миколаївський (97689,9 км²) – 510063 ос. і 126769 ос. (636832 ос.); Первомайський (3792,5 км²) – 85778 ос. і 59435 ос. (145213 ос.) [75, 76].

Миколаївська область (площа 24,6 тис. км²) розташована в межах лісостепової (південноподільська та південнопридніпровська височинні області) зони і північностеповій (південноподільська та південнопридніпровська схилово-височинні області), середньостеповій (дністровсько-бузька і бузько-дніпровська низинні області) та сухостеповій (нижньобузько-дніпровська та нижньодніпровська терасово-дельтова області) підзонах степової зони України (рис. 1.2).

Кордон між областями лісостепу, північностепової та середньостепової підзон проходить по правому березі р. Південний Буг, а між областями південностепової підзони – по правому березі р. Дніпро. Лісостепова зона займає лише 7% площі Миколаївської області [7, 20, 27] (рис. 1.2).

В області обліковується 120 річок і балок з тимчасовими струмками, довжиною більше 10 км кожна, з них: 112 – малі, 7 – середні та 1 велика (р. Південний Буг) [7]. Густота річкової мережі становить в середньому 0,15–0,16 км на км², але для окремих басейнів суттєво коливається. Для басейну Березані та Сосика вона складає 0,08–0,1, для правих Південного Бугу – 0,16–0,2, для Інгулу та Інгульцю – 0,21–0,23, для лівих приток Південного Бугу – 0,25–0,36 км на км². На Кінбурнському п-ві річкова мережа відсутня. Основна водна артерія області – р. Південний Буг в межах Миколаївщини має довжину русла близько 250 км та приймає в межах області 13 основних приток [12].

Рис. 1.2. Кордони фізико-географічних зон, підзон і областей в Миколаївській області та на прилеглій території [20]

Примітки: 1. Лісостепова зона (а – південноподільська височинна, б – південнопридніпровська височинна області);

2. Степова зона: а – північностепова підзона (а – південноподільська схилово–височинна, б – південнопридніпровська схилово–височинна області), б – середньостепова підзона (а – дністровсько-бузька низовинна, б – бузько-дніпровська низовинна області), в – сухостепова підзона (а – нижньобузько-дніпровська низовинна, б – нижньодніпровська терасово–дельтова низовинна області).

За результатами останньої інвентаризації водних об'єктів, на території області нараховується 44 водосховища та 1150 ставків. Переважно штучні водойми створені у 1960–1970-х рр., як елементи меліоративної та сільськогосподарської інфраструктури. Більшість ставків мають площу

водного дзеркала до 5 га та глибину 0,5–1,5 м, що сприяє їхньому швидкому прогріванню, заростанню вищою водною рослинністю та втраті водоутримуючої здатності [19].

Дуже зарегульований штучними водоймами басейн Південного Бугу, який займає за цим показником перше місце в Україні [12]. Протягом ХХІ ст. багато ставків повністю висохли або значно зменшили площу водного дзеркала, це стосується і русел малих річок, які місцями висохли вщент. У окремі роки чи періоди року вони тимчасово наповнюються водою за рахунок опадів. Місцями русла річок каналізовані [19].

Болота на Миколаївщині займають невелику площу і розміщені переважно в заплавах річок. В першу чергу, це плавні гирлових частин річок Південного Бугу та Інгулу загальною площею 31 км². На понижених ділянках заплав, при рівні ґрунтових вод до 0,5 м, формуються болотні ґрунти з постійним зволоженням на площі близько 6,4 тис. га. Заболоченість спостерігається в пониззях Тилігульського лиману та оз. Солонець-Тузли, гирловій частині балки Аджигол. Під впливом природних і/або техногенних факторів відбувається підтоплення населених пунктів та сільськогосподарських земель. У північно-західній частині Миколаївської області поширені так звані мочари – ділянки перезволоженої орної землі площею до 1 га, звичайно, на схилах [12].

Вода займає 5,2% площі області [7]. У межах області знаходяться Березанський, частково Тилігульський і Дніпровсько-Бузький лимани та прибережні акваторії Чорного моря, включаючи Ягорлицьку затоку. У затоці розташовані острова Круглий і Довгий. У акваторії моря біля с. Рибаківка розташований о. Березань. У Бузькому лимані нижче м. Миколаїв знаходиться о. Батарейний, а у гирлі Дніпровсько-Бузького лиману поблизу м. Очаків – о. Козацький [7, 12].

На півдні області між Бузьким та Березанським лиманом розташовуються поди – плоскодонні, замкнені западини на земній поверхні, відносна глибина яких може сягати понад 2 м [12].

Лісистість області становить близько 7%: 5,2 – ліси та інші покриті лісом площі, 1,5 – лісосмуги [7, 27].

Сільськогосподарські угіддя займають 86% суші області. Загальна площа угідь перевищує 2,0 млн га, з яких 1,7 млн га становить рілля (84,7 %). Зрошувані землі Миколаївської області займають 190,3 тис. га, що становить 10% від загальної площі сільськогосподарських угідь області, з яких зрошуються в середньому 30 тис. га [27]. Степові ділянки збереглися фрагментами по схилах балок і берегах річок, лиманів і моря (рис. 1.3, 1.4).

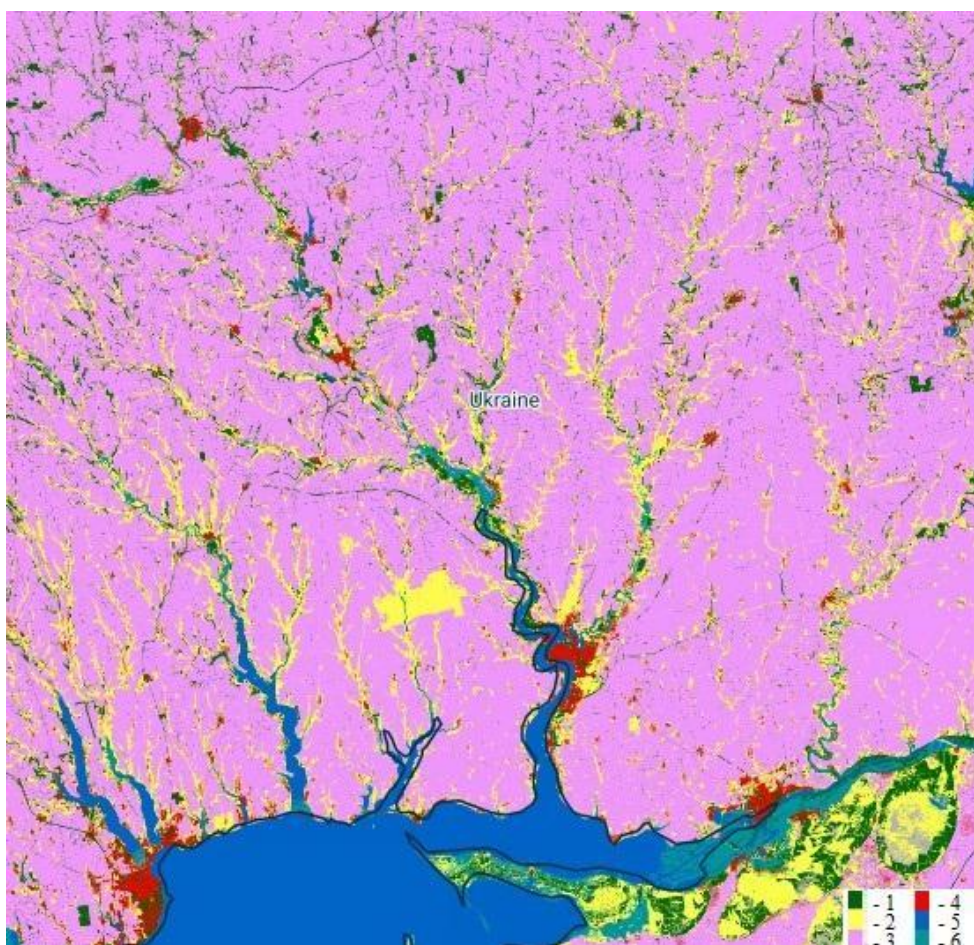

Рис. 1.3. Карта оселищ птахів у Миколаївській області й на прилеглій території.

Примітки: 1 – деревно-чагарникові зарості; 2 – степи; 3 – орні землі, 4 – населенні пункти, 5 – водойми без надводної рослинності, 6 – водойми з надводною рослинністю [86].

У багатьох місцях степові ділянки деградовані (перевипас, пали) та/або заростають через відсутність випасу маслинкою вузьколистою (*Elaeagnus angustifolia*) й іншими деревно-чагарниковими видами [35, 42, 46]. Також степові ділянки використовують для заліснення. Місцями по балках, берегах річок та лиманів утворені піскові, ракушнякові, глиняні та гранітні кар'єри [27, 34, 35]. Усього в Миколаївській області станом на 2024 р. на балансі знаходиться – 149 родовищ, частина з них не розробляються [27].

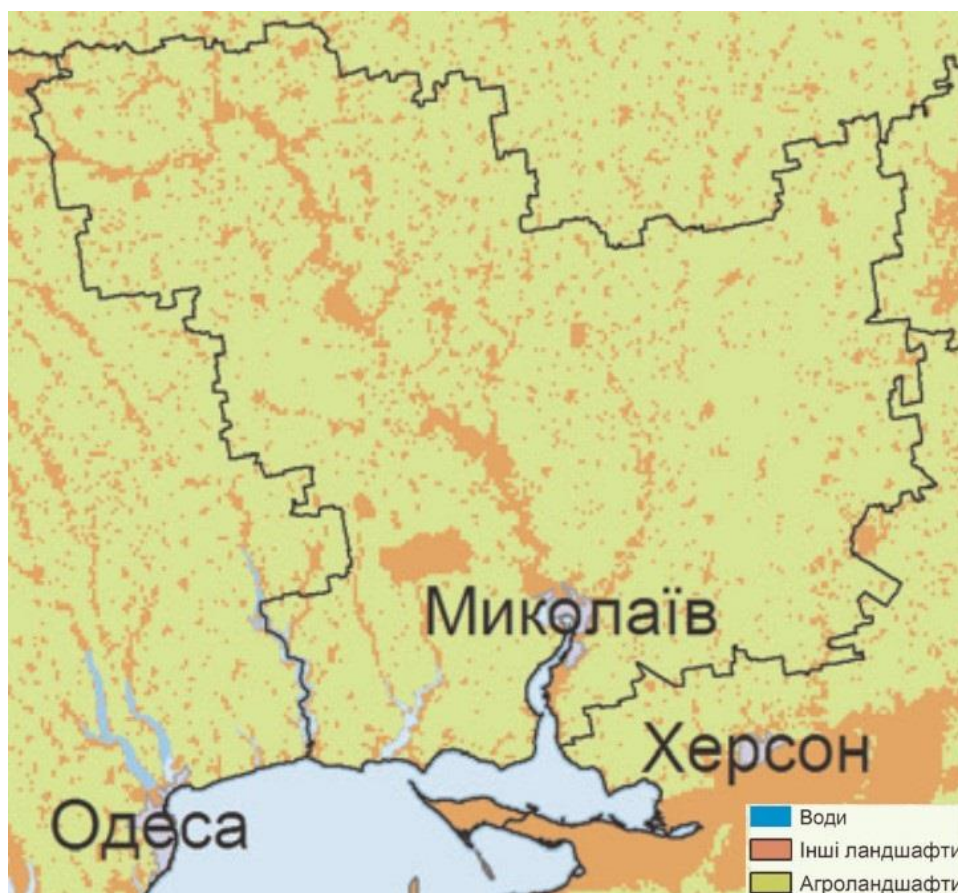

Рис. 1.4. Карта агроландшафтів (агросфери) у Миколаївській області й на прилеглий території [58]

Переважну частину області ділять між собою дві смуги справжніх степів: злакові та різнотравно-злакові. Злакові степи займають південну половину області. Вони характеризуються дуже виразним домінуванням дернинних злаків та досить бідним ксерофільним різнотрав'ям. У

розташованих в північній половині області різнотравно-злакових степах, роль дернинних злаків зменшується, натомість різнотрав'я збільшується. Додатковим індикатором переходу в північну смугу степів є поява байрачних лісів, що зростають вздовж берегів річок, а також у каньйонах та глибоких балках. В зональних умовах злакових степів деревна рослинність представлена лише чагарниковими заростями. У найбільш північно-західній частині області в умовах лісостепу з'являються дуже багаті на види лучні степи, здатні переносити тривалу посуху. Порівняно зі справжніми степами, лучні степи характеризуються співдомінуванням в рослинному покриві одразу багатьох видів, значно більшими висотою рослинного покриву, видовим багатством та біомасою. Додатковою ознакою переходу в зону лісостепу є поява лісів на плакорі [51].

Лісова рослинність представлена зональними плакорними лісами, характерними для лісостепової частини області, байрачними лісами – в лісостепу і різнотравно-злакових степах; а зональними угрупованнями на борових терасах Південного Бугу та інтразональними заплавними лісами. Справжні природні ліси зі звичайного дуба (*Quercus robur*) з багатьма типовими лісовими рослинами в межах лісостепової частини Миколаївської області збереглися лише в урочищах Курячі лози та Тридуби [51].

Байрачні ліси характерні для степових балок. У їхньому деревостані переважають в'яз польовий (*Ulmus campestris*), клен татарський (*Acer tataricum*), дуб звичайний, груша звичайна (*Pyrus communis*) й інші. Азональні острівні лісові масиви зустрічаються в Миколаївській області на борових терасах Південного Бугу та Дніпра в межах смуги злакових степів. У таких лісах домінують в деревному ярусі дуб звичайний, вільха клейка (*Alnus glutinosa*), береза дніпровська (*Betula borysthena*), осика (*Populus tremula*) та груша звичайна [51].

Інтразональні заплавні ліси приурочені здебільшого до плавнів Південного Бугу. В їх деревостані переважають верба біла (*Salix alba*), верба ламка (*S. fragilis*), тополя чорна (*Populus nigra*), вільха клейка. Справжні

лісові елементи в складі цих лісів практично не представлені. Підлісок та трав'янистий покрив формують типові болотні види рослин [51].

В Миколаївській області досить широко поширені штучні лісові насадження, вони займають значно більшу площу, ніж природні ліси. Піонером створення штучних лісів на території сучасної Миколаївської області був В. П. Скаржинський, який почав їх висаджувати на початку XIX ст. – урочища Лабіринт, Рацинська дача та інші. Саме такі старі насадження, як, наприклад, урочище Лабіринт поєднують місцеві деревні види рослин з культивованими, в тому числі інвазивними [46, 51].

Також є багато штучних насаджень, сформованих чужинним видами дерев, такими, як акація біла (*Robinia pseudoacacia*), гледичія звичайна (*Gleditsia triacanthos*), ясен пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica*), в'яз карликовий (*Ulmus pumila*) й інші. Широко поширились по області також самосійні ліси інвазивного виду маслинки вузьколистої. На піщаних ґрунтах переважають штучні хвойні насадження сосни кримської (*Pinus pallasiana*) та сосни звичайної (*P. sylvestris*) [51].

Цілеспрямоване заліснення області розпочато в 1940–1950-х рр. До початку XXI ст. утворилась мережа з лісосмуг віком 40–60 років (Редінов та ін., 2024).

Деревостан досліджених лісосмуг у Вознесенському районі формують 27 видів дерев та 19 видів кущів. Це такі місцеві види, як: дуб звичайний, клен польовий (*Acer campestre*), клен звичайний (*A. platanoides*), клен татарський, береза повисла (*Betula pendula*), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), груша звичайна, липа дрібнолиста (*Tilia cordata*), в'яз гладкий (*Ulmus laevis*), берест (*U. minor*). Звичайні інтродуковані види, що мають тенденцію до спонтанного розповсюдження: клен ясенелистий (*Acer negundo*), клен сріблястий (*A. saccharinum*), абрикоса (*Armeniaca vulgaris*), черешня (*Cerasus avium*), маслинка вузьколиста, ясен пенсільванський, гледичія звичайна (*Gleditsia triacanthos*), яблуня домашня (*Malus domestica*), шовковиця біла (*Morus aba*), шовковиця чорна (*M. nigra*), черешня (*Prunus*

domestica), акація біла, тополя чорна, в'яз карликовий. Також трапляються екзоти: каркас кавказский (*Celtis caucasica*), горіх волоський (*Juglans regia*), черемха віргінська (*Padus virginiana*). Підлісок, зазвичай, сформований спонтанно, складається з підросту дерев та кущів: мигдаль степовий (*Amygdalus nana*), аморфа кушова (*Amorpha fruticosa*), карагана дерев'яниста (*Caragana arborescens*), карагана кушова (*C. frutex*), вишня-антипка (*Prunus mahaleb*), скумпія звичайна (*Cotinus coggygria*), глід (*Crataegus* sp.), бруслина європейська (*Euonymus europaea*), бирючина звичайна (*Ligustrum vulgare*), жимолость татарська (*Lonicera tatarica*), терен степовий (*Prunus stepposa*), терен колючий (*P. spinosa*), в'язовик (*Ptelea trifoliata*), смородина золотиста (*Ribes aureum*), шипшина звичайна (*Rosa canina*), ожина звичайна (*Rubus caesius*), бузина чорна (*Sambucus nigra*), дерен-свидина (*Cornus sanguinea*), бузок звичайний (*Syringa vulgaris*) (Петрович, 2017).

Більшість лісосмуг мають мішаний видовий склад деревостану і підліску, неоднорідну структуру, порослеву генерацію, проміжки, прогалини та вирубки, велику кількість всихаючих та дуплистих дерев. Ширина лісосмуг у середньому становить 22 (12–40) м; висота деревостанів – 14 (5–22) м; кількість рядів 5 (2–10). Пересічно вік деревостанів становить 35–50 років, на окремих ділянках збереглися дерева, вік яких сягає 60–70 років, є значна кількість молодих дерев природного походження [24].

В останні 30 років дерева в лісосмугах, особливо розташованих біля сіл, вирубуються на дрова, в них відбуваються пожежі, внаслідок випалювання сухої трави і стерні на полях [23, 35].

Необхідно також звернути увагу на озеленення населених пунктів. У м. Миколаїв ще у XIX ст. закріплювали піски посадками дерев за участі акації білої, тополі чорної, шовковиці чорної та чагарниками: глід, терен, шипшина. Станом на початок 1990-х рр. в культурній дендрофлорі міста зросло 83 види і 24 форми (Заболотний та ін., 1997).

Сільське господарство за структурними особливостями типове для областей степової зони України. В минулі роки традиційним було

переважання галузей рослинництва над тваринництвом (Заболотний та ін., 1997).

Протягом 1991–2025 рр. галузь тваринництва суттєво занепала. Згідно з даними офіційної статистики поголів'я великої рогатої худоби, коней, овець та кіз на території Миколаївської області скоротилося з 1245,6 у 1991 р. до 90,6 тис. голів у 2023 р., тобто приблизно в 14 разів (Тваринництво..., 2023).

Також відбулися суттєві зміни у структурі посівних площ та методах ведення сільського господарства. На початку 1990-х рр. частка зернових культур становила 52 % угідь (29 % – пшениця, 9 % – ячмінь, 6 % – кукурудза, 8 % – жито, гречка, рис, зернобобові); кормових культур – 30,5 % (люцерна, еспарцет, сорго, кукурудза на силос, кормові буряки тощо); технічних – 13 % (9 % – соняшник та 4 % – цукровий буряк) (Заболотний та ін., 1997). Вже у XXI ст. структуру посівних площ, котрі обробляють фермери, диктували ціни на міжнародному ринку. Суттєво зросли площі, засіяні соняшником, збільшились площі під ріпаком тощо (Рослинництво..., 2023).

Розташований на лівобережжі Дніпра Кінбурнський півострів – одна з 7 піщаних арен Нижньодніпровських пісків вирізняється специфічними умовами, але наразі знаходиться в тимчасовій окупації та страждає від пожеж і інших впливів воєнних дій [42].

1.2. Природно-заповідні об'єкти та інші природоохоронні території

На території області створено 157 об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ) загальною площею 78,15 тис. га, двом водно-болотним угіддям надано міжнародний природоохоронний статус Рамсарських угідь. Серед них: 1 природний заповідник «Єланецький степ» який має два територіально відокремлених відділення, 5 регіональних ландшафтних парків: «Кінбурнська коса», «Тилігульський», «Гранітно-Степове Побужжя»,

«Приінгульський» та «Висунсько-Інгулецький»; 2 національних природних парки: «Бузький Гард» та «Білобережжя Святослава», 68 заказників, 13 заповідних урочищ тощо. На території області також розташовані ділянки Чорноморського біосферного заповідника – Волижин ліс та острова Довгий і Круглий. Загальна площа ПЗФ станом на 2024 р. становить 3,18 % від території області [27].

Більшість заповідних об'єктів, а також низка інших територій, розташованих переважно в басейнах річок, включені до Смарагдової мережі Європи або є кандидатами на включення. Смарагдові об'єкти – це такі території, на яких мешкають види тварин і рослин та розташовані оселища, що охороняються Бернською конвенцією «Про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі». Об'єкти Смарагдової мережі створюються без вилучення земель з господарського використання. На них передбачається запровадження певних заходів, направлених на збереження оселищ рідкісних видів, переважно птахів [27].

Ягорлицьку затоку та Тилігульський лиман офіційно в 1995 р. додано до переліку водно-болотних угідь, визнаних Рамсарською конвенцією. Це конвенція про водно-болотні угіддя (ВБУ), що мають міжнародне значення, головним чином, як середовища існування водоплавних птахів. До меж угіддя частково входить і прибережна смуга Кінбурнського півострову та лиману [27, 42].

Відповідно до Закону України «Про екологічну мережу України» територією області проходять коридори екологічної мережі України міжнародного значення: Південноукраїнський, Прибережно-морський, Бузький, Дніпровський. Первинна схема екомережі Миколаївської області включає 146 територій та об'єктів. Її структура така: ключові території - 106, з них: 10 – загальнодержавного, 96 - місцевого значення; сполучні території - 35, з них: 4 – загальнодержавного, 31 - місцевого значення; буферні території - 5, всі вони загальнодержавного значення. Ключовими територіями загальнодержавного значення є Бузький, Петропавлівський та Актівський

каньйони, заповідні урочища «Василева пасіка» та «Лабіринт», ділянки природного заповідника «Єланецький степ» та «Михайлівський степ», Кінбурнський півострів, острови Довгий та Круглий, Тилігульський лиман і його узбережжя, Капустяна балка в околицях Миколаєва, озеро Солонець-Тузли, Христофорівські плавні та інші [27, 87].

1.3. Клімат

Миколаївська область розташована у степовій кліматичній зоні України. За багаторічними даними спостережень встановлено, що протягом 1991-2020 рр. клімат області залишається помірно-континентальним й посушливим.

За кількістю опадів та температурними умовами північна частина області належить до зони недостатнього зволоження, центральна і південна – до посушливої.

Середня за рік температура повітря в області становить $+10,5^{\circ}\text{C}$, а річна амплітуда температури (різниця між середньою температурою найтеплішого і найхолоднішого місяця) – $+25,4^{\circ}\text{C}$.

За рік випадає у середньому 470 мм опадів. Їхня річна кількість змінюється від 407 мм на півдні (Очаків) до 553 мм на півночі (Первомайськ). За рік в середньому буває 120 днів з опадами. Максимальна тривалість безперервного дощового періоду може сягати тижня. Два-три дні за рік на Миколаївщині випадає 30 мм за добу і більше і один раз на рік бувають опади 50 мм і більше за добу. Середня за місяць максимальна добова кількість опадів сягає 62 мм.

Снігопади на Миколаївщині можуть відбуватися із жовтня по квітень. Загалом, за холодний період в області спостерігається 20,6 днів зі снігом, 13,8 зі зливовим снігом. 80% днів зі снігом і 72% із зливовим снігом бувають зимою. Найбільша повторюваність снігопадів відмічається у січні. В Україні снігопад, при якому випадає 20 мм і більше опадів за 12 год і менше є

стихійним метеорологічним явищем. Під час сильних снігопадів в області випадає у середньому близько 25 мм опадів за 12 год і менше. Явище такої інтенсивності спостерігається один раз на чотири роки.

Дуже сильні снігопади в області виникають переважно взимку, досягаючи максимуму у січні місяці. Опади у вигляді снігу, що тане, або суміші снігу та дощу називають мокрим снігом. За рік у Миколаївській області відмічається 4 дні із зливовим мокрим снігом. За сприятливих умов утворюється налипання мокрого снігу, яке стає стихійним метеорологічним явищем, коли його діаметр сягає 35мм і більше.

Головною особливістю помірного клімату є наявність чотирьох сезонів: двох основних, зима та літо, і двох проміжних – весна та осінь.

Протягом року на Миколаївщині може спостерігатись біля двох місяців (60-67 днів) із від'ємною середньою за добу температурою повітря, яка є характерною ознакою зимового періоду, майже місяць (32 дні) з від'ємною максимальною за добу температурою повітря. Тривалість періоду з від'ємною мінімальною температурою повітря може бути втричі більшою – у середньому 93 дні за рік: 64 зимою, 16 весною і 14 восени.

Зима. Середня температура зими становить $-1,1^{\circ}\text{C}$ і коливається від $-0,3^{\circ}\text{C}$ на півдні, до $-1,6^{\circ}\text{C}$ ... $-1,7^{\circ}\text{C}$ на півночі та північному сході регіону. Слід зазначити, що на півдні області лише два місяці мають середню температуру нижче 0°C – січень і лютий. Середня температура грудня в Очакові додатна – $+0,8^{\circ}\text{C}$, а в Миколаєві і Вознесенську – 0°C .

Найхолодніший місяць в області – січень. Його середня за місяць температура $-2,1^{\circ}\text{C}$, середня мінімальна майже вдвічі нижче – $-4,8^{\circ}\text{C}$, а середня максимальна додатна – $+0,8^{\circ}\text{C}$. З 1991 по 2020 роки лютий був холоднішим за січень у 33,3% років.

Протягом зими в області може бути 7-8 днів з мінімальною температурою повітря нижче $-10,0^{\circ}\text{C}$, з них 1-2 дні з сильним морозом, коли температура повітря опускається нижче $-20,0^{\circ}\text{C}$.

Весна. З лютого середня температура повітря, завдяки збільшенню

притоку сонячної радіації, починає швидко зростати, особливо на півночі області. Як наслідок, березень тепліший за лютий майже на $5,0^{\circ}\text{C}$, а квітень за березень – на $7,0^{\circ}\text{C}$. Стійкий перехід середньої за добу температури повітря через $0,0^{\circ}\text{C}$, який свідчить про закінчення зими і початок теплого періоду, відбувається у середньому 29 лютого. Триває теплий період близько 300 днів. У травні уже переважають літні температури і середня за місяць температура по області становить $16,7^{\circ}\text{C}$, а середня максимальна – $22,8^{\circ}\text{C}$. Загалом, весна у Миколаївській області тепла, про що свідчить середня за сезон температура повітря $10,3^{\circ}\text{C}$, яка вище за температуру, при якій починається вегетація рослин.

Літо. Протягом п'яти місяців – з травня по вересень, включно, середня за місяць температури повітря в області вище $+15^{\circ}\text{C}$. Такі температурні умови є характерною ознакою літнього періоду. За рік в області може спостерігатись близько 140 літніх днів із середньою за добу температурою повітря 15°C і вище. Середня температура календарного літа – $+22,3^{\circ}\text{C}$. У вересні, як і у травні, на Миколаївщині переважає літня погода – біля 20 літніх днів у середньому по області. У жовтні та квітні може бути 3-5 літніх днів у регіоні, а в окремі роки, літні температури можливі навіть у листопаді. Найвища температура спостерігається переважно (57%) у липні, середня температура якого становить $+23,3^{\circ}\text{C}$, середня максимальна – $+29,6^{\circ}\text{C}$, а середня мінімальна – $+17,2^{\circ}\text{C}$. Значно рідше (43%) найвища температура буває у серпні.

Слід зазначити, що за період з 1991 по 2020 роки, не зафіксовано жодного випадку, коли б на Миколаївщині відмічалась найвища температура у червні. Протягом теплого періоду в області може спостерігатись у середньому 97 днів із спекотною погодою, коли максимальна температура повітря перевищує $25,0^{\circ}\text{C}$.

Температурні умови, за яких мінімальна температура повітря перевищує $20,0^{\circ}\text{C}$ характерні для тропічних широт і отримали назву «тропічні ночі», оскільки відмічаються переважно вночі. За рік у середньому

по області може спостерігатись біля 11 тропічних ночей переважно у липні та серпні.

Осінь. 3 вересня, у зв'язку із суттєвим зменшенням тривалості дня і висоти сонця, починається зниження температури повітря. Як наслідок, вересень холодніший за серпень на $5,8^{\circ}\text{C}$ і тепліший за жовтень на $6,5^{\circ}\text{C}$. Загалом, осінь у Миколаївській області тепліша за весну на значній території. Середня за сезон температура повітря становить $10,6^{\circ}\text{C}$, середня максимальна – $15,4^{\circ}\text{C}$, а середня мінімальна – $6,4^{\circ}\text{C}$. При цьому на півночі та північному сході області восени максимальна температура нижча, а мінімальна вища, ніж весною, що свідчить про більшу вірогідність заморозків. На решті території, зокрема у Причорномор'ї, як максимальна, так і мінімальна температури восени вищі, ніж весною.

Важливою характеристикою екстремальності температурного режиму є відхилення щоденних значень мінімальної та максимальної температури від їхніх середніх багаторічних значень. Такі аномалії температури характеризують інтенсивність та тривалість потеплінь і похолодань. Екстремальними є потепління, за яких максимальна за добу температура повітря перевищує 95 перцентиль її середніх багаторічних значень за цей день та похолодання, при яких мінімальна за добу температура повітря опускається нижче її 5 перцентилі для цього дня.

Такі явища дістали назву хвиль тепла і холоду, якщо такі умови зберігаються більше двох днів поспіль.

Протягом зими спостерігається 3-4 дні з дуже високою температурою повітря, коли її максимальні значення перевищують величину 95%, а середнє максимальне перевищення становить $2,6^{\circ}\text{C}$. Весною і восени значення середньої за сезон величини 95 перцентилі суттєво не відрізняються і становлять $24,2^{\circ}\text{C}$ та $24,9^{\circ}\text{C}$, відповідно. Весною днів з дуже сильним потеплінням спостерігається дещо більше, ніж восени (4,1 та 3,7, відповідно), інтенсивність хвиль тепла також вища – середнє максимальне перевищення сягає $2,8^{\circ}\text{C}$ та $2,6^{\circ}\text{C}$, відповідно. Загалом за рік у Миколаївській області

відмічається 15-16 днів з дуже високою для даного сезону максимальною температурою повітря.

Інтенсивність хвиль холоду на Миколаївщині взимку більша, ніж хвиль тепла, а у перехідні сезони – менша. Повторюваність екстремально холодних днів більша, ніж екстремальне теплих протягом усього року. Взимку дуже сильних похолодань буває майже на 70% більше, ніж дуже сильних потеплінь і їхня повторюваність становить 5-6 днів за сезон. Весною та восени екстремально холодних днів у регіоні буває на 18% та 14% більше, ніж екстремальне теплих – 4,8 та 4,2 дні, відповідно. Влітку середнє за сезон значення 5 процентиля мінімальної температури становить 11,0°C і співрозмірне із значенням 95 процентиля максимальної температури взимку (11,4°C). Тобто, влітку при дуже сильному похолоданні у Миколаївській області можуть спостерігатись такі ж температури повітря, як і взимку, при дуже сильному потеплінні. За сезон може бути 4-5 днів з такими екстремальними температурними умовами.

Проведений аналіз температур протягом 1981-2020 рр. у Миколаївській області показав суттєві зміни температурного режиму в сторону збільшення, що є проявом кліматичних змін [55].

На птахів також впливають атмосферні явища – ожеледь та ожеледиця, гради, шквали та тумани, глибина сніжного покриву тощо.

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для укладання таксономічного списку раритетних видів птахів Миколаївської області опрацьовано літературні джерела ([3, 7-11, 17, 18, 24, 25, 28-49, 51, 57, 61-73, 79-84] та інтернет-джерела: сайти «Птахи України» - «UABirds», «eBird», «UkrBIN», «iNaturalist», «GBIF», «Український центр досліджень хижих птахів» [79-84], спеціалізовані групи у соцмережі Фейсбук, наприклад, «Птахи України» тощо.

Орнітологи котрі досліджують орнітофауну Миколаївської області, до сучасного періоду досліджень відносять дані зібрані у 1987-2025 рр. [42, 44, 46, 47, 49], що й прийнято нами у цьому дослідженні.

До переліку раритетних видів віднесено види, включені до Червоної книги України (ЧКУ), Регіонального Червоного списку та 6 офіційних міжнародних переліків [6, 25, 26, 59, 60]:

ЧКУ – Червона книга України. Категорії: Вр – вразливий; Зк – зникаючий; Но – неоцінений; Рд – рідкісний.

РЧС – Регіональний Червоний список.

БК – Бернська конвенція. Додатки – I, II, III.

БонК – Боннська конвенція. Додатки – I, II, III.

CITES – Міжнародна Конвенція що регулює торгівлю дикими видами тварин (Вашингтонська конвенція). Додатки – I, II, III.

ETS – Європейський перелік видів, що знаходяться під загрозою. Категорії: VU – Vulnerable (вразливий); NT – Near Threatened (близький до загрозливого), EN – Endangered (під загрозою вимирання), CR – Critically Endangered (у критичній небезпеці), LC – з найменшим ризиком.

IUCN – Перелік Міжнародного союзу охорони природи. Категорії: VU – Vulnerable (вразливий); NT – Near Threatened (близький до загрозливого), CR – Critically Endangered (у критичній небезпеці), LC – з найменшим ризиком.

АЕWA – Афро-Євразійська Угода про охорону мігруючих видів птахів.
Y – охороняється угодою.

Структуру охоронних категорій міжнародних переліків ETS та IUCN відображено на рис. 2.1.

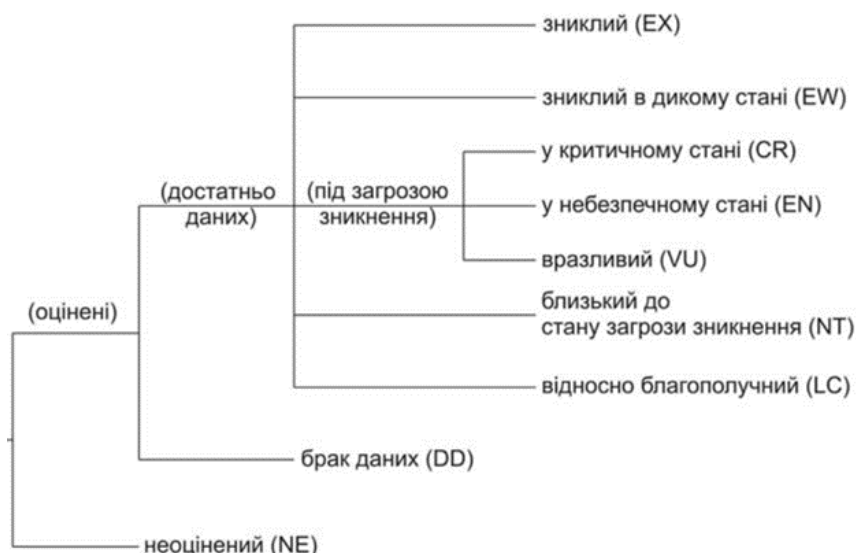

Рис. 2.1. Структура охоронних категорій ETS і IUCN [6].

Невелика кількість видів не охоплена вищезазначеними конвенціями та переліками, але вони охороняються Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [16] та внесені до ETS та IUCN, як види з найменшим ризиком – LC, тобто це благополучні види, яким наразі нічого не загрожує. Ці види ми не вважаємо раритетним компонентом орнітофани Миколаївської області й не включали до аналізу та розрахунків: звичайний фазан (*Phasianus colchicus*), сизий голуб (*Columba livia*), припутень (*Columba palumbus*), сойка (*Garrulus glandarius*), сорока (*Pica pica*), галка звичайна (*Coloeus monedula*), сіра ворона (*Corvus cornix*), звичайний шпак (*Sturnus vulgaris*) та хатній горобець (*Passer domesticus*).

Українські та наукові назви наведено за працею Г.В. Фесенка [54] відповідно з класифікацією Міжнародного союзу орнітологів (International Ornithological Congress World Bird List, станом на 2022 р.) [77].

Для опису характеристик перебування (статусів) птахів використано категорії [53], адаптовані для сухостепової підзони Степової зони України [2]:

Гніздовий вид – гніздиться на території області (регулярно або нерегулярно або дуже локально);

Літуючий / кочовий вид – у позагніздовий період хоча і здійснює перельоти, але без помітного переважання якогось напрямку (регулярно чи нерегулярно або дуже локально);

Мігруючий – гніздовий вид, який щорічно повністю або частково залишає межі області, відлітаючи до місць зимівлі (регулярно чи нерегулярно або дуже локально);

Зимуючий вид – трапляється на території області в зимовий період (регулярно чи нерегулярно або дуже локально);

Залітний вид, який інколи залітає на територію області, але його ареал гніздування і зимівлі, а також маршрути регулярної міграції знаходяться поза її межами.

Також вказано вид гніздиться, літує/кочує, мігрує та зимує регулярно або нерегулярно чи дуже локально. Статус перебування більшості видів складається з кількох категорій, наприклад, гніздить регулярно, мігрує регулярно, а зимує нерегулярно або дуже локально.

При визначенні статусу гніздового виду використовувалася адаптована методика Європейського атласа гніздуючих птахів Європи-II [18], згідно з якою гніздовий статус поділяється на три рівні достовірності:

А. Можливе гніздування: вид спостерігався в гніздовий сезон в потенційному ареалі (A1), або виявлено спів самця у відповідний період (A2).

В. Вірогідне гніздування: спостерігалися пари в типовому середовищі (B3), ознаки територіальності (B4), залицяння (B5), відвідування потенційних гніздових місць (B6), тривожна поведінка (B7), наявність слідів виводку на дорослих особинах (B8), або будівництво гнізда (B9).

С. Підтверджене гніздування: зафіксовано поведінку, що вказує на

зайнятість гнізда (C10-C13), годування або винесення фекалій (C14), наявність яєць (C15) або пташенят (C16).

Види з категоріями А і В включені до гніздової фауни області й враховані нами при аналізі екологічних зв'язків гніздових раритетних видів, навіть якщо протягом 1987-2025 р. відомі поодинокі випадки гніздування або вид не гніздиться (не відомо фактів розмноження) в останні роки.

Орнітофауністичні комплекси гніздової фауни описані за класифікацією адаптованою для сухостепової підзони Степової зони України [2, 74], але без врахування підкомплексів:

Дрімофільний, поділяється на дрімофільний – лісовий та чагарниково-узлісний або узлісний, представники якого тяжіють до заростей деревно-чагарникової рослинності (живуть поміж / під нею або на ній) і складаються з «випадкових» видів (пов'язаних з зазначеною рослинністю але майже не залежних від її наявності), факультативних дрімофілів (не всі життєві функції яких пов'язані з деревами, але поза деревними насадженнями не трапляються) та облігатних дрімофілів (всі життєві функції яких пов'язані з деревами);

Лімнофільний, поділяється на лімнофільний – північно та південно річковий та морських узбережь й складається з видів, що пов'язані з водно-болотними угіддями різного походження включно з островами, косами та різноманітними берегами.

Кремнофільний, або берегових урвищ і ярів представлений видами, що тяжіють до місцевостей з переважанням поверхонь ґрунту зі значним нахилом різного походження та складу;

Кампофільний, поділяється на кампіофільний – сухостеповий і степовий, види що тяжіють до відкритих ландшафтів з переважанням плакорних місцевостей, котрі регулярно не зволожуються ґрунтовими водами, з переважно трав'яною рослинністю (живуть поміж нею або на ній) або позбавлених будь-якого травостою, зокрема і на сільськогосподарських землях;

Синантропний, або комплекс населених пунктів, у досліджуваному регіоні є вторинним і складається з інших 4 топоморф, тож топічний розподіл цих птахів доречніше розглядати саме у складі цих первинних комплексів, що нами і зроблено у цьому дослідженні.

Птахів у складі кожного окремого орнітофауністичного комплексу, характерного для певного оселища, умовно поділено за наступними топоморфами за місцем або субстратом, у / на якому переважно реалізуються їх основні активності – живлення, гніздування та відпочинок – для гніздуючих видів та живлення й відпочинок для всіх інших:

Ксерофіли – на поверхні ґрунту, що тривалий час не зволожується ґрунтовими та поверхневими водами, з трав'яною рослинністю або без травостою;

Едафіли – у ґрунті з різним нахилом поверхні (нори у пласкому ґрунті, а також нори, ніші, уступи на схилах, урвищах, скелях або у їх антропогенних аналогах – кар'єрах, будівлях, дамбах, мостах, вежах, опорах ЛЕП та інших спорудах тощо);

Гігрофіли – на вологому ґрунті, переважно низинних берегів водойм (пляжів, солончаків, лук тощо) та у місцях, підтоплених ґрунтовими або іншими водами у тому числі в результаті господарської діяльності.

Гідрофіли – на / у воді, під водою (в її товщі та у ґрунті днища) або на надводній рослинності;

Дендрофіли – на кущах і деревах (або в дуплах);

Аерофіли – живляться у повітрі, хапаючи корм у польоті, зокрема і з ґрунту, води, рослин і т.д.

Також за топоморфами «живлення–відпочинку» проаналізовані й види котрі не гніздяться на території області. З аналізу нами виключено види зі статусом – залітний, оскільки їх екологічні зв'язки мають випадковий характер та будуть дещо спотворювати структур екологічних зв'язків.

Щодо використання деяких термінів зазначимо таке. Поняття «раритет» (англ «rarity») в природоохоронному трактуванні набуло

поширення лише з кінця 1990-х рр. і до того вживалося лише для позначення рідкісних виробів. Дискусії щодо цього поняття і щодо перспектив охорони фауни найчастіше замкнені на укладанні нарисів до «Червоної книги України» і суперечках щодо проблем охорони тварин в межах заповідників, національних природних парків і т.п. З іншого боку, дедалі частіше стає зміщення поняття «раритет» на всі ті види, що включені до «червоних» переліків, або навіть на всю аборигенну частину фауни [13], що і прийнято нами в цьому дослідженні.

Термін оселище (англ. *habitat*) у роботі з темою Смарагдової мережі та Бернською конвенцією в цілому, вживається одночасно в двох зовсім різних значеннях в різних документах Конвенції. В розумінні Резолюції 6 Бернської конвенції, Пташиної директиви і Додатку II (а також Додатків IV та V) Оселищної Директиви, оселище виду – середовище, визначене певними абіотичними й біотичними факторами, в яких вид (природної фауни або флори) існує на будь-якій стадії свого життєвого циклу. Так, оселища птахів – це місця їх гніздування, харчування, зимівлі, міграційних скупчень [5].

В розумінні Резолюції 4 Бернської конвенції та Додатку I Оселищної Директиви, природне оселище (біотоп) – це суходільна або водна ділянка, природна або напівприродна, яка визначається за географічними, абіотичними та біотичними особливостями. Приклад типу природних оселищ з Резолюції 4: «Постійні континентальні солоні та солонуваті озера, ставки та водойми», «Рівнинні та низькогірні сінокісні луки» [5].

Відповідно за субстратом «живлення–гніздування–відпочинку» кожний вид має максимально три топоморфи [2].

РОЗДІЛ 3

ХАРАКТЕРИСТИКА ОРНІТОФАУНИ

3.1 Короткий огляд орнітофауни

Орнітофауна Миколаївської області нараховує близько 300 видів [51]. Проведе нами ревізія таксономічного складу птахів, виявлених протягом 1987-2025 рр., показала, що у межах області спостерігали щонайменше 302 види. Цей перелік певно є неповним та з часом може бути дещо доповнений новими видами, оскільки птахи переміщуються у просторі на великі відстані.

Наведемо короткий опис орнітофауни області відповідно до таксономічних рядів птахів [17, 24, 29, 34, 51, 61 та інші]. У ньому ми згадуємо лише частину видів, оскільки це загальний огляд орнітофауни.

Ряд Гусеподібні – Anseriformes. В області представлені більш ніж 30 видами, включаючи залітних. Всі вони пов'язані з водно-болотними угіддями різного типу – лімнофіли. До найбільш численних гніздових видів качиних відноситься крижень (*Anas platyrhynchos*). Також гніздяться попелюх звичайний (*Aythya ferina*), чирянка велика (*Spatula querquedula*) та галагаз євразійський (*Tadorna tadorna*). Зрідка гніздяться огар рудий (*Tadorna ferruginea*), чернь білоока (*Aythya nyroca*), широконоська північна (*Spatula clypeata*), нерозень (*Mareca strepera*), чернь червонодзьоба (*Netta rufina*), гоголь зеленоголовий (*Bucephala clangula*), пухівка зеленношия (*Somateria mollissima*). Лише в період сезонних кочівель та міграцій, або зимівлі, зустрічаються чирянка мала (*Anas crecca*), свищ євразійський (*Mareca penelope*), шилохвістпівнічний (*Anas acuta*), чернь чубата (*Aythya fuligula*), чернь морська (*Aythya marila*), морянка (*Clangula hyemalis*), синьга євразійська (*Melanitta nigra*), турпан білокрилий (*Melanitta fusca*), савка білоголова (*Oxyura leucocephala*), крех малий (*Mergellus albellus*), крех середній (*Mergus serrator*) та крех великий (*Mergus merganser*).

До звичайних гніздових видів лімнофільного комплексу можна

віднести лебедя-шипуну (*Cygnus olor*). У період міграцій та зимівлі регулярно відмічається лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*) та зрідка малий лебідь (*Cygnus columbianus*). З гусей лише один вид – гуска сіра (*Anser anser*) гніздиться подекуди, в області. Інші види гусей – гуска білолоба (*Anser albifrons*), гуменник тундровий (*Anser serirostris*), гуска мала (*Anser erythropus*) – зустрічаються лише під час міграцій та зимівлі. Останній вид – дуже рідко. Регулярно зустрічається на міграціях та рідко на зимівлі казарка червоновола (*Branta ruficollis*), зрідка можуть зустрічатися інші види цієї групи.

Куроподібні – Galliformes. В області мешкають три види цього ряду – куріпка сіра (*Perdix perdix*), перепілка звичайна (*Coturnix coturnix*) та фазан звичайний. Всі вони є звичайними гніздовими на цій території, пов'язані з полями, степовими ділянками, балками з розвинутою чагарниковою рослинністю.

Дрімлюгоподібні – Caprimulgiformes. В області ряд представлено дрімлюгою (*Caprimulgus europaeus*) Він є нечисленним та гніздиться на схилах балок, де відкриті ділянки межують з деревно-чагарниковою рослинністю, узліссях, лісових вирубках.

Серпокрильцеподібні – Apodiformes. Представлений серпокрильцем чорним (*Apus apus*) та серпокрильцем білочеревим (*Tachymarptis melba*). Перший оселяється у населених пунктах, де є високі будівлі, і локально може бути досить чисельним. Серпокрилець білочеревий – рідкісний мігрант.

Дрохвоподібні – Otidiformes. Під час міграцій та зимівлі зустрічається дрохва (*Otis tarda*), протягом сучасного період спостерігалась і в гніздовий період. Хохітва (*Tetrax tetrax*) – залітний вид.

Зозулеподібні – Cuculiformes. Ряд представлено лише одним видом – звичайною зозулею (*Cuculus canorus*), яка є звичайним, а інколи численним видом різних типів деревно-чагарникової рослинності та плавнів. Поширення виду залежить від видів на яких вид паразитує, це дрімофіли та лімнофіли.

Голубоподібні – Columbiformes. Голуби гніздяться в лісових насадженнях, або в населених пунктах. Так, припутень та горлиця звичайна

(*Streptopelia turtur*) є звичайними видами різних за складом та віком деревостанів, а голуб-синяк (*Columba oenas*) досить рідкісним видом, який гніздиться на лініях ЛЕП. Голуб сизий та горлиця садова (*Streptopelia decaocto*) є численними видами населених пунктів. В останні роки дуже інтенсивно відбувається урбанізація припутня, який вже зараз, хоча і в відносно невеликій чисельності, мешкає у м. Миколаїв.

Журавлеподібні – Gruiformes. Численними гніздовими видами водойм області є лиска (*Fulica atra*) та курочка водяна (*Gallinula chloropus*). У заростях прибережно-водної рослинності, по берега різних типів водойм гніздяться пастушок (*Rallus aquaticus*), вірогідно погонич малий (*Porzana parva*) та можливо погонич звичайний (*Porzana porzana*). Гніздовим видом заплавних луків є ймовірно деркач (*Crex crex*). Журавель сірий (*Grus grus*) та журавель степовий (*Anthropoides virgo*) зустрічаються лише під час міграцій. Перший регулярно, другий інколи.

Пірникозоподібні – Podicipediformes. В різні сезони зустрічається 5 видів пірникоз: пірникоза мала (*Tachybaptus ruficollis*), пірникоза чорношия (*Podiceps nigricollis*), пірникоза червоношия (*Podiceps auritus*), пірникоза сірощока (*Podiceps grisegena*) та пірникоза велика (*Podiceps cristatus*). Види цього ряду мешкають в водно-болотних угіддях різного типу – лімnofіли. З вказаних видів пірникоза велика є найбільш чисельним гніздовим видом. Пірникоза червоношия – рідкісний мігрант. Інші види гніздять ся у невеликій кількості та нерегулярно.

Фламінігоподібні – Phoenicopteriformes. Рідкісним залітним видом області є фламініго рожевокрилий (*Phoenicopus roseus*).

Сивкоподібні – Charadriiformes. Птахи цього ряду екологічно тісно пов'язані з водоймами – лімnofіли. Вони представлені декількома групами, зокрема кулики, мартини, крячки та поморники. Загальна кількість видів даного ряду, які зустрічаються в області, близько 70, з них куликів близько 45, мартинів і крячків близько 20 та один поморник. Типовими гніздовими видами куликів півдня області є кулик-сорока євразійський (*Haematopus*

ostralegus), чоботар синьоногий (*Recurvirostra avosetta*) та кулик-довгоніг чорнокрилий (*Himantopus himantopus*). Рідше в приморській частині області гніздиться пісочник морський (*Charadrius alexandrinus*). Доволі рідкісним є лежень степовий (*Burhinus oedicnemus*), який переважно гніздиться на узбережжі водойм, солончаках, у степах – кампофіл. Пісочник малий (*Charadrius dubius*) оселяється на узбережжі водойм різного типу та розміру, в тому числі і штучних. Чайка чубата (*Vanellus vanellus*) та коловодник звичайний (*Tringa totanus*) – гніздові види різноманітних водойм. Чайка також інколи гніздиться на полях.

Більшість видів куликів зустрічається на території області під час сезонних міграцій: сивка морська (*Pluvialis squatarola*), сивка звичайна (*Pluvialis apricaria*), крем'яшник звичайний (*Arenaria interpres*), набережник палеарктичний (*Actitis hypoleucos*), брижач (*Calidris pugnax*), побережник червоногрудий (*Calidris ferruginea*), побережник чорногрудий (*Calidris alpina*), кульон великий (*Numenius arquata*), кульон середній (*Numenius phaeopus*), грицик великий (*Limosa limosa*) та інші.

Мартини в гніздовий сезон представлені в області марином жовтоногим (*Larus cachinnans*), марином тонкодзьобим (*Chroicocephalus genei*), марином каспійським (*Ichthyaetus ichthyaetus*), марином середземноморським (*Ichthyaetus melanocephalus*). Вони нерегулярно гніздяться переважно на Тилігульському лимані та Кінбурському півострові. В інші сезони року також зустрічаються мартин звичайний (*Larus ridibundus*), мартин малий (*Hydrocoloeus minutus*), мартин сивий (*Larus canus*), мартин чорнокрилий (*Larus fuscus*), мартин сріблястий (*Larus argentatus*) та інші.

Серед крячків на гніздуванні, на різних типах водойм, найчастіше трапляється крячок річковий (*Sterna hirundo*). Переважно на морському узбережжі та лиманах гніздяться крячок малий (*Sternula albifrons*), крячок рябодзьобий (*Thalasseus sandvicensis*), крячок чорнодзьобий (*Gelochelidon nilotica*). На р. Південний Буг місцями зустрічаються на гніздуванні крячок чорний (*Chlidonias niger*) та крячок білощокий (*Chlidonias hybrida*). Під час

міграцій зустрічаються крячок білокрилий (*Chlidonias leucopterus*) та крячок каспійський (*Hydroprogne caspia*). Щорічно під час міграцій поблизу морського узбережжя трапляється поморник короткохвостий (*Stercorarius parasiticus*).

Гагароподібні – Gaviiformes. Під час міграцій та зимівлі регулярно зустрічаються гагара чорношия (*Gavia arctica*) та рідко – гагара червоношия (*Gavia stellata*). Здебільше вони реєструються на морському узбережжі та морських затоках, а також великих лиманах. Під час міграцій летять транзитом над сушею.

Буревісничкоподібні – Procellariiformes. Буревісник малий (*Puffinus yelkouan*) зрідка трапляється в області під час міграцій в морі та Дніпро-Бузькому лимані.

Лелекоподібні – Ciconiiformes. Лелека білий (*Ciconia ciconia*) є звичайним гніздовим птахом багатьох населених пунктів. Лелека чорний (*Ciconia nigra*) регулярно зустрічається під час міграцій та під час літніх кочівель.

Сулоподібні – Suliformes. Баклан великий (*Phalacrocorax carbo*) гніздиться в області на Бузькому лимані (на о. Батарейний) та на Кінбурнському півострові. Баклан малий (*Microcarbo pygmaeus*) зустрічається на водоймах півдня області і Кінбурнському півострові.

Пеліканоподібні – Pelecaniformes. В межах області зустрічається 15 видів. Усі вони пов'язані з водоймами – лімнофіли. Більшість з цих видів тут гніздяться. Так в гніздовий період звичайними видами є чапля сіра (*Ardea cinerea*), чепура велика (*Ardea alba*), чепура мала (*Egretta garzetta*), бугайчик звичайний (*Ixobrychus minutus*), бугай водяний (*Botaurus stellaris*), рідкісною – чапля жовта (*Ardeola ralloides*). Також нерідко можна побачити пеліканів рожевих (*Pelecanus onocrotalus*) які можуть створювати досить великі скупчення на приморських ділянках, навіть в декілька сотень особин, але тут не гніздяться. Відмічаються також пелікан кучерявий (*Pelecanus crispus*), коровайка (*Plegadis falcinellus*) та косар (*Platalea leucorodia*). Чапля єгипетська

(*Bubulcus ibis*) – залітний вид.

Яструбоподібні – Accipitriformes. Найбільш численними гніздовими птахами цього ряду в області є канюк звичайний (*Buteo buteo*) та лунь очеретяний (*Circus aeruginosus*). Звичайним гніздовим видом є яструб великий (*Accipiter gentilis*), а випадковим – яструб малий (*Accipiter nisus*). З рідкісних видів зросла чисельність у канюка степового (*Buteo rufinus*), орлана-білохвоста (*Haliaeetus albicilla*), орла-карлика (*Hieraaetus pennatus*). Відносно звичайним є шуліка чорний (*Milvus migrans*). Дуже рідко на гніздуванні зустрічається лунь лучний (*Circus pygargus*) та підорлик малий (*Aquila pomarina*). Інші види цього ряду зустрічаються лише під час міграцій, зимівлі, або як залітні – скопа західна (*Pandion haliaetus*), осоїд євразійський (*Pernis apivorus*), зміїїд блакитноногий (*Circaetus gallicus*), підорлик великий (*Aquila clanga*), могильник східний (*Aquila heliaca*), беркут (*Aquila chrysaetos*), лунь степовий (*Circus macrourus*), лунь польовий (*Circus cyaneus*) та зимняк (*Buteo lagopus*). Останні два види є чисельними в зимовий період. Серед яструбоподібних є представники дрімофільної, кремофільної а кампофільної екологічних груп.

Совоподібні – Strigiformes. Сова вухата (*Asio otus*) є найчисельнішим гніздовим видом сов у регіоні, яка оселяється на узліссях лісових масивів, куртинах дерев посеред полів, лісосмугах, у населених пунктах тощо. На гніздуванні серед деревної рослинності, інколи і в межах населених пунктів, зустрічається сплюшка євразійська (*Otus scops*). Сова сіра (*Strix aluco*) поширена дуже локально у окремих лісових масивах лісостепу та північностеповій підзоні Степової зони України. Звичайним гніздовим видом регіону є сич хатній (*Athene noctua*), він здебільшого гніздиться в населених пунктах, фермах та інших спорудах, створених людиною. Дуже рідкісним вірогідно гніздовим видом є сипуха (*Tyto alba*) яка стрімко розширює свій ареал у ХХІ ст. Сова болотяна (*Asio flammeus*) вірогідно гніздиться, а також зустрічається взимку. Серед сов є представники дрімофільної, кремофільної а кампофільної екологічних груп.

Гомрайоподібні – Bucerotiformes. Одуд (*Upupa epops*) є єдиним представником ряду. Вид звичайний на гніздуванні, притримується відкритих біотопів, оселяється в різноманітних оселищах – кремофіл.

Ракшеподібні – Coraciiformes. Сиворакша євразійська (*Coracias garrulus*) відносно звичайна у приморській смузі, включно з урвистими берегами лиманів, на іншій території дуже рідкісна. Рибалочка блакитний (*Alcedo atthis*) переважно гніздиться вздовж річок по берегових урвищах. Бджолоїдка звичайна (*Merops apiaster*) досить численний гніздуєчий вид регіону. Гнізда ці види розташовують в природних та антропогенних урвищах – кремофіли.

Дятлоподібні – Piciformes. Птахи цього ряду тісно пов'язані з деревною рослинністю – дрімофіли. Найбільш чисельним гніздовим видом даної таксономічної групи в області є дятел звичайний (*Dendrocopos major*) та дятел сирійський (*Dendrocopos syriacus*). Останній переважно гніздиться в межах населених пунктів та їх околицях. Звичайними гніздовими видами є крутиголовка звичайна (*Jynx torquilla*). По лісах гніздяться жовна сива (*Picus canus*), дятел малий (*Dryobates minor*) та дятел середній (*Dendrocoptes medius*).

Соколоподібні – Falconiformes. Боривітер звичайний (*Falco tinnunculus*) є звичайними гніздовими видом в області. Кібчик (*Falco vespertinus*) гніздиться переважно на півдні області. Підсоколик великий (*Falco subbuteo*) широко поширений вид, котрий освоїв для гніздуванні також опори ЛЕП та населені пункти. Балабан (*Falco cherrug*) наразі гніздиться межах області, але чисельність його дуже низька і продовжує зменшуватися. Сапсан (*Falco peregrinus*) та підсоколик малий (*Falco columbarius*) зустрічаються лише під час міграцій та зимівлі. Останній вид трапляється значно частіше. Серед соколів є представники дрімофільної, кремофільної а кампофільної екологічних груп.

Горобцеподібні – Passeriformes. Ряд горобцеподібних є найбільш численним рядом птахів, які зустрічаються в межах області – 105 видів. Вони

мешкають в різних типах оселищ – лісах, луках та степах, водно-болотних угіддях, агроландшафтах, населених пунктах. В зв'язку з цим ми не наводимо їхніх повний перелік, а обмежимося лише прикладами видів з різних родин.

У деревно-чагарникових біотопах гніздяться два види сорокопудів – сорокопуд терновий (*Lanius collurio*) та сорокопуд чорнолобий (*Lanius minor*). Взимку регулярно зустрічається сорокопуд сірий (*Lanius excubitor*), під час міграцій також трапляється сорокопуд червоноголовий (*Lanius senator*).

Родина Вивільгових представлена лише одним видом – вивільга (*Oriolus oriolus*), яка є звичайним гніздовим видом різних типів лісових насаджень.

З родини Воронових в межах області мешкає декілька видів. Майже всі вони є звичайними, а інколи численними видами. Крук звичайний (*Corvus corax*) гніздиться у лісах різного типу, лісосмугах, на опорах ЛЕП, скелях і т.п. Після гніздового сезону, особливо взимку, може створювати скупчення до декількох сотень особин. Постійним мешканцем лісів є сойка звичайна. Ворона сіра також гніздиться у різних типах деревних насаджень, але також тяжіє до населених пунктів, особливо після періоду гніздування. Сорока звичайна переважно мешкає на чагарникових ділянках річок і балок та у населених пунктах. Грак (*Corvus frugilegus*) – колоніальний вид, пов'язаний з антропогенними ландшафтами. Його колонії здебільшого розташовані в межах населених пунктів або поблизу них. Зимові скупчення можуть сягати тисяч особин. Галка звичайна є типовим нечисленним мешканцем населених пунктів, а також нерідко оселяється на лініях ЛЕП, на вершинах бетонних опор. У зимовий період інколи відбуваються інвазії з півночі горіхівки крапчастої (*Nucifraga caryocatactes*).

Родина Омелюхові представлена омелюхом звичайним (*Bombycilla garrulus*) – мігруючим та зимуючим видом.

Родина Синицевих представлена в області трьома видами, які населяють різні типи деревних насаджень. Звичайними на гніздуванні є

синиці велика (*Parus major*) та блакитна (*Cyanistes caeruleus*). Синиця чорна (*Periparus ater*) трапляються під час міграцій та зимових кочівель. На деревах біля води розташовує свої гнізда ремез звичайний (*Remiz pendulinus*), який є нечисленним гніздовим видом заплав річок.

Серед Жайворонкових найбільш численним є жайворонок польовий (*Alauda arvensis*), який гніздиться в різних типах відкритих оселищ, включно з полями. Звичайними видами на гніздуванні є жайворонок степовий (*Melanocorypha calandra*) та посмітюха звичайна (*Galerida cristata*). Рідше зустрічається жайворонок лісовий (*Lullula arborea*), який переважно тримається на узліссях, а також жайворонок малий (*Calandrella brachydactyla*). У зимовий період інколи можна зустріти жайворонка рогатого (*Eremophila alpestris*) та деякі інші види.

Родина Ластівкових представлена чотирма видами. Колонії ластівки берегової (*Riparia riparia*) переважно розміщуються в урвищах русел річок або кар'єрах. Численні ластівка сільська (*Hirundo rustica*) та ластівка міська (*Delichon urbica*) гніздяться у населених пунктах. Під час міграцій інколи трапляється ластівка даурська (*Cecropis daurica*).

Ополовник звичайний (*Aegithalos caudatus*) є нечисленним гніздовим птахом листяних лісів.

В деревно-чагарникових оселищах гніздяться два види вівчариків – жовтобровий (*Phylloscopus sibilatrix*) та вівчарик-ковалик (*Phylloscopus collybita*). Під час міграцій звичайним є вівчарик весняний (*Phylloscopus trochilus*).

Найчисленнішими з родини Очеретянкових є очеретянка ставкова (*Acrocephalus scirpaceus*) та очеретянка велика (*Acrocephalus arundinaceus*). Менш численними на гніздуванні є очеретянка чагарникова (*Acrocephalus palustris*), очеретянка лучна (*Acrocephalus schoenobaenus*) та очеретянка індійська (*Acrocephalus agricola*). У лісах різних типів мешкає нечисленний гніздовий вид – берестянка звичайна (*Hippolais icterina*).

Родина Кобилочових представлена нечисленним гніздовим видом

області – кобилочкою солов'їною (*Locustella luscinioides*) та рідкісним мігрантом – кобилочкою річковою (*Locustella fluviatilis*).

Серед Кропив'янкових у гніздовий період найбільш численні кропив'янка чорноголова (*Sylvia atricapilla*) та кропив'янка сіра (*Currucula communis*). Рідше гніздяться кропив'янка рябогруда (*Currucula nisoria*), кропив'янка прудка (*Currucula currucula*) та кропив'янка садова (*Sylvia borin*).

Золотомушкові включають два види. Золотомушка жовточуба (*Regulus regulus*) під час міграцій та взимку зустрічається на всій території області. Зрідка також трапляється золотомушка червоначуба (*Regulus ignicapilla*).

Родина Воловоочкові представлена одним видом – воловим очком (*Troglodytes troglodytes*) – нечисленним пролітним та зимуючим видом.

Родина Повзиків представлена одним видом – повзиком звичайним (*Sitta europaea*) – рідкісним гніздовим видом лісових урочищ.

Родина Підкоришникових представлена підкоришником звичайним (*Certhia familiaris*) – дуже рідкісним гніздовим видом та нречисленим під час міграцій і зимівель.

Родина Шпакові включає шпака звичайного -численний гніздовий вид різноманітних деревних насаджень, природних лісів та населених пунктів. У позагніздовий період та взимку утворює зграї з тисяч особин. по завершенні сезону розмноження. Шпак рожевий (*Pastor roseus*) є інвазійним видом в області, інколи спорадично гніздиться.

У родині Дроздових звичайними гніздовими видами деревно-чагарникових оселищ області є дрізд співочий (*Turdus philomelos*) та дрізд чорний (*Turdus merula*). Епізодично гніздиться чикотень (*Turdus pilaris*). Лише під час міграцій та зимівлі зустрічаються дрізд-омелюх (*Turdus viscivorus*) та дрізд-білобровий (*Turdus iliacus*).

Родина Мухоловкові на гніздуванні представлені мухоловками сірою (*Muscicapa striata*), мухоловкою білошиєю (*Ficedula albicollis*), вільшанкою (*Erithacus rubecula*), синьошийкою (*Luscinia svecica*), соловейком східним (*Luscinia luscinia*), горихвісткою чорною (*Phoenicurus ochruros*) та звичайною

(*Phoenicurus phoenicurus*), трав'янкою лучною (*Saxicola rubetra*) та чорноголовою (*Saxicola rubicola*), кам'янками лисою (*Oenanthe pleschanka*), попелястою (*Oenanthe isabellina*) та звичайною (*Oenanthe oenanthe*), соловейком західним (*Luscinia megarhynchos*). Під час міграцій звичайними є мухоловки строката (*Ficedula hypoleuca*) та мала (*Ficedula parva*).

З Горобцевих у регіоні мешкають горобець хатній та горобець польовий (*Passer montanus*), які є численними осілими видами. Перший оселяється лише в населених пунктах, другий, крім населених пунктів, гніздиться у відкритих біотопах різного типу, розміщаючи гнізда в урвищах, скелях, дуплах дерев, спорудах. Також на півдні області гніздиться горобець чорногрудий (*Passer hispaniolensis*), який з'явився в регіоні відносно нещодавно (рис. 3.1, 3.2).

Рис. 3.1. Колонія чорногрудих горобців у гнізді степового канюка. 2021 р., південь області. Фото З.О. Петровича [44]

Рис. 3.2. Фрагмент колонії чорногрудих горобців біля гнізда, степового канюка. 2021 р., південь області. Фото З.О. Петровича [44]

Родина Тинівкові представлена одним видом – тинівкою ліською (*Prunella modularis*) – нечисленним пролітним та зимуючим видом.

З родини Плискових звичайними на гніздуванні є плиска біла (*Motacilla alba*), плиска жовта (*Motacilla flava*), щеврик лісовий (*Anthus trivialis*) та щеврик польовий (*Anthus campestris*). Спорадично гніздиться плиска

жовтоголова (*Motacilla citreola*). Під час міграції зустрічається щеврик лучний (*Anthus pratensis*) та щеврик червоногрудий (*Anthus cervinus*).

Найбільш численним та широко розповсюдженим з родини В'юрових є зяблик звичайний (*Fringilla coelebs*), який в гніздовий період є домінантом за чисельністю в переважній більшості лісових оселищ. Звичайним гніздовим видом листяних та мішаних лісів є костогриз (*Coccothraustes coccothraustes*). Звичайними гніздовими видами різних деревно-чагарникових біотопів є зеленяк звичайний (*Chloris chloris*), коноплянка (*Linaria cannabina*), щиглик звичайний (*Carduelis carduelis*). Лише взимку та під час міграцій зустрічаються снігур звичайний (*Pyrrhula pyrrhula*), чиж лісовий (*Spinus spinus*), в'юрок (*Fringilla montifringilla*), чечітка звичайна (*Acanthis flammea*). Рідко під час міграцій та взимку зустрічається шишкар ялиновий (*Loxia curvirostra*) та щедрик європейський (*Serinus serinus*). Під час міграцій спостерігали кілька разів і чечевицю євразійську (*Cardopacus erythrinus*).

З родини Вівсянкових на гніздуванні найбільш численними і широко поширеними видами є вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella*), вівсянка садова (*Emberiza hortulana*) й просянка (*Emberiza calandra*). Вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus*) є нечисленим гніздовим видом. У період міграції та зимівлі відмічаються також деякі інші види вівсянок. Нерегулярно зимуючими рідкісними видами є пуночка снігова (*Plectrophenax nivalis*) та лапландський подорожник (*Calcarius lapponicus*), які тримаються на полях та ділянках із трав'янистою рослинністю.

3.2 Таксономічний склад та статуси раритетних видів

На підставі ґрунтовного аналізу різноманітних джерел [3, 7-11, 17, 18, 24, 25, 28-49, 51, 57, 61-73, 79-84], встановлено, що протягом 1987-2025 рр. Миколаївську область населяють 293 раритетних видів птахів, що належать до 23 рядів та 61 родин. Найбільше видів включено до ряду Горобцеподібні – 105 (35,8 % всієї орнітофауни), трохи не вдвічі йому поступається ряд

Сивкоподібні – 62 видів (21,2 %), а третє та четверте місце поділяють Гусеподібні та Яструбоподібні, відповідно, 32 (10,9 %) та 24 (8,2 %) види (рис. 3.3).

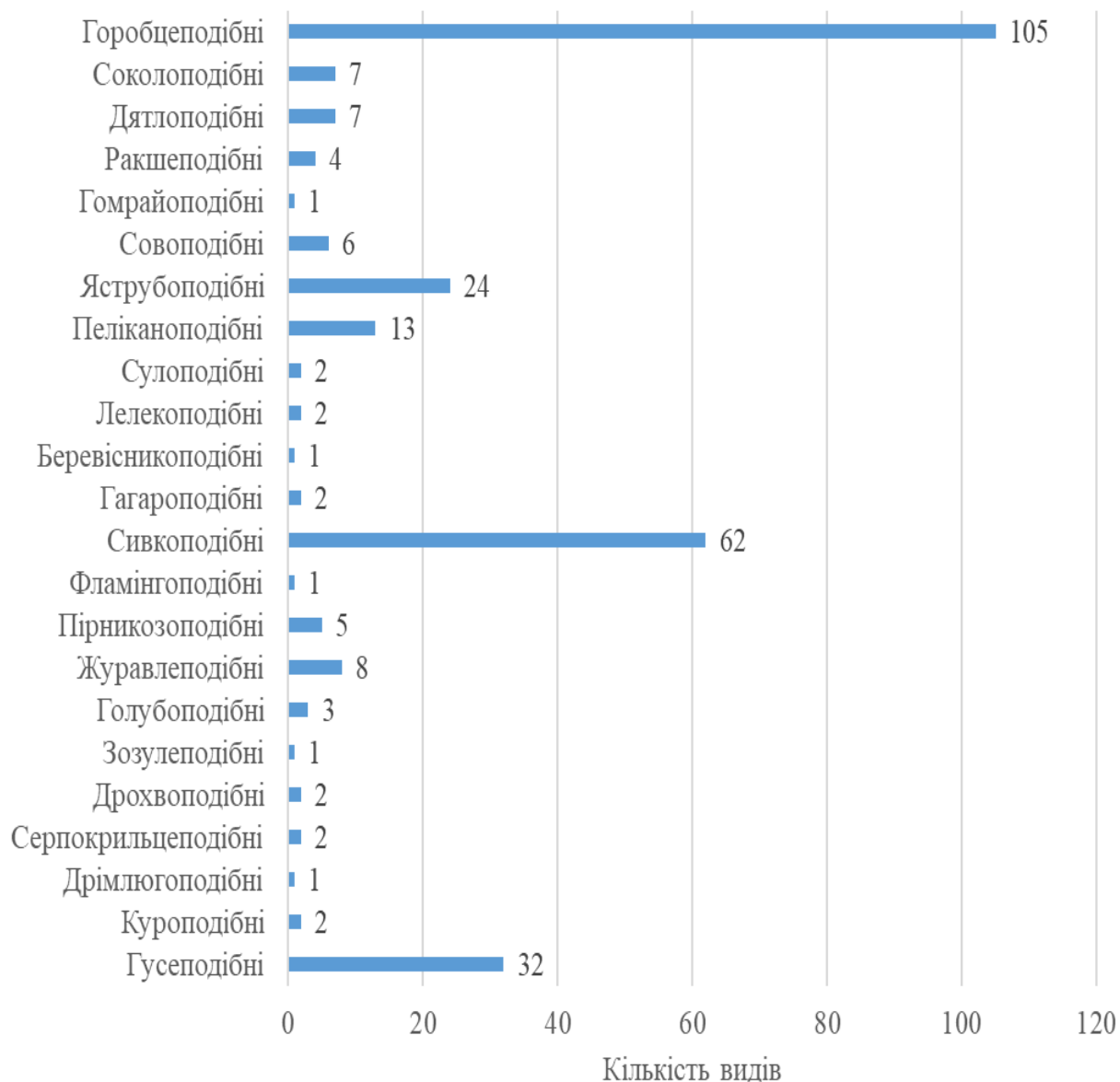

Рис. 3.3. Співвідношення рядів за кількістю раритетних видів птахів у Миколаївській області

Раритетні види мешкають у межах досліджуваного регіону впродовж року або в окремі періоди річного циклу, а деякі лише зрідка трапляються в межах регіону (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1. – Сучасні статуси перебування раритетних видів птахів у Миколаївській області (1987-2025 рр.)

Ймовірність	Статус перебування								Залітає
	Гніздиться		Мігрує		Кочує/літує		Зимує		
	Регулярно	Нерегулярно або дуже локально	Регулярно	Нерегулярно або дуже локально	Регулярно	Нерегулярно або дуже локально	Регулярно	Нерегулярно або дуже локально	
Достовірно	117	39	73	18	11	17		1	27
Вірогідно		5							
Ймовірно		2							
Разом	161		91		28		1		27

В досліджуваному регіоні гніздиться 161 (54,9 %) вид: 117 регулярно (більшість з яких мігрують або мігрують та зимують – 93 видів), 39 нерегулярно або дуже локально та 5 вірогідно або ймовірно гніздиться (рис. 3.4).

Кочують (літують) у області (в тому числі мігрують та/або зимують) 28 видів (4,1 %) – 11 регулярно і 17 нерегулярно або дуже локально, а мігрують 91 видів (31,1 %), з яких 52 крім того зимують – регулярно 24 і нерегулярно або дуже локально 28. Ще 2 (0,7 %) види у регіоні нерегулярно або дуже локально лише зимує, а 27 (9,2 %) – є виключно залітними або інвазійними.

Деякі види трапляються протягом всього року, але відбувається переміщення популяцій, наприклад у орлана-білохвіста [46]. Вивчити це питання у всіх видів можливо лише шляхом індивідуального мічення особин [2].

Високе таксономічне та екологічне різноманіття раритетної компоненти орнітофауни пояснюється географічним положенням (на шляху екологічних міграційних коридорів) [27], наявністю гідрологічної мережі р.

Південний Буг та р. Дніпро, лиманів, моря, Кінбурнського півострову, лісових урочищ, насаджень тощо, які слугують оселищами птахів [78].

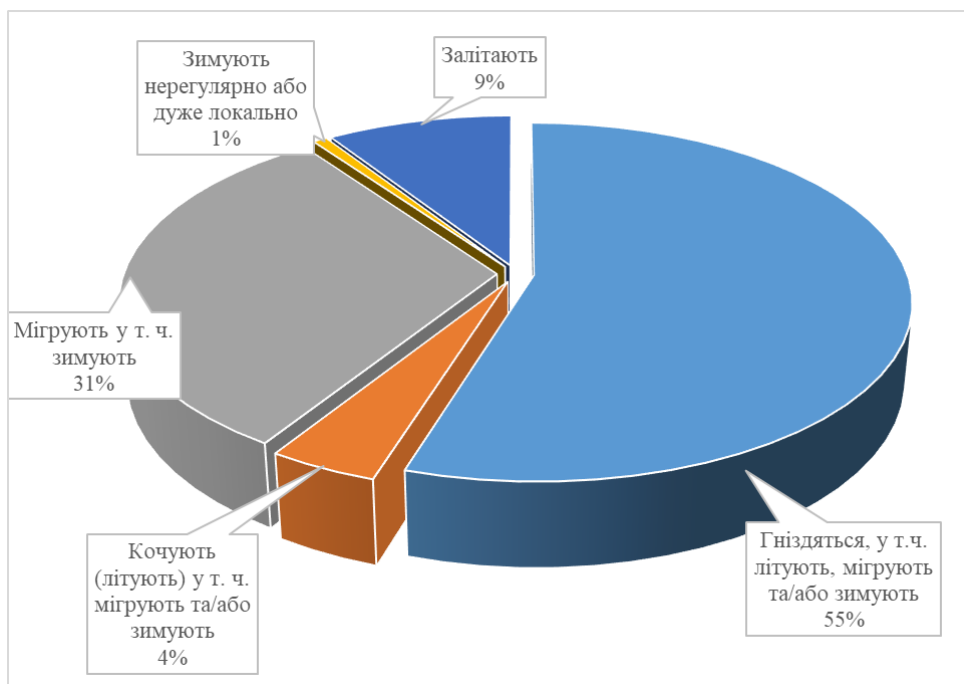

Рис. 3.4. Співвідношення статусів перебування раритетних видів птахів у Миколаївській області

3.3 Природоохоронні статуси птахів

Розподіл раритетної компоненти орнітофауни Миколаївської області, що включає 293 види таких: 72 (33 гніздові) види – занесені до Червоної книги України (ЧКУ, 2021); 289 видів (162 гніздові) знаходяться під охороною Бернської конвенції (Бк); 175 (89) видів охороняються Боннською конвенцією (CMS); 76 (43) – Вашингтонською конвенцією (CITES); 44 (38) – занесені до Регіонального Червоного списку Миколаївської області (РЧС); 124 (54) – охороняються Афро-Євразійською Угоди про охорону мігруючих видів птахів (AEWA); 38 (16) у Європейському переліку видів, що знаходяться під загрозою (ETS) мають високі категорії охорони (VU – вразливий, NT – близький до загрозливого, EN – під загрозою вимирання, CR

– у критичній небезпеці). Інші види мають категорію LC – з найменшим ризиком; 30 (8) у Переліку Всесвітнього товариства з охорони природи (IUCN) мають високі категорії охорони (VU – вразливий, NT – близький до загрозливого, EN – під загрозою вимирання). Інші види мають категорію LC – з найменшим ризиком;

Розподіл видів, відповідно до категорій охорони такий: міжнародна – 293 (100 %), державна (ЧКУ) – 72 (24,6 %), регіональна (РЧС) – 44 (15,0 %).

Кожний з раритетних видів, без врахування статусу – з найменшим ризиком, включений в 1-7 переліків. Як ми бачимо більшість видів (88,7 %) занесені до 1-4 переліків (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2. – Розподіл видів за належністю до природоохоронних переліків

Кількість переліків	1	2	3	4	5	6	7	Разом
Кількість видів	51	73	72	64	17	14	2	293
Частка видів	17,4	24,9	24,6	21,8	5,8	4,8	0,7	100

З видів занесених до 1 переліку – 50 включено до додатків Бернської конвенції, а 1 до Європейському переліку видів, що знаходяться під загрозою. З видів занесених до 2-4 переліків – 47 внесені до ЧКУ, а 37 до РЧС. Серед видів включених до 5-7 переліків – 25 занесені до ЧКУ, 7 – до РЧС, 22 – до ETS, 23 – до IUCN. Зазначимо, що види занесені до ЧКУ не заносяться до РЧС, оскільки вони знаходяться під охороною на державному рівні. Хоча «червонокнижні» види до регіонального списку можуть потрапити випадково, при оновленні кожного цих з переліків. В межах Миколаївської області лише 1 вид фігурує в ЧКУ та РЧС – сірощока пірникоза (*Podiceps grisegena*), оскільки вона була занесена до Переліку видів тварин і рослин, що заносяться до Червоної книги України, лише у 2021 р.

Кожний з 72 видів занесених до ЧКУ фігурує ще в 1-6 міжнародних переліках (рис. 3.5).

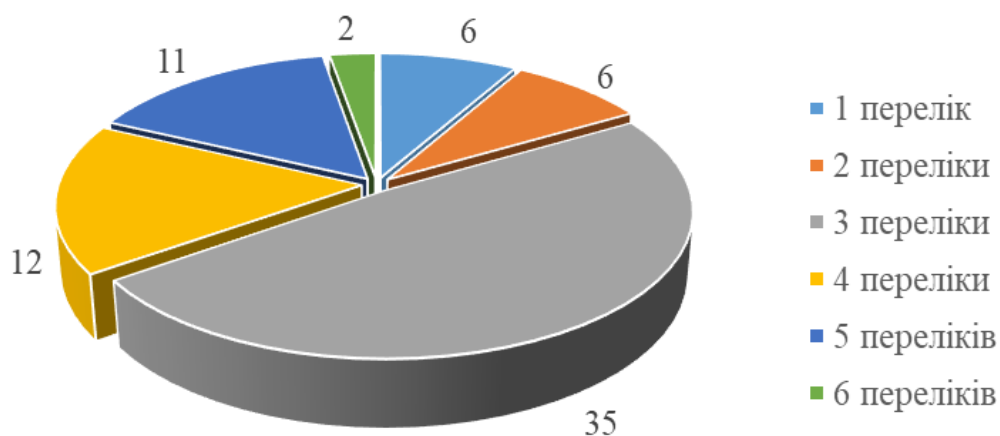

Рис. 3.5. Кількість інших природоохоронних переліків до яких занесені види з Червоної книги України

Підсумовуючи вище наведене, можна стверджувати, що раритетна компонента в орнітофауні області охоплює майже всі види птахів. Дев'ятьом видами поки що нічого не загрожує: звичайний фазан, сизий голуб, припутень, сойка, сорока, галка звичайна, сіра ворона, звичайний шпак та хатній горобець. У міжнародних переліках ETS та IUCN вони мають категорію – з найменшим ризиком, а в переліках національного та регіонального рівня не фігурують. Деякі з них відносяться до мисливської фауни: звичайний фазан, сизий голуб та припутень [15].

«Благополучні» види теж потребують уваги, оскільки можуть перейти у категорії вразливих (VU) або близький до загрозливого (NT) й більш високих категорій. Прикладом останнього є ситуація з граком. Згідно ETS у 2021 р. цей вид воронових птахів віднесений до категорії вразливих (VU), хоча ще у 2015 р. вважався благополучним видом (LC) [59, 60]. Пов'язано це з тим, що чисельність популяції виду в Європі скоротилася більш ніж на 30 %, ймовірно, через переслідування та знищення місць гніздування [60]. Зміни

у поширенні та скорочення чисельність виду простежено і в Миколаївській області [43] (рис. 3.6-3.7).

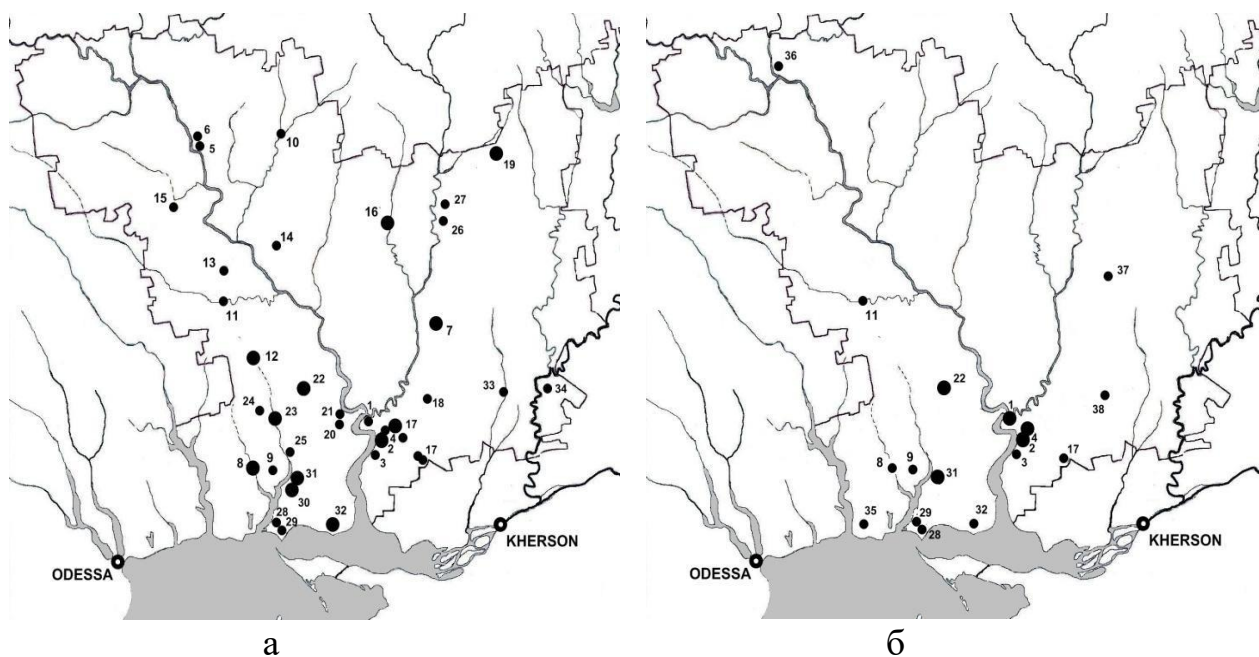

Рис. 3.6. Розміщення колоній грака в 2008–2010 рр. (а), в 2016–2023 рр. (б)
Малий круг – до 300 гнізд, великий – понад 300 гнізд. [43]. Нумерація відповідає таблиці у цитуємій праці

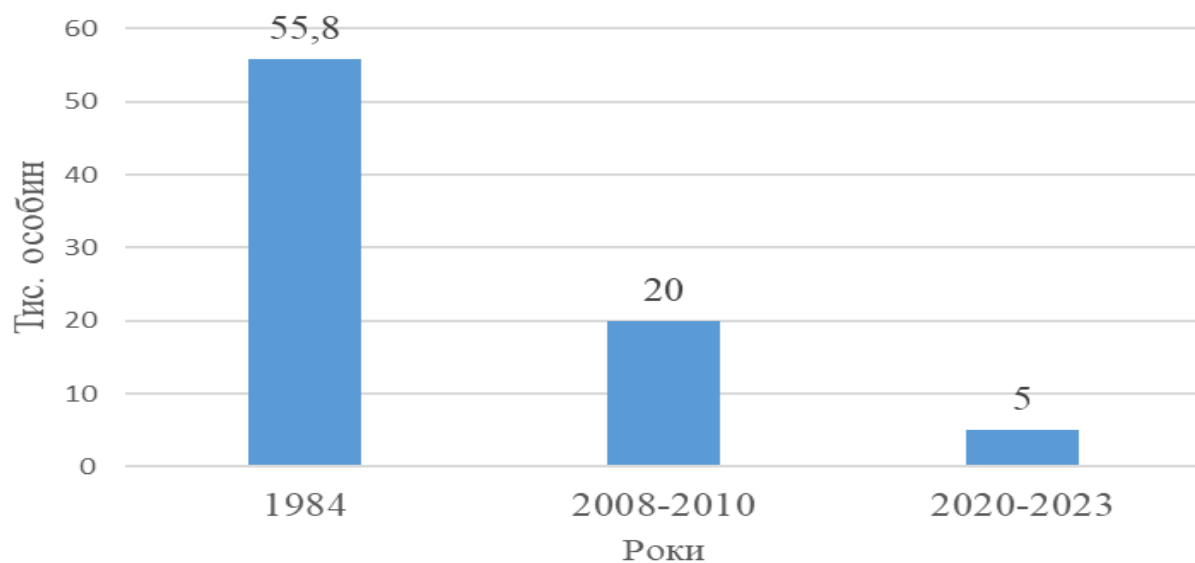

Рис. 3.7. Динаміка оціночної чисельності грака в Миколаївській області [43].

Високі статуси охорони в ETS зараз мають також відносно звичайні види, яким нещодавно нічого не загрожувало, включно з мисливськими видами: попелюх звичайний, пірникоза чорношия та пірникоза сірощока, чайка чубата, баранець звичайний, коловодник звичайний, мартин тонкодзьобий, буревісник левантський, кібчик червононогий, підсоколик малий, горлиця звичайна – VU; перепілка звичайна, серпокрилець чорний, пірникоза червоношия, лиска звичайна, грицик великий – NT, поморник короткохвостий – EN. Це представники різних екологічних груп, серед яких переважають мешканці водно-болотних угідь – лімnofіли [60, 85].

У переліку IUCN це такі види: турпан білокрилий, морянка, горлиця звичайна, пірникоза червоношия, буревісник левантський, кібчик червононогий – VU; грицик великий, крем'яшник звичайний – NT [85].

Як ми бачимо, деякі «звичайні» види, котрі мали статус LC у 2015 р., отримали відразу високі природоохоронні статуси в ETS і IUCN: попелюх звичайний, турпан білокрилий, горлиця звичайна, чайка чубата, грицик великий, пірникоза червоношия та буревісник левантський [60, 85].

Позитивним заходом з покращення охорони раритетних видів птахів в межах області є включення цінних природних територій до складу об'єктів Смарагдової мережі Європи, що в перспективі сприятиме впровадженню реальних заходів по охороні оселищ птахів.

3.4. Екологічна структура орнітофауністичних комплексів раритетних видів

Екологічна структура гніздової орнітофауни (161 вид) Миколаївської області характеризується більш міцними екологічними зв'язками видів, зокрема з оселищами [74]. В цей період птахи найбільш прикуті до оселищ та мають підвищені потреби в харчуванні та прихистку.

Відповідно до структури екологічних зв'язків у межах Степової зони України, на прикладі її Сухостепової підзони, виділено орнітофауністичні

комплекси та підкомплекси відповідно до уподобань та походження видів [2].

Згідно з цією класифікацією, раритетна компонента видів птахів, що гніздяться у межах Миколаївської області належить до 4 орнітофауністичних комплексів: дрімофільний, кремнофільний, кампофільний, лімнофільний (рис. 3.8) (додаток).

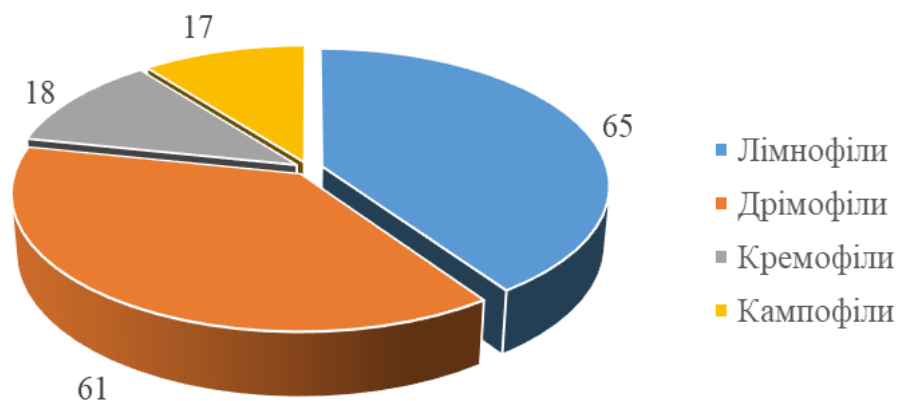

Рис. 3.8. Розподіл кількості видів за орнітофауністичними комплексами в гніздовий період у Миколаївській області

Як ми бачимо, за кількістю та часткою переважають види-лімнофіли котрі тяжіють до водно-болотних угідь – 65 (40,4 %) та дрімофіли, що тяжіють до заростей деревно-чагарникової рослинності – 61 (37,9 %). Кремнофіли, що тяжіють до місцевостей з переважанням поверхонь ґрунту зі значним нахилом різного походження та складу представлені – 18 (11,2), а кампофіли, що тяжіють до відкритих ландшафтів з переважанням плакорних місцевостей – 17 (10,5) видами.

Це свідчить про високе екологічне різноманіття гніздової орнітофауни. Фауністичне переважання саме лімнофілів та дендрофілів характерно для всієї орнітофауни Миколаївщини. Зазначимо, що загалом кремнофільні та кампофільні види в гніздовій орнітофауні Степової зони України представлені невеликою кількістю видів. Тоді як дрімофільний й

лімнофільний комплекси домінують [2, 74].

Раритетна гніздова орнітофауна Миколаївської області за переважаючим субстратами «живлення–гніздування–відпочинку» [2] відноситься до 5 екологічних топоморф (додаток).

Гідрофіли представлені найбільшою кількістю видів – 57 (35,4 %). На другому місці представники дендрофільної топоморфи – 50 (31,0) видів. Ксерофіли включають 36 (22,4) видів. Едафіли представлені 13 (8,1), а гігрофіли лише 5 (3,1) видами (рис. 3.9).

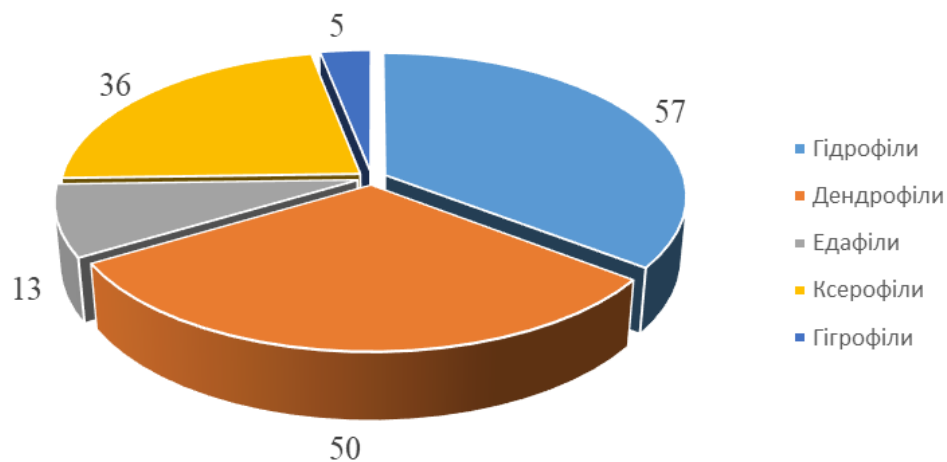

Рис. 3.9. Розподіл кількості видів за топоморфами в гніздовий період у Миколаївській області

Екологічна структура не гніздової компоненти раритетної орнітофауни Миколаївської області, яка без врахування залітних таксонів, включає 104 види, характеризується менш стійкими екологічними зв'язками видів [2] з місцями живленнями та відпочинку. Хоча в окремих оселищах, деякі види можуть перебувати тривалий час (тижнями або місяцями), наприклад, під час зимівлі: гуси й лебеді – на водоймах та полях, деякі види качок – на водоймах тощо.

За переважаючим субстратами «живлення–відпочинку» [2] раритетні види птахів, котрі не гніздяться у межах області віднесено до 6 екологічних

топоморф. Гідрофіли представлені найбільшою кількістю видів – 56 (53,8 %). На другому місці представники дендрофільної топоморфи – 27 (26,0) видів. Ксерофіли включають 15 (14,4) видів. Гігрофіли представлені 4 (3,8) видами, а едафіли та аерофіли лише по 1 виду кожний (2,0 разом) (рис. 3.10) (додаток).

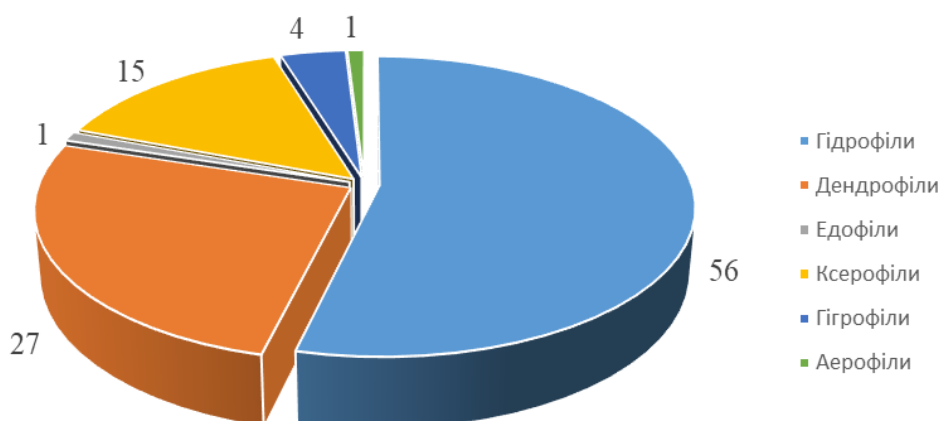

Рис. 3.10. Розподіл кількості видів котрі не гніздяться за топоморфами у Миколаївській області

Як ми бачимо, у раритетній фауні птахів, котрі перебувають у межах області лише під час міграцій, кочівель та/або зимівель, як і в гніздовій орнітофауні, переважають гідрофіли та дендрофіли. Третє місце займають ксерофіли. Представники інших топоморф представлені 1–4 видами. На відміну від гніздової орнітофауни, в негніздовій є один вид – аерофіл: серпокрилець білочеревий (*Tachymarptis melba*).

Розглянемо екологічну структуру орнітофауністичних комплексів раритетних видів із Резолюції 6 Бернської конвенції, для збереження яких створюються об'єкти Смарагдової мережі Європи (мережа Емеральд) в Україні. Цей перелік налічує 112 видів що охороняються Бернською Конвенцією [5]. З них у межах Миколаївської області зафіксовано перебування 98 таксонів: 54 віднесено до гніздової фауни, гніздування ще 4 видів вірогідне або ймовірне. Більшість видів Резолюції 6, крім додатків

Бернської конвенції, занесені до інших природоохоронних переліків, зокрема 42 включено до ЧКУ, що підтверджує їх високий ступінь раритетності. Натомість, 6 видів охороняються лише Бернською конвенцією (табл. 3.3).

Таблиця 3.3. – Статуси перебування, раритетність та екологічні зв'язки видів птахів із Резолюції 6 Бернської конвенції

Код	Назва виду	Статус	Природоох. списки	ОН	ТМ
1	2	3	4	5	6
A001	Гагара червоношия	МН, ЗН	CMS, AEWA	-	Гд
A002	Гагара чорношия	К, М, З	CMS, AEWA	-	Гд
A007	Пірнікоза червоношия	МН	ЧКУ, CMS, ETS, IUCN, AEWA	-	Гд
A019	Пелікан рожевий	ГН, К, М	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A020	Пелікан кучерявий	КН, МН	ЧКУ, CMS, CITES, IUCN, AEWA	-	Гд
A021	Бугай водяний	Г, М, ЗН	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A022	Бугайчик звичайний	Г, М	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A023	Квак звичайний	ГН, М	РЧС, AEWA	Лм	Гд
A024	Чапля жовта	ГН, М	ЧКУ, AEWA	Лм	Гд
A026	Чепура мала	ГН, М	РЧС, AEWA	Лм	Гд
A027	Чепура велика	Г, М, ЗН	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A029	Чапля руда	ГН, М	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A030	Лелека чорний	К, М	ЧКУ, CMS, CITES, AEWA	-	Гд
A031	Лелека білий	Г, К, М	РЧС, CMS, AEWA	Кр	Гг
A032	Коровайка бура	ГН, М	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A034	Косар білий	М	ЧКУ, CMS, CITES, AEWA	-	Гд
A037	Лебідь малий	М, З	ЧКУ, CMS, AEWA	-	Гд

Продовження табл. 3.3.

1	2	3	4	5	6
A038	Лебідь-кликун	М, З	РЧС, CMS, AEWA	-	Гд
A042	Гуска мала	ЗЗ	ЧКУ, CMS, ETS, IUCN, AEWA	-	-
A060	Чернь білоока	ГН, М, ЗН	ЧКУ, CMS, IUCN, AEWA	Лм	Гд
A068	Крех малий	М, З	CMS, AEWA	-	Гд
A071	Савка білоголова	МН, ЗН	ЧКУ, CMS, CITES, ETS, IUCN, AEWA	-	Гд
A072	Осоїд євразійський	КН, М	CMS, CITES	-	Дн
A073	Шуліка чорний	Г, КН, М	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A075	Орлан-білохвіст	Г, КН, М, З	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A078	Сип білоголовий	ЗЗ	ЧКУ, CMS, CITES	-	-
A079	Гриф чорний	ЗЗ	ЧКУ, CMS, CITES, IUCN	-	-
A080	Змієїд блакитноногий	К, М	ЧКУ, CMS, CITES	-	Дн
A081	Лунь очеретяний	Г, М, ЗН	CMS, CITES	Лм	Гд
A082	Лунь польовий	М, З	ЧКУ, CMS, CITES	-	Кс
A084	Лунь лучний	ГН, КН, М	ЧКУ, CMS, CITES	-	Кс
A089	Підорлик малий	ГН, М	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A090	Підорлик великий	КН, МН, ЗН	ЧКУ, CMS, CITES, ETS, IUCN	-	Дн
A091	Беркут	МН, ЗН	ЧКУ, CMS, CITES	-	Дн
A092	Орел-карлик	Г, М	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A094	Скопа західна	М	ЧКУ, CMS, CITES	-	Гд
A097	Кібчик червононогий	Г, КН, М	CMS, CITES, ETS, IUCN	Др	Кс

Продовження табл. 3.3.

1	2	3	4	5	6
A098	Підсоколик малий	М, 3	CMS, CITES, ETS	-	-
A103	Сапсан	КН, МН, 3	ЧКУ, CMS, CITES	-	Ед
A119	Погонич звичайний	М	CMS, AEWA	Лм	Гд
A120	Погонич малий	ГН?, М	CMS, AEWA	Лм	Гд
A122	Деркач лучний	ГН?, М	CMS, AEWA	Км	Гг
A127	Журавель сірий	КН, М	CMS, CITES, AEWA	-	Кс
A128	Хохітва	33	ЧКУ, CITES, ETS, IUCN	-	-
A129	Дрохва	ГН? МН, ЗН	ЧКУ, CITES, ETS, IUCN	Км	Кс
A131	Кулик-довгоніг чорнокрилий	Г, М	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A132	Чоботар синьоногий	Г, М	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A133	Лежень степовий	Г, М	ЧКУ, CMS	Км	Кс
A135	Дерихвіст лучний	ГН, МН	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гг
A138	Пісочник морський	Г, М, ЗН	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A140	Сивка звичайна	М, ЗН	РЧС, CMS, AEWA	-	Кс
A151	Брижач	М	CMS, ETS, AEWA	-	Гд
A154	Баранець великий	М	ЧКУ, CMS, IUCN, AEWA	-	Гд
A157	Грицик малий	М	CMS, AEWA	-	Гд
A166	Коловодник болотяний	М	CMS, AEWA	-	Гд
A167	Мородунка	МН	CMS, AEWA	-	Гд
A170	Плавунець круглодзьобий	М	CMS, AEWA	-	Гд
A171	Плавунець плоскодзьобий	33	CMS, AEWA	-	-

Продовження табл. 3.3.

1	2	3	4	5	6
A176	Мартин середземноморський	ГН, М	CMS, AEWA	Лм	Гд
A177	Мартин малий	М, ЗН	AEWA	-	Гд
A180	Мартин тонкодзьобий	ГН, М	CMS, AEWA	Лм	Гд
A189	Крячок чорнодзьобий	ГН, М	CMS, AEWA	Лм	Кс
A190	Крячок каспійський	М	ЧКУ, CMS, AEWA	-	Гд
A191	Крячок рябодзьобий	ГН, М	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A193	Крячок річковий	Г, М	РЧС, CMS, AEWA	Лм	Гд
A195	Крячок малий	Г, М	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A196	Крячок білощокий	ГН, М	AEWA	Лм	Гг
A197	Крячок чорний	ГН, М	CMS, AEWA	Лм	Гд
A198	Крячок білокрилий	М, ЗН	CMS, AEWA	-	Гг
A222	Сова болотяна	ГН?, МН, ЗН	ЧКУ, CITES	Км	Кс
A224	Дрімлюга звичайний	Г, М	-	Др	Кс
A229	Рибалочка блакитний	Г, М, ЗН	РЧС	Кр	Гд
A231	Сиворакша євразійська	Г, М	ЧКУ, CMS	Кр	Ед
A234	Жовна сива	Г, МН, ЗН	РЧС	Др	Дн
A236	Жовна чорна	ЗЗ	-	-	-
A238	Дятел середній	Г, З?	РЧС	Др	Дн
A242	Жайворонок степовий	Г, М, ЗН	CITES	Км	Кс
A243	Жайворонок малий	ГН, МН	РЧС	Км	Кс
A246	Жайворонок лісовий	Г, М, ЗН	CITES	Др	Кс
A255	Щеврик польовий	Г, М	-	Км	Кс
A272	Синьошийка	Г, М	РЧС, CMS, CITES	Лм	Гд
A307	Кропив'янка рябогруда	Г, М	CMS, CITES	Др	Дн
A320	Мухоловка мала	М	CMS, CITES	-	Дн

Продовження табл. 3.3.

1	2	3	4	5	6
A321	Мухоловка білошия	Г, М	CMS	Др	Дн
A338	Сорокопуд терновий	Г, М	-	Др	Кс
A339	Сорокопуд чорнолобий	Г, М	-	Др	Дн
A379	Вівсянка садова	Г, М	CITES	Км	Кс
A393	Баклан малий	КН, МН, ЗН	CMS, AEWA	-	Гд
A396	Казарка червоновола	М, ЗН	ЧКУ, CMS, ETS, IUCN, AEWA	-	Кс
A397	Огар рудий	Г, К, М, З	ЧКУ, CMS, AEWA	Лм	Гд
A402	Яструб коротконогий	МН	ЧКУ, CMS, CITES	-	Дн
A403	Канюк степовий	Г, КН, М, ЗН	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A404	Могильник східний	ГН, МН	ЧКУ, CMS, CITES	Др	Дн
A429	Дятел сирійський	Г, З	-	Др	Дн
A511	Балабан	ГН, МН, ЗН	ЧКУ, CMS, CITES, ETS, IUCN	Др	Ед
A533	Кам'янка лиса	Г, М	РЧС, CMS	Кр	Ед

Примітки: 1 – номер у Резолюції; Статус: Г – гніздиться, ГН – гніздиться нерегулярно або дуже локально, Л – літує, ЛН – літує нерегулярно або дуже локально, М – мігрує, МН – мігрує нерегулярно або дуже локально, З – зимує, ЗН – зимує нерегулярно або дуже локально, ЗЗ – залітає, «?» – ймовірно; ОК – орнітофауністичний комплекс: Др – дрімофіл, Лм – лімнофіл, Кр – кремнофіл, Кп – кампофіл; ТМ – топоморфи: Кс – ксерофіл, Ед – едафіл, Гг – гігрофіл, Гд – гідрофіл, Дн – дендрофіл, Ар – аерофіл. Природоохоронні переліки: ЧКУ – Червона книга України: Зк – зникаючий, Вр – вразливий, Рд – рідкісний. РЧС – Регіональний червоний список; CMS – Боннська конвенція (додатки I, II); CITES – Міжнародна Конвенція що регулює торгівлю дикими видами тварин (додатки I, II); ETS – Європейський перелік видів, що знаходяться під загрозою. Категорії: VU – вразливий, EN – під

загрозою вимирання, LC – з найменшим ризиком; IUCN – Всесвітнє товариство з охорони природи. Категорії: VU – вразливий, NT – близький до загрозового, LC – з найменшим ризиком, КПП – кількість природоохоронних переліків, у які включено вид.

Як і слідувало очікувати, за кількістю видів в орнітологічних комплексах в гніздовий період переважають види-лімнофіли – 25 (43,8 %) та дрімофіли – 18 (31,6 %). Кампофіли представлені – 9 (15,8), а кремнофіли – 5 (8,8) видами (рис. 3.11).

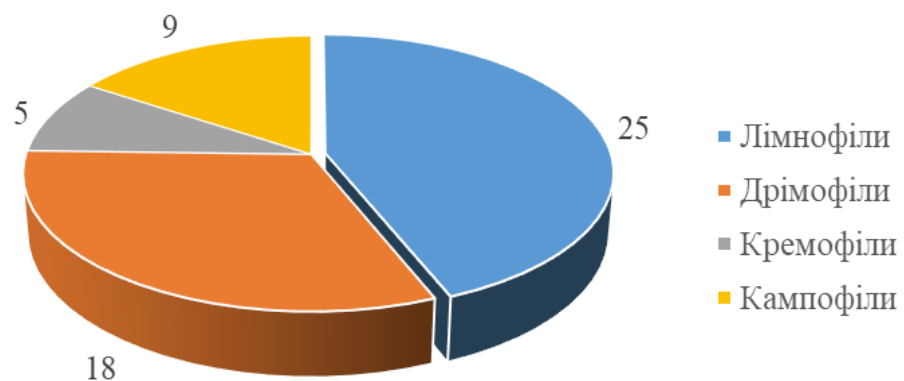

Рис. 3.11. Розподіл кількості видів з Резолюції 6 за орнітофауністичними комплексами в гніздовий період

За переважаючим субстратами «гніздування-живлення-відпочинку» раритетні види птахів з Резолюції 6, котрі гніздяться у межах області віднесено до 5 екологічних топоморф (рис. 3.12).

Гідрофіли представлені найбільшою кількістю видів – 24 (41,4 %). На другому місці представники ксерофільної топоморфи – 13 (22,4 %) видів. Дещо менше дендрофілів – 12 (20,7) видів. Едафіли представлені 5 (8,6), а гігрофіли лише 4 (6,9) видами (рис. 3.5). Серед не гніздових видів переважають гідрофіли – 21 вид (68 %), інші 4 топоморфи представлені 1-7 видами.

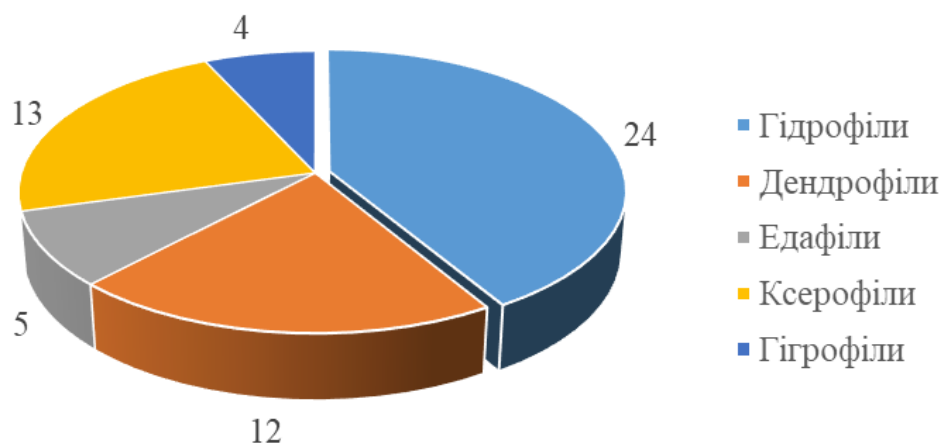

Рис. 3.12. Розподіл кількості видів з Резолюції 6 за топоморфами в гніздовий період у Миколаївській області

Таким чином, на підставі аналізу екологічних зв'язків птахів з Резолюції 6 Бернської конвенції, пріоритетним є збереження водно-болотних оселищ, з якими пов'язана життєдіяльність 50 видів.

Відзначимо, що такі оселища є інтразональними серед переважаючих агроландшафтів та урболандшафтів (заселених територій) (дивіться рис. 1.3-1.4).

РОЗДІЛ 4

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ, ЗУМОВЛЕНОЇ ЗАСМІЧЕННЯМ ЗЕМЕЛЬ В МЕЖАХ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ «ПРИІНГУЛЬСЬКИЙ»

4.1. Загальні відомості

Оцінка економічного збитку, заподіяного земельним ресурсам виконується на основі Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства.

Методика розроблена відповідно до Законів України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про відходи" та інших нормативно-правових актів [91].

Методика встановлює порядок розрахунку розмірів відшкодування шкоди суб'єктами господарювання та фізичними особами в процесі їх діяльності через забруднення земель хімічними речовинами, їх засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами і поширюється на всі землі України незалежно від форм їх власності.

Методика застосовується під час встановлення розмірів шкоди від забруднення (засмічення) земель будь-якого цільового призначення, що сталося внаслідок несанкціонованих (непередбачених проектами, дозволами) скидів (викидів) речовин, сполук і матеріалів, внаслідок порушення норм екологічної безпеки у разі зберігання, транспортування та проведення вантажно-розвантажувальних робіт, використання пестицидів і агрохімікатів, токсичних речовин, виробничих і побутових відходів; самовільного розміщення промислових, побутових та інших відходів [91].

Методика не поширюється на визначення розмірів шкоди, яка завдана земельним ресурсам внаслідок їх радіоактивного і бактеріального забруднення.

4. 2. Порядок визначення засмічення земель

Землі вважаються засміченими, якщо на відкритому ґрунті наявні сторонні предмети і матеріали, сміття без відповідних дозволів, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища.

Факти засмічення земель встановлюються уповноваженими особами, які здійснюють державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства шляхом оформлення актів перевірок, протоколів про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, що підтверджують факт забруднення та засмічення земель.

При виявленні засмічення визначаються на місці обсяги засмічення відходами та інші показники, які необхідні для визначення розмірів шкоди.

Об'єм відходів, що спричинили засмічення, встановлюють за об'ємними характеристиками цього засмічення через добуток площі засмічення земельної ділянки та товщини шару цих відходів. Товщину шару відходів ділянки визначають вимірюванням [92].

4.3. Визначення розмірів шкоди внаслідок засмічення земель

Розміри шкоди обчислюються уповноваженими особами, що здійснюють державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства, на основі актів перевірок, протоколів про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, що підтверджують факт засмічення земель, протягом шести місяців з дня виявлення порушення (табл. 4.1).

Основою розрахунків розміру шкоди від засмічення земель є нормативна грошова оцінка земельної ділянки, що засмічена (табл. 4.2, 4.3).

Відходи, що спричинили засмічення земельної ділянки, класифікуються за 4 класами небезпеки згідно з ДСанПіН 2.2.7.029-99 "Державні санітарні правила і норми. Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення класу їх небезпеки для здоров'я

населення", чинними нормативними документами у сфері поводження з відходами [93].

Таблиця 4.1. – Шкала еколого-господарського значення земель

Категорії земель та землі, що підлягають особливій охороні	К _{ЕГ}
Зона санітарної охорони навколо об'єктів, де є підземні та відкриті джерела водопостачання, водозабірні та водоочисні споруди, водоводи, прибережні захисні смуги вздовж морів, річок та навколо водойм	5,5
Землі оздоровчого призначення	5,0
Землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, у тому числі землі водно-болотних угідь	4,5
Охоронна зона навколо особливо цінних природних об'єктів, об'єктів культурної спадщини, гідрометеорологічних станцій тощо	4,0
Землі рекреаційного призначення	4,0
Землі історико-культурного призначення	4,0
Особливо цінні землі**	3,5
Землі сільськогосподарського призначення	1,0
Землі житлової та громадської забудови	1,0
Землі лісового фонду	1,0
Землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення	1,0

Таблиця 4.2. – Коефіцієнти небезпеки відходів (К_{НВ})

Клас небезпеки	Ступінь небезпеки	К _{НВ}
I	Надзвичайно небезпечні	3,0
II	Високонебезпечні	2,0
III	Помірно небезпечні	1,5
IV	Малонебезпечні	1,0

Таблиця 4.3. – Коефіцієнти засмічення земельної ділянки $K_{зз}$

Ступінь засмічення	Об'єм відходів (O_B), m^3	$K_{зз}$
1	0-5	1,25
2	5-10	1,50
3	10-20	2,00
4	20-50	2,50
5	50-100	3,00
6	понад 100	4,00

Віднесення відходів, що спричинили засмічення земельної ділянки, до категорії небезпечних (токсичних) відходів здійснюється у відповідності до чинних нормативних документів у сфері поводження з відходами, затверджених у встановленому порядку, переліків небезпечних (токсичних) відходів тощо.

Розмір шкоди внаслідок засмічення земель визначається за формулою:

$$P_{ШЗ} = A \cdot B \cdot \Gamma_{OЗ} \cdot П_{ДЗ} \cdot K_{зз} \cdot K_{НВ} \cdot K_{ЕГ}$$

де $P_{ШЗ}$ – розмір шкоди від засмічення земель, грн;

A – питомі витрати на ліквідацію наслідків засмічення земельної ділянки, значення якого дорівнює 0,5;

B – коефіцієнт перерахунку, що при засміченні земельної ділянки побутовими, промисловими та іншими відходами дорівнює 10, а небезпечними (токсичними) відходами – 100.

$\Gamma_{OЗ}$ – нормативна грошова оцінка земельної ділянки, що зазнала засмічення, грн./ m^2 ;

$П_{ДЗ}$ – площа засміченої земельної ділянки, m^2 ;

$K_{зз}$ – коефіцієнт засмічення земельної ділянки, що характеризує ступінь засмічення її відходами;

$K_{НВ}$ – коефіцієнт небезпеки відходів;

$K_{ЕГ}$ – коефіцієнт еколого-господарського значення земель.

Довідку про нормативну грошову оцінку земельної ділянки, що зазнала засмічення, надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

Довідку про віднесення земельної ділянки, що зазнала засмічення, до категорій за цільовим призначенням надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів. Довідку про віднесення земельної ділянки, що зазнала засмічення, до особливо цінних земель надають територіальні органи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів.

4.4. Розрахунок розміру шкоди від засмічення земель в межах території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський»

Розрахунок розміру шкоди від засмічення земель малонебезпечними відходами в межах території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» виконано на підставі актів перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства на території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський», протягом 2024-2025 років згідно методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства затвердженого Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища № 171 від 27.10.1997 (у редакції Наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 04.04.2007 № 149), зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 25.04.2007 р., № 422/13689.

За 2024-2025 роки на території регіонального парку «Приінгульський» було виявлено місця засмічення території малонебезпечними відходами, які залишаються рекреантами після відвідування. На місцях виявлених забруднень складено протоколи про адміністративне правопорушення, які направлено до місцевого суду. Місця де виявлено забруднення належать до

зони рекреації та господарської зони.

Протягом 2024 року площа виявлених засмічень малонебезпечними (побутовими) відходами згідно протоколів складала 0,16 тис.кв.м. На основі протоколів за 2024 рік виконано розрахунок збитків, він наведений у вигляді таблиці 4.4.

Таблиця 4.4. – Розрахунок розміру шкоди від засмічення земель (малонебезпечні відходи) за 2024

№ з/п	Показники	Позначення показника	Джерела одержання або розрахунок показника	Значення показника
1	Площа засміченої ділянки, м ²	П _{дз}	За актом про засмічення земель	160
2	Об'єм відходів, м ³	О _в		504
3	Питомі витрати на ліквідацію наслідків засмічення	А	Постійна величина	0,5
4	Коефіцієнт перерахунку, що при засміченні земельної ділянки побутовими, промисловими та іншими відходами дорівнює 10, а небезпечними (токсичними) відходами - 100	Б	Перемінна величина	10
5	Нормативна грошова оцінка земельної ділянки (проіндексована), грн/кв.м.	Г _{оз}	За довідкою територіального органу Держкомзему	140,11
6	Коефіцієнт засмічення земельної ділянки	К _{зз}	Табл.5.3	4
7	Коефіцієнт безпеки відходів	К _{нв}	Табл.5.2	1
8	Коефіцієнт еколого-господарського значення земель	К _{ег}	Табл.5.1	4,5
9	Розмір шкоди, грн	Р _{шз}	$Р_{шз} = А \cdot Б \cdot Г_{оз} \cdot П_{дз} \cdot К_{зз} \cdot К_{нв} \cdot К_{ег}$	2017584

Протягом 2025 року площа виявлених засмічень малонебезпечними (побутовими) відходами згідно протоколів складала 0,6 тис.кв.м. На основі протоколів за 2025 рік виконано розрахунок збитків, він наведений у вигляді таблиці 4.5.

Таблиця 4.5. – Розрахунок розміру шкоди від засмічення земель (малонебезпечні відходи) за 2025

№ з/п	Показники	Позначення показника	Джерела одержання або розрахунок показника	Значення показника
1	Площа засміченої ділянки, м ²	П _{дз}	За актом про засмічення земель	600
2	Об'єм відходів, м ³	О _в		504
3	Питомі витрати на ліквідацію наслідків засмічення	А	Постійна величина	0,5
4	Коефіцієнт перерахунку, що при засміченні земельної ділянки побутовими, промисловими та іншими відходами дорівнює 10, а небезпечними (токсичними) відходами - 100	Б	Перемінна величина	10
5	Нормативна грошова оцінка земельної ділянки (проіндексована), грн/кв.м.	Г _{оз}	За довідкою територіального органу Держкомзему	140,11
6	Коефіцієнт засмічення земельної ділянки	К _{зз}	Табл.5.3	4
7	Коефіцієнт безпеки відходів	К _{нв}	Табл.5.2	1
8	Коефіцієнт еколого-господарського значення земель	К _{ег}	Табл.5.1	4,5
9	Розмір шкоди, грн	Р _{шз}	$R_{шз} = A \cdot B \cdot G_{оз} \cdot P_{дз} \cdot K_{зз} \cdot K_{нв} \cdot K_{ег}$	7565940

Отже розмір шкоди від засмічення ділянки землі за 2024 рік площею 160 м² в межах території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» складає 2017584 грн.

Отже розмір шкоди від засмічення ділянки землі за 2025 рік площею 600 м² в межах території регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» складає 7565940 грн.

Отже, за 2 останні роки збитки регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» від забруднення малонебезпечними (побутовими) відходами, які залишаються на території рекреантами, земельних ділянок загальною площею 760м² складають 9583524 гривні.

Розміри шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються на основі кадастрової екологоекономічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів, що проводиться відповідно до цього Закону, та спеціальних такс, які затверджуються Кабінетом Міністрів України.

РОЗДІЛ 5

ОХОРОНА ПРАЦІ

На території Регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» відповідальною особою за дотримання правил безпеки праці є інженер з охорони праці, саме він інструктує всіх працівників заповідної установи з охорони праці та техніки безпеки, як в природніх умовах, так і в приміщеннях.

Роботодавець, тобто директор розробляє і затверджує інструкцію з охорони праці згідно штатного розпису та видів виконуваних робіт на підприємстві, забезпечує безкоштовно працівників інструкціями в достатній кількості. Згідно діючих на підприємстві інструкцій з охорони праці проводиться інструктаж [96-99].

Посадова інструкція інженера з охорони праці включає:

I. Загальні положення

Дана посадова інструкція визначає функціональні обов'язки, права і відповідальність інженера з охорони праці, в функції якого входять обов'язки відповідального за охорону праці, екологічний і протипожежний стан на підприємстві.

Інженер з охорони праці відноситься до категорії керівників.

Інженер з охорони праці призначається на посаду і звільняється від посади в установленому чинним трудовим законодавством порядку наказом директора.

На посаду інженера з охорони праці призначається особа, яка має повну вищу освіту відповідного напрямку підготовки (магістр, спеціаліст) та стаж роботи на посадах керівників нижчого рівня не менше 5 років [97].

Інженер з охорони праці повинен знати:

- Закон України "Про охорону праці", розпорядження, накази, постанови, правила, стандарти, норми, положення, інструкції та інші документи з охорони праці і виробничої санітарії;

- Законодавчі і нормативні правові акти, методичні матеріали з питань охорони праці;

- Виробничу й організаційну структуру підприємства;
- Основні технологічні процеси і режими виробництва;
- Устаткування підприємства і принципи його роботи;
- Методи вивчення умов праці на робочих місцях;
- Організацію роботи з охорони праці; систему стандартів безпеки праці;

- Психофізіологічні вимоги до працівників, виходячи з категорії складності робіт, обмеження застосування праці жінок, підлітків, робітників, переведених на легку працю;

- Правила і засоби контролю відповідності технічного стану устаткування вимогам безпечного ведення робіт [97];

- Порядок проведення розслідування нещасних випадків [98];
- Передовий вітчизняний і закордонний досвід в області охорони праці; методи і форми пропаганди й інформації з охорони праці;

- Порядок і терміни складання звітності про виконання заходів щодо охорони праці;

- Основи економіки, організації виробництва, праці і управління; основи трудового законодавства;

- Екологічне законодавство;
- Нормативні і та методичні матеріали з охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів;

- Виробничу та організаційну структуру підприємства і перспективи його розвитку;

- Технологічні процеси і режими виробництва продукції підприємства;
- Порядок проведення екологічної експертизи проектних матеріалів;
- Засоби контролю відповідності технічного стану устаткування підприємства вимогам охорони навколишнього середовища;
- Порядок обліку і складання звітності з охорони природних ресурсів;

- Порядок і складання звітності з охорони навколишнього середовища;
- Основи трудового законодавства.

II. Завдання та обов'язки

Організовує і координує роботи з охорони праці на підприємстві, здійснює контроль за дотриманням у структурних підрозділах законодавчих і нормативних правових актів по охороні праці, проведенням профілактичної роботи з попередження виробничого травматизму, професійних і виробничо-обумовлених захворювань, заходів щодо створення здорових і безпечних умов праці на підприємстві, за наданням працівникам встановлених пільг і компенсацій за умовами праці.

Забороняє роботу на окремих ділянках, машинах, механізмах та устаткуваннях в разі виникнення ситуацій або виробничих умов, небезпечних для життя і здоров'я працюючих, чи існує загроза забруднення навколишнього середовища. Відстороняє від роботи осіб, що допустили порушення правил і норм безпеки (через безпосередніх керівників робіт, з обов'язковим повідомленням керівника підприємства).

Організовує наради ПДК з охорони праці, Дня Охорони праці на підприємстві на яких розглядаються питання, що входять у компетенцію служби охорони праці [98].

Організує вивчення умов праці на робочих місцях, роботу з проведення вимірів параметрів небезпечних і шкідливих виробничих факторів, атестації і сертифікації робочих місць і виробничого устаткування на відповідність вимогам охорони праці, контролює своєчасність проведення планованих заходів.

Бере участь у розслідуванні нещасних випадків і розробці заходів для їхнього запобігання.

Проводить аналіз виробничого травматизму та професійних захворювань, розробляє разом з керівниками цехів і служб заходи щодо їх попередження.

Підготовляє проекти наказів і вказівок керівництва Товариства з питань

охорони праці, а також пропозиції по удосконалюванню організації роботи з охорони праці. Контролює виконанням наказів, розпоряджень, приписів з питань охорони праці, а також заходів з усунення причин нещасних випадків, профзахворювань і аварій, зазначених в актах розслідування цих подій.

Приймає участь у розробці проектів нормативних документів, правил, стандартів і інструкцій з безпечного ведення робіт. У разі необхідності підготовляє пропозиції по їхній зміні та доповненню. Організовує розробки перспективних і поточних планів роботи Товариства щодо створення безпечних умов праці на підприємствах.

Інформує працівників від імені роботодавця про стан умов праці на робочих місцях, а також про вжиті заходи по захисту від небезпечних і шкідливих виробничих факторів, забезпечує підготовку документів на виплату відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю працівників у результаті нещасного випадку чи виникнення професійного захворювання.

Вживає заходи по забезпеченню служб охорони праці підприємства нормативно-методичними документами з охорони праці.

Здійснює оперативний, методичний і консультативний зв'язок з галузевими управліннями охорони праці, органами державного нагляду, профспілками, іншими організаціями з питань, що входять у компетенцію служби.

Організовує роботу комісій Товариства по перевірці знань керівників і головних фахівців підприємств, та приймає участь у їхній роботі.

Надає методичну допомогу працівникам підпорядкованих підприємств в організації навчання персоналу безпечним методам роботи, складанні і розробці необхідних програм, та ін. Контролює проведення цих робіт.

Здійснює контроль і надає методичну допомогу підрозділам Товариства в організації кабінетів охорони праці, оснащення їх необхідними технічними засобами навчання, учбовою та методичною літературою, плакатами, інформаційними стендами, тощо [96-99].

Організовує обмін досвідом роботи з охорони праці між цехами і

службами підприємства, узагальнює і поширює передовий досвід в області охорони праці.

Здійснює контроль за оснащенням виробничого устаткування та об'єктів підприємства механізмами, пристосуваннями, приладами, засобами безпеки, що поліпшують умови праці і підвищують його безпеку, відповідно до діючих нормативів.

Організує перевірки, обстеження технічного стану будинків, споруд, устаткування, машин і механізмів на відповідність їх вимогам нормативно - правових актів по охороні праці, ефективності роботи вентиляційних систем, стану санітарно - технічних пристроїв, санітарно-побутових приміщень, засобів колективного й індивідуального захисту працівників, контролює своєчасність їхнього проведення.

Забезпечує участь керівників середньої ланки в підготовці і внесенні пропозицій про розробку і впровадження більш довершених конструкцій огорожувальних засобів, запобіжних і блокувальних пристроїв, інших засобів захисту від впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів, розробці і впровадженні заходів щодо створення безпечних і здорових умов праці, раціональних режимів праці і відпочинку.

Бере участь у складанні розділу "Охорона праці" колективного договору, здійснює контроль за його виконанням, а також виконанням розпоряджень органів державного нагляду і контролю, інших заходів щодо поліпшення умов праці. Приймає участь у роботі комісій по розгляду підсумків роботи підприємства.

Бере участь в узгодженні розроблюваної на підприємстві проектної документації, у роботі комісій із приймання в експлуатацію закінчених чи реконструйованих будівель, об'єктів виробничого призначення, по прийманню з ремонту установок, агрегатів і іншого устаткування в частині дотримання вимог нормативних правових актів по охороні праці [96-99].

Надає методичну допомогу керівникам підрозділів підприємства в складанні списків професій і посад, відповідно до яких працівники повинні

проходити обов'язкові попередні і періодичні медичні огляди, а також списків професій і посад, відповідно до яких на підставі діючого законодавства працівникам надаються компенсації і пільги за важкі, шкідливі чи небезпечні умови праці, при розробці і перегляді інструкцій з охорони праці; стандартів підприємства з безпеки праці.

Забезпечує проведення вступних інструктажів, контролює проведення навчання, стажування і перевірки знань з охорони праці працівників підприємства, а також ведення відповідної документації керівниками цехів.

Контролює забезпечення працівників підприємства необхідним спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального захисту, лікувально-профілактичним харчуванням, миючими та знешкоджуючими засобами, організацію питного режиму, надання працівникам передбачених законодавством пільг і компенсацій, пов'язаних з важкими та шкідливими умовами праці.

Організовує і контролює впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, наукових розробок, що сприяють покращенню й оздоровленню умов праці. Приймає участь в випробовуванні зразків нової техніки.

Організовує і здійснює контроль за правильним веденням технічної документації, передбаченої стандартами, правилами та іншими нормативними документами з питань охорони праці.

Бере участь у розгляді листів, заяв і скарг працівників з питань охорони праці і підготовці по них пропозицій роботодавцю по усуненню наявних і виявлених у ході розслідувань недоліків недоглядів, а також підготовці відповідей заявникам.

Здійснює керівництво роботою служб безпеки руху Товариства, аналізує результати їхньої роботи та розробляє заходи щодо удосконалення їх діяльності.

Організовує контроль за виконанням робіт по атестації робочих місць за умовами праці на підприємстві та приймає участь в роботі комісій сприяє в проведенні атестації робочих місць на відповідність їх вимогам

нормативних актів про охорону праці.

Контролює використання праці неповнолітніх, жінок та інвалідів згідно чинного законодавства.

Надає керівництву Товариства пропозиції про заохочення працівників підприємства та апарату управління Товариства за активну роботу в області охорони праці, а також щодо притягнення до відповідальності осіб, які допустили порушення чи недоліки в роботі, що привели до порушення вимог і норм безпеки.

Контролює правильність витрати засобів на виконання заходів щодо охорони праці в підрозділах підприємства, аналізує й узагальнює пропозиції по їхній виконанню і підготовляє обґрунтування про виділення підприємству засобів на заходи щодо поліпшення умов і охорони праці.

Організує роботу кабінету по охороні праці, пропаганду й інформацію з питань охорони праці на підприємстві з використанням для цих цілей внутрішньої радіомережі, стінних газет, вітрин, забезпечення підрозділів підприємства правилами, нормами, інструкціями, плакатами й іншими наочними засобами по охороні праці, а також надання їм методичної допомоги в встановленні відповідних інформаційних стендів.

Доводить до відома працівників підприємства нові, що вводяться в дію, законодавчі і нормативно-правові акти по охороні праці, організує збереження документації по охороні праці, складання звітності по встановлених формах і у відповідності з термінами, установленими нормативними правовими актами по охороні праці [98].

Веде питання екології по підприємству у відповідності до діючого законодавства, здійснює взаємодію з місцевою екологічною інспекцією, готує норми і звіти з питань екології.

Здійснює зв'язок з медичними установами й іншими організаціями з питань охорони праці і вживає заходів по впровадженню їхніх рекомендацій. Контролює проходження працівниками підприємства попереднього та періодичних медичних оглядів.

Контролює виконання вимог законодавчих актів по обов'язковому соціальному страхуванню працівників від нещасних випадків та профзахворювань на виробництві.

Організовує роботу по створенню системи управління охороною праці в Товаристві, впровадженню комп'ютерних технологій в практику роботи фахівців з охорони праці підприємства.

Пропагує вітчизняний і зарубіжний досвід ефективної організації робіт з охорони праці.

Здійснює контроль за дотриманням у структурних підрозділах підприємства чинного екологічного законодавства інструкцій, стандартів і нормативів з охорони навколишнього середовища, сприяє зниженню шкідливого впливу виробничих факторів на життя і здоров'я працівників.

Розробляє проекти перспективних і по очних правил з охорони навколишнього середовища, контролює їх виконання [96].

Проводить аналіз пожежної безпеки підприємства, розробляє проекти наказів, інструкцій і положень доводить їх зміст до відома працівників підприємства.

приймає участь в розслідуванні пожеж, які виникли на підприємстві, установлює причини і умови їх виникання, виявляє осіб, що винні в виникненні пожеж і загорань.

Розробляє і контролює виконання заходів по забезпечення пожежної безпеки на підприємстві. Надає директору підприємства звіт про виконання запланованих заходів з пожежної безпеки.

Проводить протипожежну пропаганду.

Доводить до відома директора Природного заповідника про порушення працівниками підприємства норм пожежної безпеки.

Надає на вимогу посадових осіб Держпожнагляду дані і документи про стан пожежної безпеки на підприємстві.

Негайно сповіщає директора Природного заповідника і в пожежну частину про виникнення пожежі на підприємстві.

Здійснює контроль за станом систем і засобів протипожежного захисту і не допускає їх використання не по призначенню.

III. Права

Інженер з охорони праці має право:

Давати підлеглим йому співробітникам доручення, завдання з низки питань, що входять у його функціональні обов'язки.

Контролювати виконання планових завдань і роботу, своєчасне виконання окремих доручень і завдань підлеглих йому працівників.

Запитувати й одержувати необхідні матеріали і документи стосовні до питань діяльності відділу охорони праці.

Вступати у взаємини з підрозділами сторонніх установ і організацій для рішення оперативних питань виробничої діяльності, що входить у компетенцію інженера з охорони праці.

Представляти інтереси підприємства в сторонніх організаціях з питань, що стосуються діяльності відділу охорони праці.

Призупиняти роботу і діяльність цехів і устаткування при грубих порушеннях охорони праці.

Ознайомлюватися з проектами рішень керівництва підприємства, що стосуються діяльності відділу.

Вимагати від керівника підприємства (інших керівників) сприяння у виконанні обов'язків і реалізації прав, що передбачені цією посадовою інструкцією.

Здійснювати взаємодію з керівниками всіх структурних підрозділів підприємства.

Вносити на розгляд керівника підприємства пропозиції про заохочення підпорядкованих йому працівників та про накладення стягнень на порушників виробничої та трудової дисципліни.

Залучати для участі у нарадах з питань охорони праці фахівців, співробітників структурних підрозділів та інших організацій.

Підписувати та візувати документи в межах своєї компетенції [96].

IV. Відповідальність

Інженер з охорони праці несе відповідальність за:

Результати й ефективність виробничої діяльності відділу охорони праці.

Не забезпечення виконання своїх функціональних обов'язків, а так само роботу відділу охорони праці, стан справ по дотриманню техніки безпеки на підприємстві.

Недостовірну інформацію про стан виконання планів робіт відділу.

Невиконання наказів, розпоряджень і доручень директора підприємства.

Неприйняття заходів для припинення виявлених порушень правил техніки безпеки, протипожежним і іншим правилам діяльності, що створюють загрозу підприємству та його працівникам.

Незабезпечення дотримання трудової і виконавчої дисципліни працівниками, що знаходиться в підпорядкуванні інженера з охорони праці [99].

ВИСНОВКИ

1. Орнітофауна Миколаївської області протягом сучасного періоду досліджень (1987-2025 рр.) включає 302 види. До раритетної компоненти віднесено 293 (96,7 %) види птахів, які належать до 23 рядів та 61 родин. Домінують представники ряду Горобцеподібні – 105 видів (35,8 % всієї орнітофауни); ряд Сивкоподібні, з 62 видами (21,2 %), поступається їм майже вдвічі; третє та четверте місця поділяють Гусеподібні та Яструбоподібні, з 32 (10,9 %) та 24 (8,2 %) видами, відповідно.

2. За характером перебування, раритетні види поділяються на гніздові – 161 (54,9 %) вид, з яких 93 з яких мігрують або мігрують та зимують; кочують (літують) у області, в тому числі мігрують та/або зимують, – 28 видів (4,1 %), а мігрують – 91 видів (31,1 %), з яких 76, крім того зимують – регулярно або дуже локально. Ще 2 (0,7 %) види у області нерегулярно або дуже локально лише зимують, а 27 (9,2 %) є виключно залітними або інвазійними.

3. Розподіл раритетної компоненти орнітофауни Миколаївської області такий: 72 види занесені до Червоної книги України; 289 видів знаходяться під охороною Бернської, 175 – Боннської, 76 – Вашингтонської конвенцій; 44 занесені до Регіонального Червоного списку Миколаївської області; 124 охороняються Афро-Євразійською Угоди про охорону мігруючих видів птахів; 38 мають високі категорії охорони у Європейському переліку видів, що знаходяться під загрозою, а 30 – у Переліку Всесвітнього товариства з охорони природи. Розподіл видів, за категоріями охорони є таким: міжнародна – 293 (100 %), державна – 72 (24,6 %), регіональна – 44 (15,0 %). Кожний з раритетних видів включений до 1-7 природоохоронного переліку. До 1 переліку занесено 51 (17,4 %) вид, в т.ч. 50 до додатків Бернської конвенції, а 1 до Європейському переліку видів, що знаходяться під загрозою; до 2-4 – 209 (71,3 %), в т.ч. 47 занесені до Червоної книги України, а 37 до Регіонального Червоного списку; до 5-7 – 33 (11,3 %), в т.ч. 25

занесені до Червоної книги України, 7 – до Регіонального Червоного списку, 22 – до Європейському переліку, 23 – до Переліку Всесвітнього товариства з охорони природи.

4. Екологічна структура гніздової орнітофауни (161 вид) Миколаївської області характеризується міцними екологічними зв'язками видів, зокрема з оселищами. У гніздовий період птахи більш прив'язані до оселищ та мають підвищені потреби в харчуванні та прихистку. Гніздові види птахів належать до чотирьох орнітофауністичних комплексів. За кількістю та часткою переважають лімнофіли – 65 (40,4 %) та дрімофіли – 61 (37,9 %) види. Кремнофіли представлені – 18 (11,2), а кампофіли – 17 (10,5) видами.

5. Раритетна гніздова орнітофауна Миколаївської області, що характеризується переважаючими субстратами «живлення–гніздування–відпочинку», відноситься до 5 екологічних топоморф. Гідрофіли представлені найбільшою кількістю та часткою видів – 57 (35,4 %). На другому місці знаходяться представники дендрофільної топоморфи, яких нараховується 50 (31,0) видів. Ксерофіли включають 36 (22,4 %) видів. Едафіли представлені 13 (8,1 %), а гігрофіли лише 5 (3,1 %) видами.

6. Екологічна структура негніздової компоненти раритетної орнітофауни Миколаївської області, яка, без врахування залітних таксонів, включає 104 види, характеризується менш стійкими екологічними зв'язками видів з оселищами. За переважаючим субстратами «живлення–відпочинку» види відносяться до 6 екологічних топоморф. Домінують гідрофіли – 56 (53,8 %) видів. На другому місці представники дендрофільної топоморфи – 27 (26,0) видів. Ксерофіли включають 15 (14,4) видів. Гігрофіли представлені 4 (3,8) видами, а едафіли та аерофіли лише по 1 виду кожний (2,0 разом).

7. Територія Миколаївської області підтримує існування 98 видів, включених до переліку птахів у Резолюції 6 Бернської конвенції (58 з них гніздяться або, ймовірно, гніздяться). Ці види потребують збереження оселищ, для чого в Україні створюється Смарагдова мережа. За кількістю видів в орнітологічних комплексах у гніздовий період переважають види-

лімнофіли – 25 (43,8 %) та дрімофіли – 18 (31,6 %). Кампофіли представлені 9 (15,8), а кремнофіли – 5 (8,8) видами. Гніздові види належать до 5 екологічних топоморф. Гідрофіли представлені найбільшою кількістю видів – 24 (41,4 %). На другому місці представники ксерофільної топоморфи – 13 (22,4 %) видів. Дещо менше дендрофілів – 12 (20,7) видів. Едафіли представлені 5 (8,6), а гігрофіли лише 4 (6,9) видами. Серед негніздових видів переважають гідрофіли – 21 вид (68 %); інші 4 топоморфи представлені 1–7 видами.

8. Миколаївська області належить до одного з найбільш освоєних господарською діяльністю регіонів України. Сільськогосподарські угіддя займають 81 % території (86 % суші) області, а загальна площа територій природно-заповідного фонду дещо перевищує 3%. Високе таксономічне та екологічне різноманіття раритетної компоненти орнітофауни пояснюється географічним положенням (на шляху міграційних коридорів), наявністю гідрологічної мережі р. Південний Буг та р. Дніпро, лиманів, моря, Кінбурнського півострову, лісових урочищ, насаджень тощо. Позитивним заходом з покращення охорони раритетних видів птахів в межах області є включення цінних природних територій до складу об'єктів Смарагдової мережі Європи, що в перспективі сприятиме впровадженню реальних заходів по охороні оселищ птахів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александренко І.І., Астапенко Т.С., Вассель О.М. та ін. (2007): Миколаївська область. 1937-2007 р. Історичний альманах. Миколаїв: Атолл. 60 с.
2. Андрищенко Ю.О. Населення птахів Азово-Чорноморського анклаву Сухостепової зони: територіальна, сезонна та ландшафтна неоднорідність. Дис. ... докт. біол. наук. Київ, 2023.
3. Артамонов В.А., Легкий С.В., Овісієнко Я.В., Сидорак А.В. Види фауни, занесені до Червоної книги України та додатків Бернської конвенції в Миколаївській області // Природно-заповідна справа та управління природоохоронними територіями на Миколаївщині. Матеріали науково-практичної конференції до 25-річчя заснування природного заповідника «Єланецький степ» та дня працівника природно-заповідної справи. Миколаїв: ТОВ «А-ВЕСТА», 2021. - С. 30-33.
4. Артамонов В.А., Легкий С.В., Овсієнко Я.В. Раритетна фауна деяких регіонів Миколаївської області // Поширення раритетного біорізноманіття в Україні. - Київ; Чернівці: Друк Арт, 2024. - С. 10-15. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 38).
5. Василюк О., Борисенко К., Куземко А., Марущак О., Тестов П., Гриник Є. Проектування і збереження територій мережі Емеральд (Смарагдової мережі). Методичні матеріали. Кол. авт., під ред. Куземко А.А., Борисенко К.А. – Київ: «LAT & K», 2019. - 78 с.
6. Годлевська О., Парнікоза І., Різун В., Фесенко Г., Куцоконь Ю., Загороднюк І., Шевченко М., Іноземцева Д. Фауна України: охоронні категорії. Довідник / ред. О. Годлевська, Г. Фесенко. Видання друге, перероблене та доповнене. Київ, 2010. - 80 с.
7. Географічна енциклопедія України. 1990. К.: Українська Радянська енциклопедія ім. М.П. Бажана. Том. 2

8. Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Нові дані по рідкісних та маловивчених видах птахів Степової зони України // Беркут. 2012. Том. 21 вип. 1-2. – С. 1-8.
9. Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2014): Авіфауністичні спостереження на півдні України у 2013 р. // Авіфауна України. 2014. Вип. 5. – С. 9-12.
10. Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Авіфауністичні спостереження у Правобережній Україні у 2014-2017 рр. // Беркут. Том. 26. Вип. 2. – С.149-151.
11. Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. Авіфауністичні знахідки в різних районах України у 2018-2021 рр. // Авіфауна України. 2022. Вип. 10. – С. 1-10.
12. Заболотний В.З., Лісецький Ф.М., Молодецький А.Є. Миколаївська область: географічний словник-довідник. Миколаїв, 1997. 160с.
13. Загороднюк І. Раритетна фауна та критерії раритетності видів // Праці Теріологічної школи. 2008. Вип. 9. - С. 7–20.
14. Закон України «Про екологічну мережу України» від 01.01.2005 № 1864–IV.
15. Закон України «Про мисливське господарство та полювання» від 22.02.2000 № 1478-III (Редакція станом на 15.11.2024).
16. Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 № 3447-IV (Редакція від 15.11.2024).
17. Костюшин В.А. (1997): Еколого-фауністичне обстеження природно-заповідних територій з метою виявлення їх значення в збереженні видового різноманіття птахів (на прикладі Миколаївської області) // Vestnik zoologii. Т. 31. Вип. 5-6. – С. 78-85.
18. Кузьменко Т.М., Струс Ю.М., Бронсков О.І. та ін. Атлас гніздових птахів України. К.: Українське товариство охорони птахів, 2021. 296 с.

19. Магась Н.І., Туз Р.В. Розробка заходів охорони та відновлення об'єктів Миколаївської області // Проблеми екології та енергозбереження: матеріали XVI Міжнародної наук.-технічн. конф. Миколаїв: НУК, 2025. - С. 25-32.
20. Національний атлас України. К.: ДНВП «Картографія». 2007. - 440 с.
21. Петрович З.О., Редінов К.О., Форманюк О.О. Гуси в Миколаївській області // Беркут. 2008. Том. 17. вип. 1-2. - С.25-32.
22. Петрович З.О., Редінов К.О. Пропозиції по укладанню Регіонального червоного списку Миколаївської області: птахи // Матеріали V наукових читань пам'яті С.В. Таращука . - Київ: LAT & K, 2017. – С. 74-75 (Серія «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 3).
23. Петрович З.О., Редінов К.О. Зубець Б.І. Про масштаби знищення полюзахисних смуг у степовій зоні (на прикладі Очаківського району) // Заповідна справа у Степовій зоні України (до 90-річчя від створення Надморських заповідників). Праці Всеукраїнської науково-практичної конф. (с. Урзуф. 14-15.03.2017 р.). - Київ, 2017. – С. 178-180. (Серія «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 2. т. 1.)
24. Петрович О.З. Полюзахисні лісосмуги як резервати різноманіття судинних рослин (Tracheophyta) та птахів (Aves) у Північному Степу Правобережжя України. - Дис. ... канд. біол. наук. Київ, 2017.
25. Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Миколаївської області, затверджений Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 28.09.2020 р. № 163.
26. Перелік видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ), затверджений Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 19.01.2021 р. № 29.
27. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Миколаївській області у 2024 році. Миколаїв, 2025.

28. Редінов К.О., Петрович З.О. Спостереження іспанської кам'янки в Миколаївській області // Беркут. 2005. т. 14. вип. 2. - С. 188.
29. Редінов К.О. Орнітофауна природного заповідника «Єланецький степ» // Заповідна справа в Україні. 2006. т. 12. вип.1. - С. 46-56.
30. Редінов К.О. Рожевий шпак у Миколаївській області // Беркут. 2006. т. 15. вип. 1-2. - С.138-141.
31. Редінов К.О. Орнітофауна Тилігульського лиману та її охоронний статус // Матеріали І міських екологічних читань «Збережемо для нащадків». – Миколаїв, 2009. – С. 31-32.
32. Редінов К.О., Петрович З.О. Рідкісні види птахів у Миколаївській області: сучасний стан та охорона // Матеріали ІІ Наукових читань пам'яті Сергія Тарашука. Миколаїв: ЧДУ імені П. Могили, 2011. – С. 125-137.
33. Редінов К.О., Петрович З.О. Рідкісні види птахів у басейні р. Південний Буг у межах Миколаївської області // Рідкісні й зникаючі птахи Північно-Західного Причорномор'я. Одеса, 2011. – С. 54-64.
34. Редінов К.О. Матеріали до орнітофауни РЛП «Приінгульський» та його околиць // Птахи Азово-Чорноморського регіону: Матеріали 34 наради Азово-Чорноморської орнітологічної робочої групи., 2015. – С. 78-90.
35. Редінов К.О. Орнітофауна агроландшафтів на заході Миколаївської області в гніздовий період. Беркут, 2016. т. 25. вип. 2. С. 82-92.
36. Редінов К.О., Петрович З.О. Значення заповідних об'єктів Миколаївської області для птахів внесених до Червоної книги України // Troglodytes: Праці Західноукраїнського орнітологічного товариства. Львів, 2016. - вип. 7. - С. 94–102.
37. Редінов К.О., Петрович З.О. Чорний лелека у Миколаївській області // Наукові записки Державного природознавчого музею. Львів. 2017. вип. 33. – С. 65-74.
38. Редінов К.О. Ластівки у Миколаївській області. Беркут, 2019. Том 28. вип. 1-2. - С. 52-64.

39. Редінов К.О., Петрович З.О. Попередній огляд орнітофауни м. Очаків в гніздовий період. Сучасні дослідження птахів та їх охорона. Коблево-Київ: Вид-во УТОП, 2019. С. 73-77.

40. Редінов К.О. Перші спостереження лісового вівчарика (*Phylloscopus inornatus*) у Миколаївській області // Беркут. 2021. Т. 30. вип. 1. - С. 43.

41. Редінов К.О., Петрович З.О., Панченко П.С., Форманюк О.О., Настаченко О.С. Інвентаризаційний список орнітофауни Кінбурнського півострова та прилеглих акваторій і островів у межах Миколаївської області // Беркут . 2022. т. 31. вип. 1-2. – С. 1-18.

42. Редінов К.О., Петрович З.О. Птахи Кінбурнської коси. Еколого-фауністичний довідник. Миколаїв: Вид-во Швець В.М., 2023. 196 с.

43. Редінов К.О., Петрович З. О. Динаміка чисельності грака *Corvus frugilegus* у Миколаївській області у ХХІ ст. // Біорізноманіття, екологія та експериментальна біологія, 2023. Том. 25. вип. 2. С. 91-97.

44. Редінов К.О., Петрович З.О. Горобці в Миколаївській області // Беркут. 2023. Том. 32. вип. 1-2. С. 72-82.

45. Редінов К.О. Степові птахи у гніздовій фауні Миколаївської області // Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичного семінару «Степ: досвід збереження». - Чернівці: Друк Арт, 2024 – С. 82-85. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 40).

46. Редінов К.О., Панченко П.С., Петрович З.О., Олійник Д.С., Форманюк О.О. Хижі птахи Миколаївської області та прилеглих території. Миколаїв. Вид-во ФОП Швець В.М. 2024. - 394 с.

47. Редінов К.О., Петрович З.О. Куроподібні птахи в Миколаївській області. Беркут, 2024. Том. 33. вип. 1-2. С. 78-90.

48. Редінов К. Проблеми збереження степових оселищ птахів на прикладі Миколаївської області // Степ: досвід збереження: збірка наукових праць за матеріалами другого науково-практичного семінару «Степ: досвід збереження». Чернівці: Друк Арт, 2025. – С. 80-85.

49. Редінов К.О., Панченко П.С., Петрович З.О., Форманюк О.О. Гніздові кулики в Миколаївській області. Беркут, 2025. Том. 34. вип. 1. С. 45-77.
50. Рослинництво України 2022. Державна статистика України 2023: Київ, 2023. 181 с.
51. Скоробогатов В.М., Сплодитель А.О., Мойсієнко І.І. та ін.: Поствоєнний розвиток природно-заповідного фонду Миколаївщини. Миколаїв - Київ - Чернівці: Друк Арт. 2023. - 224 с. (Серія: «Conservation Biology in Ukraine». – Вип. 33).
52. Тваринництво України 2022. Державна статистика України 2023. Київ, 2023. -160 с.
53. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Анований список українських наукових назв птахів фауни України (з характеристикою статусу видів). Київ-Львів, 2007. 112 с.
54. Фесенко Г.В. Різноманіття сучасної орнітофауни України. ЗУОТ. Київ: Академперіодика, 2022. - 184 с.
55. Цомпанідіс Х., Краковська С., Ієреміаді Е., Сакаліс А., Балабух В., Зінченко М., Криштоп Л., Феєр А. Стратегія адаптації до зміни клімату для Миколаївської області. Розділ 2: Параметри природного та антропогенного середовища. Проект: Посилення спроможності регіональних та місцевих органів влади для впровадження та застосування законодавства ЄС у сферах захисту навколишнього середовища, протидії кліматичним змінам та розвитку інфраструктурних проєктів. 2024 - 238с.
56. Червона книга України. Тваринний світ. – Під. Ред. Щербака М.М. та інших. Київ: Українська енциклопедія, 1994. - 468 с.
57. Червона книга України. Тваринний світ / під заг. ред. Акімова І.А. Київ: «Глобалконсалтинг» 2009. - 624 с.
58. Штепа Ю., Придатко В. (2005): Тематична карта «Агроландшафти (агросфера) України» // Агробіорізноманіття України:

теорія, методологія, індикатори, приклади. Книга 1. К.: ЗАТ «Нічлава», 2005.
- 354 с.

59. Birdlife international: European Red List of Birds. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2015.

60. Birdlife international: European Red List of Birds. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 2021

61. Domashevskiy S.V. (2001): Ornitofauna regional'nogo landshaftnogo parka «Granitno-Stepnoye Pobuzh'ye» // Zapovidna sprava v Ukrayini. t. 7. vyp. 2. - S. 23-29.

62. Formanyuk O.A., Panchenko P.S., Korzyukov A.I. Dinamika chislennosti gnezdyashchikhsya ptits nizov'yev Tiligul'skogo limana v 1998-2002 gg. // Ptitsy Azovo-Chernomorskogo regiona: monitoring i okhrana. Nikolayev, 2003. - S. 108-109.

63. Kostyushin V.A. Novyye nakhodki okhranyayemykh i redkikh ptits v Nikolayevskoy oblasti // Vestn. Zool., 1994. vyp. 4-5. - S. 47.

64. Oleynyk D.S., Redynov K.A. Materyaly k ornitofaune Nykolaevskoy oblasti // Berkut, 2005. t.14. vyp. 2. - S. 265-267.

65. Redinov K.A. Materialy po redkim i malochislennym vidam ptits Nikolayevskoy oblasti // Branta, 1999. vyp. 2. - S. 152-158.

66. Redinov K.A., Panchenko P.S., Formanyuk O.A. Nakhodki klintukha (*Columba oenas*) v Nikolayevskoy oblasti v gnezdovoy period // Berkut, 2017. t. 26. vip. 1. – S. 72-73.

67. Redynov K.A., Panchenko P.S., Formanyuk O.A. Ornitofauna Trykrats'koho lisu ta yoho okolyts' u hnezdovyy period (Mykolayivs'ka oblast') // Berkut. 2017. t. 26. vyp. 2. S. 90-105.

68. Redinov K.A., Panchenko P.S., Formanyuk O.A. Materialy k ornitofaune urochishch «Triduby» i «Kuryachi Lozy» v gnezdovoy period (Nikolayevskaya oblast') // Avifauna Ukrayiny, 2017. vip. 8. – S. 35-39.

69. Redinov K.A., Panchenko P.S., Formanyuk O.A. Ornitofauna zakaznika «Vladimirovskaya dacha» i yego okrestnostey (Nikolayevskaya oblast') v gnezdovoy period // Berkut, 2020. t. 29. vip. 1-2. – S. 21-43.

70. Redinov K.A., Panchenko P.S. Materialy k ornitofaune zapovednogo urochishcha «Mar'yevskoye» i prilegayushchey doliny r. Ingul v gnezdovoy period (Nikolayevskaya oblast') // Avifauna Ukrayiny, 2017. vip. 8. – S. 40-45.

71. Redynov K.A., Panchenko P.S., Formanyuk O.A. Materyaly k ornitofaune lesnykh urochysch poberezh'ya Buhskoho lymana (Mykolaevskaya oblast') v hnezdovoy peryod. Avifauna Ukrayiny. 2022. Vyp. 10. S. 11-21.

72. Redinov K, Panchenko P, Formaniuk O, Petrovych Z, Oliynyk D (2023). Materials on the avifauna of the hydrographic network of the Mykolaiv region in the spring-summer period. Version 1.1. Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/2s9cyy> accessed via GBIF.org on 2023-12-14.

73. Vetrov V.V., Milobog YU.V. Strigunov V.I. O gnezdovanii karavayki (Plegadis falcinellus) v Nikolayevskoy oblasti // Ptitsy Azovo-Chernomorskogo regiona: monitoring i okhrana. Nikolayev, 2003. – S. 7.

74. Voynstvenskiy M.A. Ptytsy stepnoy polosy Evropeyskoy chasty SSSR. Sovremennoe sostoyanye ornitofauny y ee proyskhozhdenye. K.: Yzd-vo AN USSR. 1960. 292 p.

75. <https://decentralization.gov.ua/news/12639>

76. <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>

77. <http://www.worldbirdnames.org>

78. <https://emerald.eea.europa.eu>

79. <https://uabirds.org/>

80. <https://www.gbif.org/uk>

81. <https://www.inaturalist.org/>

82. <https://raptors.org.ua/>

83. <https://ebird.org/home>

84. <https://www.ukrbird.com/>

85. <https://www.iucnredlist.org/>
86. https://viewer.esa-worldcover.org/worldcover/?language=en&bbox=26.31127588973975,45.76081392324923,37.65225193858273,49.60774991955583&overlay=false&bgLayer=MapBox_Satellite&date=2024-12-14&layer=WORLDCOVER_2020_MAP
87. <https://ecolog.mk.gov.ua/ua/pzf/econet/>.
88. <https://www.sop.com.ua/rubric/25>
89. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0226-98#Tex>
90. <https://www.victoriya.ua/blanki-ta-formi-dokumentiv/instruktsiya-z-ohorony-pratsi-ta-pozhezhnoyi-bezpeky.html>
91. Закон України «Про природно-заповідний фонд»
92. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, затверджено наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища 27.10.1997 № 171 (у редакції Наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища 04.04.2007 № 149), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.04.2007 р., № 422/13689.
93. Рижков С.С., Літвак С.М., Літвак О.А., Гурець Н.В. Економічні розрахунки в природоохоронній діяльності. Навчальний посібник / Під загальною редакцією професора С.С. Рижкова. – Миколаїв: НУК, 2012. – 192с.
94. ДСанПіН 2.2.7.029-99 "Державні санітарні правила і норми. Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення класу їх небезпеки для здоров'я населення". Постанова Головного державного санітарного лікаря України від 01.07.99, № 95. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://normativ.com.ua>.
96. Березуцький В. В. Управління охороною праці : навчальний посібник. Харків : ФОП Панов А. М., 2021. 412 с.
97. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 280 с.

98. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337. Дата оновлення: 07.02.2023. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text) (дата звернення: 16.06.2023).

99. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2695-XII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 15.06.2023).

ДОДАТОК А

Узагальнена інформація про раритетні види Миколаївської області (1987-2025 р.)

Вид українською	Вид латиною	Статус	ОК	Т М	ЧК У	РЧ С	Б К	СМ S	CITE S	ЄЧ С	МСО П	АЕW А	КП П
Казарка червоновола	Rufibrenta ruficollis	М, ЗН		Кс	Вр		II	I,II	II	VU	VU	Y	7
Казарка білощока	Branta leucopsis	ЗЗ					II	II				Y	3
Гуска сіра	Anser anser	Г, М, ЗН	Лм	Гд			III	II				Y	3
Гуменник тундровий	Anser serirostris	МН, ЗН		Кс			II	II	II			Y	4
Гуска білолоба	Anser albifrons	Г, М		Кс			III	II				Y	3
Гуска мала	Anser erythropus	ЗЗ			Вр		II	I,II		VU	VU	Y	6
Лебідь - шипун	Cygnus olor	Г, К, М, З	Лм	Гд		1	III	II				Y	4
Лебідь малий	Cygnus bewickii	М, З		Гд	Рд		II	II				Y	4
Лебідь-кликун	Cygnus cygnus	М, З		Гд		1	II	II				Y	4
Галагаз євразійський	Tadorna tadorna	Г, К, М, З	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Огар рудий	Tadorna ferruginea	Г, К, М, З	Лм	Гд	Вр		II	II				Y	4
Чирянка велика	Spatula querquedula	ГН, М	Лм	Гд			III	II				Y	3
Широконоска північна	Spatula clypeata	ГН, М, З	Лм	Гд			III	II				Y	5
Нерозень	Mareca strepera	Г, М, ЗН	Лм	Гд	Рд		III	II				Y	4
Свищ євразійський	Mareca penelope	М,З		Гд			III	II				Y	3
Крижень звичайний	Anas platyrhynchos	Г, М, З	Лм	Гд			III	II				Y	3
Шилохвіст північний	Anas acuta	М, З		Гд			III	II		VU		Y	4
Чирянка мала	Anas crecca	М, З		Гд			III	II				Y	3
Чернь червонодзьоба	Netta rufina	ГН, М, ЗН	Лм	Гд	Рд		III	II				Y	4
Попелюх звичайний	Aythya ferina	Г, М, З	Лм	Гд			III	II		VU	VU	Y	5
Чернь білоока	Aythya nyroca	ГН, М, ЗН	Лм	Гд	Вр		III	I,II			NT	Y	5
Чернь чубата	Aythya fuligula	М, З	Лм	Гд			III	I,II		NT		Y	4
Чернь морська	Aythya marila	М, З		Гд			III	II				Y	4

Пухівка зеленошия	Somateria mollissima	Г, КН, М, 3	Лм	Гд	Вр		III	II		EN	NT	Y	6
Турпан білокрилий	Melanitta fusca	МН, ЗН		Гд		1	III	II		VU	VU	Y	6
Синьга євразійська	Melanitta nigra	МН, ЗН		Гд		1	III	II				Y	5
Морянка	Clangula hyemalis	М, 3		Гд			III	II			VU	Y	4
Гоголь зеленоголовий	Bucephala clangula	ГН, М, 3	Лм	гд	Рд		III	II				Y	4
Крех малий	Mergellus albellus	М, 3		гд			II	II				Y	3
Крех великий	Mergus merganser	М, 3		гд			III	II				Y	3
Крех середній	Mergus serrator	ГН, М, 3	Лм	Гд	Вр		III	II		NT		Y	5
Савка білоголова	Oxyura leucocephala	МН, ЗН		Гд	Зк		III	I,II	II	VU	EN	Y	7
Куріпка сіра	Perdix perdix	Г, 3	Км	Кс			III						1
Перепілка звичайна	Coturnix coturnix	Г, М, ЗН	Км	Кс			III	III		NT			3
Дрімлюга звичайний	Caprimulgus europaeus	Г, М	Др	Кс			II						1
Серпокрилець білочеревий	Tachymarptis melba	МН		Ар			II						1
Серпокрилець чорний	Apus apus	Г, М	Кр	Ед			III			NT			2
Дрохва євразійська	Otis tarda	ГН? МН, ЗН	Км	Кс	Зк		II		II	VU	NT		5
Хохітва	Tetrax tetrax	ЗЗ			Зк		II		II	VU	NT		5
Зозуля звичайна	Cuculus canorus	Г, М	Др	Дн			III						1
Голуб - синяк	Columba oenas	ГН, М, ЗН	Кр	Дн	Вр		III						2
Горлиця звичайна	Streptopelia turtur	Г, М	Др	Дн			III	II		VU	VU		4
Горлиця садова	Streptopelia decaocto	Г, 3	Др	Дн			III						1
Водяний пастушок	Rallus aquaticus	Г, М,ЗН	Лм	Гд			III					Y	2
Деркач лучний	Crex crex	ГН?, М	Км	Гг			II	II				Y	3
Погонич звичайний	Porzana porzana	М	Лм	Гд			II	II				Y	3
Курочка водяна	Gallinula chloropus	Г, М, ЗН	Лм	Гд			III					Y	2
Лиска звичайна	Fulica atra	Г, КН, М, 3	Лм	Гд			III	II		NT		Y	4

Погонич малий	Zapornia parva	ГН?, М	Лм	Гд			II	II				Y	3
Журавель степовий	Grus virgo	КН, МН		Кс	Зк		II	II	II	EN		Y	6
Журавель сірий	Grus grus	КН, М		Кс	Рд		II	II	II			Y	5
Пірникоза мала	Tachybaptus ruficollis	ГН, М, 3	Лм	Гд			II					Y	2
Пірникоза сірощока	Podiceps grisegena	ГН, МН, ЗН	Лм	Гд	Вр	1	II	II		VU		Y	6
Пірникоза велика	Podiceps cristatus	Г, М, 3	Лм	Гд			III					Y	2
Пірникоза червоношия	Podiceps auritus	МН		Гд	Вр		III	II		NT	VU	Y	6
Пірникоза чорношия	Podiceps nigricollis	ГН, М, 3	Лм	Гд			III			VU		Y	3
Фламінго рожевокрилий	Phoenicopterus roseus	ЗЗ					III					Y	2
Лежень степовий	Burhinus oedicephalus	Г, М	Км	Кс	Но		II	II					3
Кулик-сорока євразійський	Haematopus ostralegus	Г, М, ЗН	Лм	Гд	Вр		II			VU	NT	Y	5
Кулик-довгоніг чорнокрилий	Himantopus himantopus	Г, М	Лм	Гд	Вр		II	II				Y	4
Чоботар синьоногий	Recurvirostra avosetta	Г, М	Лм	Гд	Рд		II	II				Y	4
Чайка чубата	Vanellus vanellus	Г, М, ЗН	Км	Кс		1	III	II		VU	NT	Y	6
Чайка білохвоста	Vanellochetus leucurus	ЗЗ					III	II				Y	3
Сивка звичайна	Pluvialis apricaria	М, ЗН		Кс		1	III	II				Y	4
Сивка морська	Pluvialis squatarola	М, 3		Гд			III	II				Y	3
Пісочник великий	Charadrius hiaticula	М, ЗН		Гд	Рд		II	II				Y	4
Пісочник малий	Charadrius dubius	Г, М	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Пісочник морський	Charadrius alexandrinus	Г, М, ЗН	Лм	Гд	Вр		II	II				Y	4
Пісочник товстодзьобий	Charadrius leschenaultii	ЗЗ					II	II		NT		Y	4
Хрустан євразійський	Eudromias morinellus	М		Кс		1	II	II				Y	4
Кульон середній	Numenius phaeopus	М		Гд	Зк		III	II				Y	4
Кульон великий	Numenius arquata	М, 3		Гд	Зк		III	II		NT	NT	Y	6

Грицик малий	<i>Limosa lapponica</i>	М		Гд			III	II				Y	3
Грицик великий	<i>Limosa limosa</i>	М		Гд	Вр		III	II		NT	NT	Y	6
Крем'яшник звичайний	<i>Arenaria interpres</i>	М, ЗН		Гд			II	II			NT	Y	4
Побережник ісландський	<i>Calidris canutus</i>	М, ЗН		Гд			III	II				Y	3
Брижач	<i>Calidris pugnax</i>	М		Гд			III	II		NT		Y	4
Побережник болотяний	<i>Calidris falcinellus</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Побережник червоногрудий	<i>Calidris ferruginea</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Побережник білохвостий	<i>Calidris temminckii</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Побережник білий	<i>Calidris alba</i>	М, ЗН		Гд			II	II				Y	3
Побережник чорногрудий	<i>Calidris alpina</i>	М, З		Гд			II	II				Y	3
Побережник морський	<i>Calidris maritima</i>	ЗЗ					II	II				Y	3
Побережник малий	<i>Calidris minuta</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Слуква лісова	<i>Scolopax rusticola</i>	М, ЗН		Кс			III					Y	2
Баранець малий	<i>Lymnocyptes minimus</i>	М		Гд			III	II				Y	3
Баранець великий	<i>Gallinago media</i>	М		Гд	Зк		II	II			NT	Y	5
Баранець звичайний	<i>Gallinago gallinago</i>	М, ЗН		Гд			III	II		VU		Y	4
Мородунка	<i>Xenus cinereus</i>	МН		Гд			II	II				Y	3
Плавунець круглодзьобий	<i>Phalaropus lobatus</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Плавунець плоскодзьобий	<i>Phalaropus fulicarius</i>	ЗЗ					II	II				Y	3
Набережник палеарктичний	<i>Actitis hypoleucos</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Коловодник лісовий	<i>Tringa ochropus</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Коловодник звичайний	<i>Tringa totanus</i>	Г, М, ЗН	Лм	Гд		1	III	II		VU		Y	5
Коловодник ставковий	<i>Tringa stagnatilis</i>	М		Гд	Зк		II	II				Y	4
Коловодник болотяний	<i>Tringa glareola</i>	М		Гд			II	II				Y	3
Коловодник чорний	<i>Tringa erythropus</i>	М		Гд			III	II				Y	3
Коловодник великий	<i>Tringa nebularia</i>	М		Гд			III	II				Y	3
Дерихвіст лучний	<i>Glareola pratincola</i>	ГН, МН	Лм	Гг	Рд		II	II				Y	4

Дерихвіст степовий	<i>Glareola nordmanni</i>	МН		Кс	Рд		II	II			NT	Y	5
Мартин тонкодзьобий	<i>Chroicocephalus genei</i>	ГН, М, ЗН	Лм	Гд			II	II		VU		Y	4
Мартин звичайний	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>	КР, М, З		Гд			III					Y	2
Мартин малий	<i>Hydrocoloeus minutus</i>	М, ЗН		Гд			II					Y	2
Мартин середземноморський	<i>Ichthyaetus melanocephalus</i>	ГН, М	Лм	Гд			II	II				Y	3
Мартин каспійський	<i>Ichthyaetus ichthyaetus</i>	М	Лм	Кс	Зк		III	II				Y	4
Мартин сивий	<i>Larus canus</i>	М, З		Гд			III					Y	2
Мартин сріблястий	<i>Larus argentatus</i>	МН, ЗН		Гд								Y	1
Мартин жовтоногий	<i>Larus cachinnans</i>	ГН, М, З	Лм	Кс			III					Y	2
Мартин скельний	<i>Larus michahelis</i>	МН, ЗН		Гд			III						1
Мартин чорнокрилий	<i>Larus fuscus</i>	М		Гд								Y	1
Крячок чорнодзьобий	<i>Gelochelidon nilotica</i>	ГН, М	Лм	Кс			II	II				Y	3
Крячок каспійський	<i>Hydroprogne caspia</i>	М		Гд	Вр		II	II				Y	4
Крячок рябодзьобий	<i>Thalasseus sandvicensis</i>	ГН, М	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Крячок малий	<i>Sternula albifrons</i>	Г, М	Лм	Гд	Рд		II	II				Y	4
Крячок річковий	<i>Sterna hirundo</i>	Г, М	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Крячок білощокий	<i>Chlidonias hybrida</i>	ГН, М	Лм	гг			II					Y	2
Крячок білокрилий	<i>Chlidonias leucopterus</i>	М, ЗН		гг			II	II				Y	3
Крячок чорний	<i>Chlidonias niger</i>	ГН, М	Лм	Гд			II	II				Y	3
Поморник короткохвостий	<i>Stercorarius parasiticus</i>	М		Гд			III			EN			2
Гагара червоношия	<i>Gavia stellata</i>	МН, ЗН		Гд			II	II				Y	3
Гагара чорношия	<i>Gavia arctica</i>	К, М, З		Гд			II	II				Y	3
Буревісник левантський	<i>Puffinus yelkouan</i>	К, М		Гд			II			VU	VU		3
Лелека чорний	<i>Ciconia nigra</i>	К, М		Гд	Рд		II	II	II			Y	5

Лелека білий	<i>Ciconia ciconia</i>	Г, К, М	Кр	Гр		1	II	II				Y	4
Баклан малий	<i>Phalacrocorax pygmaeus</i>	КН, МН, ЗН		Гд	Зк		II	II				Y	4
Баклан великий	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Г, К, М, ЗН	Лм	Гд			III					Y	2
Коровайка бура	<i>Plegadis falcinellus</i>	ГН, М	Лм	Гд	Вр		II	II				Y	4
Косар білий	<i>Platalea leucorodia</i>	М		Гд	Вр		II	II	II			Y	5
Бугай водяний	<i>Botaurus stellaris</i>	Г, М, ЗН	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Бугайчик звичайний	<i>Ixobrychus minutus</i>	Г, М	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Квак звичайний	<i>Nycticorax nycticorax</i>	ГН, М	Лм	Гд		1	II					Y	3
Чапля жовта	<i>Ardeola ralloides</i>	ГН, М	Лм	Гд	Рд		III					Y	3
Чапля єгипетська	<i>Bubulcus ibis</i>	ЗЗ					II					Y	2
Чапля сіра	<i>Ardea cinerea</i>	Г, М, ЗН	Лм	Гд		1	III					Y	3
Чапля руда	<i>Ardea purpurea</i>	ГН, М	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Чепура велика	<i>Ardea alba</i>	Г, М, ЗН	Лм	Гд		1	II	II				Y	4
Чепура мала	<i>Egretta garzetta</i>	ГН, М	Лм	Гд		1	II					Y	3
Пелікан рожевий	<i>Pelecanus onocrotalus</i>	ГН, К, М	Лм	Гд	Зк		II	I, II				Y	4
Пелікан кучерявий	<i>Pelecanus crispus</i>	КН, МН		Гд	Зк		II	I, II	I		NT	Y	6
Скопа західна	<i>Pandion haliaetus</i>	М		Гд	Зк		III	II	II				4
Стерв'ятник білий	<i>Neophron percnopterus</i>	ЗЗ			Зк			I, II		VU	EN		4
Осоїд євразійський	<i>Pernis apivorus</i>	КН, М		Дн			III	II	II				3
Сип білоголовий	<i>Gyps fulvus</i>	ЗЗ			Вр		III	II	II				4
Гриф чорний	<i>Aegypius monachus</i>	ЗЗ			Вр		III	II	II		NT		5
Зміїд блакитноногий	<i>Circaetus gallicus</i>	К, М		Дн	Рд		III	II	II				4
Підорлик малий	<i>Clanga pomarina</i>	ГН, М	Др	Дн	Рд		III	II	II				4
Підорлик великий	<i>Clanga clanga</i>	КН, МН, ЗН		Дн	Рд		III	I, II	II	VU	VU		6
Орел-карлик	<i>Hieraaetus pennatus</i>	Г, М	Др	Дн	Рд		III	II	II				4
Орел степовий	<i>Aquila nipalensis</i>	ЗЗ			Зк		III	II	II	CR	EN		6

Могильник східний	<i>Aquila heliaca</i>	ГН, МН	Др	Дн	Рд		III	I,II	I				4
Беркут	<i>Aquila chrysaetus</i>	МН, ЗН		Дн	Рд		III	II	II				4
Коротконогий яструб	<i>Accipiter nisus</i>	МН		Дн	Зк		III	II	II				4
Яструб малий	<i>Accipiter nisus</i>	ГН, М, 3	Др	Дн			III	II	II				3
Яструб великий	<i>Accipiter gentilis</i>	Г, М, 3	Др	Дн			III	II	II				3
Лунь очеретяний	<i>Circus aeruginosus</i>	Г, М, ЗН	Лм	Гд			III	II	II				3
Лунь польовий	<i>Circus cyaneus</i>	М, 3		Кс	Рд		III	II	II				4
Лунь степовий	<i>Circus macrourus</i>	М		Кс	Зк		III	II	II		NT		5
Лунь лучний	<i>Circus pygargus</i>	ГН, КН, М	Км	кс	Вр		III	II	II				4
Шуліка чорний	<i>Milvus migrans</i>	Г, КН, М	Др	Дн	Вр		III	II	II				4
Орлан - білохвіст	<i>Haliaeetus albicilla</i>	Г, КН, М, 3	Др	Дн	Рд		III	I,II	I				4
Зимняк	<i>Buteo lagopus</i>	М, 3		Дн			III	II	II				3
Канюк степовий	<i>Buteo rufinus</i>	Г, КН, М, ЗН	Др	Дн	Рд		III	II	II				4
Канюк звичайний	<i>Buteo buteo</i>	Г, КН, М, 3	Др	Дн			III	II	II				3
Сипуха крапчаста	<i>Tyto alba</i>	ГН?, КН, ЗН	Кр	Ед	Зк		II		II				3
Сич хатній	<i>Athene noctua</i>	Г, 3	Кр	Кс			II		II				2
Сплюшка євразійська	<i>Otus scops</i>	Г, М	Др	Дн	Рд		II		II				3
Сова вухата	<i>Asio otus</i>	Г, МН, 3	Др	Дн		1	II		II				3
Сова болотяна	<i>Asio flammeus</i>	ГН?, МН, ЗН	Км	Кс	Рд		II		II				3
Сова сіра	<i>Strix aluco</i>	Г, МН, ЗН	Др	Дн		1	II		II				3
Одуд євразійський	<i>Upupa epops</i>	Г, М	Кр	Ед			II						1
Сиворакша євразійська	<i>Coracias garrulus</i>	Г, М	Кр	Ед	Зк		II	I,II					3
Рибалочка блакитний	<i>Alcedo atthis</i>	Г, М, ЗН	Кр	Гд		1	II						2

Бджолоїдка зелена	<i>Merops persicus</i>	ЗЗ					III						1
Бджолоїдка звичайна	<i>Merops apiaster</i>	Г, М	Кр	Ед		1	II	II					3
Крутиголовка звичайна	<i>Jynx torquilla</i>	Г, М	Др	Дн			II						1
Дятел середній	<i>Dendrocoptes medius</i>	Г, З?	Др	Дн		1	II						2
Дятел малий	<i>Dryobates minor</i>	Г, З	Др	Дн		1	II						2
Дятел сірійський	<i>Dendrocopos syriacus</i>	Г, З	Др	Дн			II						1
Дятел звичайний	<i>Dendrocopos major</i>	Г, З	Др	Дн			II						1
Жовна чорна	<i>Dryocopus martius</i>	ЗЗ					II						1
Жовна сива	<i>Picus canus</i>	Г, МН, ЗН	Др	Дн		1	II						2
Боривітер степовий	<i>Falco naumanni</i>	ЗЗ			Зк		I, I I	II	II				4
Боривітер звичайний	<i>Falco tinnunculus</i>	Г, М, З	Кр	Кс		1	II	II	II				4
Кібчик червононогий	<i>Falco vespertinus</i>	Г, КН, М	Др	Кс		1	II	I, II	II	VU	VU		6
Підсоколик малий	<i>Falco columbarius</i>	М, З				1	II	II	II	VU			5
Підсоколик великий	<i>Falco subbuteo</i>	Г, М	Др	Дн		1	II	II	II				4
Балабан	<i>Falco cherrug</i>	ГН, МН, ЗН	Др	Ед	Вр		II	II	II	EN	EN		6
Сапсан	<i>Falco peregrinus</i>	КН, МН, З		Ед	Рд		II	II	I				4
Сорокопуд терновий	<i>Lanius collurio</i>	Г, М	Др	Кс			II						1
Сорокопуд чорнолобий	<i>Lanius minor</i>	Г, М	Др	Дн			II						1
Сорокопуд сірий	<i>Lanius excubitor</i>	М, З		Дн	Рд		II						2
Сорокопуд червоноголовий	<i>Lanius senator</i>	МН		Дн	Рд		II			NT	NT		4
Вивільга звичайна	<i>Oriolus oriolus</i>	Г, М	Др	Дн			II		III				2
Горіхівка крапчаста	<i>Nucifraga caryocatactes</i>	ЗЗ					II						1
Грак	<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	Г, М, З	Др	Дн						VU			1

Крук звичайний	Corvus corax	Г, 3	Др	Дн			III						1
Омелюх звичайний	Bombycilla garrulus	МН, 3Н		Дн			II						1
Синиця чорна	Periparus ater	МН, 3Н		Дн			II		III				2
Синиця блакитна	Cyanistes caeruleus	Г, М, 3	Др	Дн			II						1
Синиця велика	Parus major	Г, М, 3	Др	Дн			II						1
Ремез звичайний	Remiz pendulinus	Г, МН, 3Н	Лм	Гд		1	III						2
Вусатка	Panurus biarmicus	Г, МН, 3	Лм	Гд			II						1
Жайворонок лісовий	Lullula arborea	Г, М, 3Н	Др	Кс			III		III				2
Жайворонок польовий	Alauda arvensis	Г, М, 3Н	Км	Кс			III		III				2
Посмітюха звичайна	Galerida cristata	Г, МН, 3	Км	Кс			III		III				2
Жайворонок рогатий	Eremophila alpestris	3Н		Кс			II						1
Жайворонок малий	Calandrella cinerea	ГН, МН	Км	Кс		1	II						2
Жайворонок степовий	Melanocorypha calandra	Г, М, 3Н	Км	Кс			II		III				2
Ластівка берегова	Riparia riparia	Г, М	Кр	Ед		1	II						2
Ластівка сільська	Hirundo rustica	Г, М	Кр	Ед			II						1
Ластівка міська	Delichon urbica	Г, М	Кр	Ед			II						1
Ластівка даурська	Hirundo daurica	33					II						1
Ополовник звичайний	Aegithalos caudatus	ГН, МН, 3Н	Др	Дн			III						1
Вівчарик жовтобровий	Phylloscopus sibilatrix	ГН?, М	Др	Дн			II	II					2
Вівчарик лісовий	Phylloscopus inornatus	33					II	II					2
Вівчарик весняний	Phylloscopus trochilus	М		Дн			II	II					2
Вівчарик-ковалик	Phylloscopus collybita	Г, М	Др	Дн			II	II					2
Очеретянка велика	Acrocephalus arundinaceus	Г, М	Лм	Гд			II	II					2
Очеретянка лучна	Acrocephalus schoenobaenus	ГН?, МН	Лм	Гд			II	II					2

Очеретянка індійська	Acrocephalus agricola	Г, М	Лм	Гд		1	II	II					3
Очеретянка ставкова	Acrocephalus scirpaceus	Г, М	Лм	Гд			II	II					2
Очеретянка чагарникова	Acrocephalus palustris	Г, М	Лм	Гд			II	II					2
Берестянка бліда	Hippolais pallida	ЗЗ					II	II					2
Берестянка звичайна	Hippolais icterina	ГН, М	Др	Дн			II	II	III				3
Кобилочка річкова	Locustella fluviatilis	МН		Дн			II	II					2
Кобилочка солов'їна	Locustella luscinioides	Г, М	Лм	Гд			II	II					2
Кропив'янка чорноголова	Sylvia atricapilla	Г, М	Др	Дн			II	II	III				3
Кропив'янка садова	Sylvia borin	Г, М	Др	Дн			II	II	III				3
Кропив'янка рябогруда	Curruca nisoria	Г, М	Др	Дн			II	II	III				3
Кропив'янка прудка	Curruca curruca	ГН, М	Др	Дн			II	II	III				3
Кропив'янка співоча	Curruca crassirostris	ЗЗ					II	II					2
Кропив'янка червоновола	Curruca cantillans	ЗЗ					II	II					2
Кропив'янка сіра	Curruca communis	Г, М	Др	Дн			II	II					2
Золотомушка червоночуба	Regulus ignicapilus	МН, ЗН		Дн	Но		II						2
Золотомушка жовточуба	Regulus regulus	М, З		Дн			II						2
Волове очко	Troglodytes troglodytes	М, З		Дн			II		II				2
Повзик звичайний	Sitta europaea	Г, КН	Др	Дн			II		II				2
Підкоришник звичайний	Certhia familiaris	ГН, МН, ЗН	Др	Дн			II						1
Шпак рожевий	Pastor roseus	ГН, МН	Кр	Кс	Рд		II						2
Дрізд співочий	Turdus philomelos	Г, М	Др	Дн			III		III				2
Дрізд-омелюх	Turdus viscivorus	М, З		Дн			III						1
Дрізд білобровий	Turdus iliacus	М		Дн			III						1
Дрізд чорний	Turdus merula	Г, М, ЗН	Др	Дн			III		II				2
Чикотень	Turdus pilaris	ГН, М, З	Др	Дн			III						1
Дрізд гірський	Turdus torquatus	ЗЗ					II						1
Мухоловка сіра	Muscicapa striata	Г, М	Др	Ед			II	II					2

Вільшанка	<i>Erithacus rubecula</i>	Г, М	Др	кс			II	II	III				3
Синьошийка	<i>Luscinia svecica</i>	Г, М	Лм	гд		1	II	II	III				4
Соловейко східний	<i>Luscinia luscinia</i>	Г, М	Др	Кс		1	II	II	III				4
Соловейко західний	<i>Luscinia megarhynchos</i>	ГН, М	Др	Кс			II	II	III				3
Мухоловка мала	<i>Ficedula parva</i>	М		дн			II	II	III				3
Мухоловка строката	<i>Ficedula hypoleuca</i>	М		дн			II	II					2
Мухоловка білошия	<i>Ficedula albicollis</i>	Г, М	Др	дн			II	II					2
Горихвістка чорна	<i>Phoenicurus ochruros</i>	Г, М, ЗН	Кр	Ед			II	II					2
Горихвістка звичайна	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	ГН, М	Др	Дн			II	II					2
Скеляр строкатий	<i>Monticola saxatilis</i>	ЗЗ			Рд		II						2
Трав'янка лучна	<i>Saxicola rubetra</i>	Г, М	Км	кс		1	II	II					3
Трав'янка чорноголова	<i>Saxicola torquata</i>	Г, М, ЗН	Км	кс		1	II	II					3
Кам'янка звичайна	<i>Oenanthe oenanthe</i>	Г, М	Кр	Кс			II	II					2
Кам'янка попеляста	<i>Oenanthe isabellina</i>	Г, М	Км	Кс		1	II	II					3
Кам'янка строката	<i>Oenanthe melanoleuca</i>	ЗЗ					II	II					2
Кам'янка лиса	<i>Oenanthe pleschanka</i>	Г, М	Кр	Ед		1	II	II					3
Горобець чорногрудий	<i>Passer hispaniolensis</i>	Г, М	Др	Дн			III						1
Горобець польовий	<i>Passer montanus</i>	Г, М, З	Кр	Кс			III						1
Тинівка лісова	<i>Prunella modularis</i>	М, З		дн			II						1
Плиска жовта	<i>Motacilla flava</i>	Г, М	Лм	Кс			II						1
Плиска жовтоголова	<i>Motacilla citreola</i>	ГН, МН	Лм	Гг		1	II						2
Плиска гірська	<i>Motacilla cinerea</i>	МН, ЗН		гг			II						1
Плиска біла	<i>Motacilla alba</i>	Г, М, ЗН	Лм	Ед			II						1
Щеврик польовий	<i>Anthus campestris</i>	Г, М	Км	Кс			II						1
Щеврик лучний	<i>Anthus pratensis</i>	М, ЗН		Гг			II						1
Щеврик лісовий	<i>Anthus trivialis</i>	Г, М	Др	Кс			II						1
Щеврик червоногрудий	<i>Anthus cervinus</i>	М		Гг			II						1
Зяблик звичайний	<i>Fringilla coelebs</i>	Г, М, З	Др	Дн			III						1

В'юрок	<i>Fringilla montifringilla</i>	М, 3	Др	Дн			III						1
Костогриз	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	Г, М, 3	Др	Дн			II						1
Снігур звичайний	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	МН, 3Н		Дн			III		III				2
Чечевиця євразійська	<i>Carpodacus erythrinus</i>	МН		Дн			II		III				2
Зеленяк звичайний	<i>Chloris chloris</i>	Г, М, 3	Др	Дн			II						1
Коноплянка	<i>Linaria cannabina</i>	Г, М, 3	Др	Кс			III		III				2
Чечітка звичайна	<i>Acanthis flammea</i>	МН, 3Н		Дн			II		III				2
Шишкар ялиновий	<i>Loxia curvirostra</i>	МН, 3Н		Дн			II		III				2
Щиглик звичайний	<i>Carduelis carduelis</i>	Г, М, 3	Др	Дн		1	II		III				2
Щедрик європейський	<i>Serinus serinus</i>	МН, 3Н		Дн			II		III				2
Чиж лісовий	<i>Spinus spinus</i>	НЗ		Кс			II		III				2
Поджорожник лапландський	<i>Calcarius lapponicus</i>	М, 3		Дн			II						1
Пуночка снігова	<i>Plectrophenax nivalis</i>	МН, 3Н		Кс			II						1
Просянка	<i>Emberiza calandra</i>	Г, 3	Км	Кс			III						1
Вівсянка звичайна	<i>Emberiza citronella</i>	Г, М, 3	Др	Кс			II		III				2
Вівсянка садова	<i>Emberiza hortulana</i>	Г, М	Км	Кс			III		III				2
Вівсянка-ремез	<i>Emberiza rustica</i>	ЗЗ					II				VU		2
Вівсянка чорноголова	<i>Emberiza melanocephala</i>	ЗЗ			Рд		II						2
Вівсянка очеретяна	<i>Emberiza schoeniclus</i>	Г, М, 3	Лм	Кс			II						1

Примітка. * Статус: Г – гніздиться, ГН – гніздиться нерегулярно або дуже локально, Л – літує, ЛН – літує нерегулярно або дуже локально, М – мігрує, МН – мігрує нерегулярно або дуже локально, З – зимує, ЗН – зимує нерегулярно або дуже локально, ЗЗ – залітає, «?» – ймовірно; ОК – орнітофауністичний комплекс: Др – дрімофіл, Лм – лімнофіл, Кр – кремнофіл, Кп – кампофіл; Топоморфи: Кс – ксерофіл, Ед – едафіл, Гг – гігрофіл, Гд – гідрофіл, Дн – дендрофіл, Ар – аерофіл. Природоохоронні переліки: ЧКУ – Червона книга України: Зк – зникаючий, Вр – вразливий, Рд – рідкісний. РЧС –

Регіональний червоний список; БК – Бернська конвенція (додатки), CMS – Боннська конвенція (додатки); CITES – Міжнародна Конвенція що регулює торгівлю дикими видами тварин (додатки); ETS – Європейський перелік видів, що знаходяться під загрозою. Категорії: VU – вразливий, EN – під загрозою вимирання, IUCN – Всесвітнє товариство з охорони природи. Категорії: VU – вразливий, NT – близький до загрозливого. КПП – кількість природоохоронних переліків, у які включено вид.